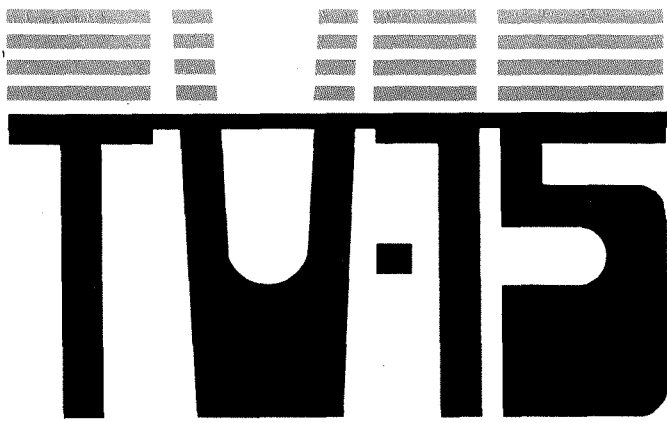

Štev. 28–29

XXVII.

Izhaja tedensko

20. julija
1989

Cena: 2.000 din

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Ali dosleden projekt prenove – ali kramarstvo in oportunistem

Razredčena borčevska sestava naše družbe, ki ji pripadam, bo tudi letos na praznik vstaje slovenskega naroda razmišljala o poti, ki smo jo prehodili od začetka osvobodilne vojne do današnjega dne, kar je dolgih 48 let. Ocenjevanje razmer, ki nas sedaj obkrožajo, zagotovo ni v skladu z upanji, ki jih je naš narod gojil za svobodo in pravičnejši družbeni red. Veliko je tarnanja, ostrih kritik, stokanja in sklicevanja na stare, dobre čase herojstva in žrtvovanja. Cilj naše mladostne zagnanosti je bil ustvariti v naši deželi pogoje za razcvet gospodarskega in moralnopolitičnega blagostanja. Po mojem mišljenju je resnica, ki nakazuje stopnjo odgovornosti za splošen neuspeh našega povojnega obdobja, ena sama. Prevzeli smo vsebine in oblike boja za družbeni razvoj, ki niso zrasle na naši zemlji. Uvožene so bile iz okolij, ki nam ne ustrezajo. S tem smo se opredelili za tuje metode boja za socializem in se globoko urezali.

Komunistična partija je vodila boj za osvoboditev slovenskega naroda in ona je vpeljala slovenskemu narodu in narodu Jugoslavije tuja načela in metode. Doživela je poraz in odraz tega poraza je velika moralnopolitična in gospodarska kriza v naši deželi. Kljub temu drži partija še vedno ključne za razrešitev razmer v svojih rokah. Ima tradicijo, se oslanja na ideologijo, ima dolgoletno izkušnjo v organizaciji ljudskih množic, organizirala je vojsko in policijo ter tako ustvarila državno moč, neodvisno od interesov in želja razredov in slojev

našega prebivalstva. Na partiji je, da izpelje reforme in da odpre vrata za vstop množic v frontno sodelovanje, da bi se razmere pozdravile in da bi se energija, nakopičena v ljudskih množicah, uporabila za razbijanje ovir, ki smo si jih postavili.

Tega pa partija ne more storiti, dokler je na oblasti, ker se na ta način le odpoveduje pomoči in sodelovanju ljudskih množic. Kajti kakršna je po okto-brski revoluciji bila, in kakršna je v glavnem še dandanes, ni sposobna vladati sama in zagotavljati napredka. Je orodje ustvarjeno za revolucijo. Revolucije pa ni več. Za nami je. Razmere so se v družbi spremenile. Tem spremembam okostenela ideologija partije ne more slediti. Partija mora med narod, med delavce in kmete, med inteligenco in vse sloje prebivalstva in se tam boriti za socializem. Pregledati mora mnoga načela, ki so zastarela in jih je treba zamenjati z novimi, prožnejšimi in sodobnejšimi. Pregledati je treba komunistično ideologijo, ponovno pre-vetriti socialistična načela, izhajajoča iz stvarnosti sodobnega sveta, in se tej stvarnosti ustrezno prilagoditi. Pri vladanju in odločanju je treba zaposliti ves narod. Kako vendar naj peščica ljudi, ki so obremenjeni z načeli, ki so bila pred sto leti sodobna, danes pa jih je čas pomendral, ustvarja razmere, ki bi pomenile tisti napredek, za katerega so se poštene ljudje borili in žrtvovali. Partija mora na letošnjem izrednem kongresu, če bo, rešiti ta vprašanje. Če ne bo določila trase bodočega pohoda socialistične

misli v Jugoslaviji na temelju sodobnosti, bo zavozila v nesrečo, ki ji ne vidimo ne konca, ne teže. To je velika odgovornost za tiste, ki držijo v rokah vajeti razvoja.

Komunistična zveza, ki se bo podala med ljudstvo, se ne more odreči naravni podpori alternativnih gibanj. Sprijazniti se mora s tem dejstvom in se spopadati z njimi, v kolikor bo smatrala, da njihove poti niso pravšnje, ali pa se bo z njimi povezovala, v kolikor bodo politični kompasi nakazovali podobne smeri. Pri tem moram spregovoriti nekoliko besed o teh alternativnih političnih gibanjih. Če imajo v svojem programu boj za oblast, potem so izgubila prave smeri. Potrebna so gibanja, ki se bore za okolje, za vlogo kmečkega prebivalstva v družbi, za varstvo demokracije in človeških pravic, za razvoj določenega gospodarskega sistema, za kulturno raven prebivalstva, za vzgojo, izobraževanje itd. Boriti se predvsem za oblast, pomeni vračati se na pota, ki so bila stokrat prehojena in nikoli niso pripeljala do zaželenega cilja. Boj za oblast za vsako ceno, vrnitev na kapitalistične družbene sisteme, pomeni vreči puško v koruzo in sprejemati slepo tisto, kar je v zapadnem svetu sicer prineslo progres, ne more pa zadovoljiti naših ambicij, da si po svoje in iz svoje lastne moči postavimo družbene postave, ki bodo vodile k prosperiteti po meri našega človeka.

Naš narod pravi: kdaj pa je še kaka oblast prostovoljno zapustila svoje komandne pozici-

je?! Ta ljudska modra misel nakazuje problematičnost zahtev po prostovoljni zapustitvi oblastnih položajev, ki prinašajo privilegije in moč. Toda vživet se moramo v današnje čase. Nasilne metode dandanes niso več mogoče. Razmere v naši deželi nujno zahtevajo spremembo vloge komunistične partije. So neke vrste sila, ki preganja oblast s položajev. Zavest našega naroda si je prisvojila socialistično obliko družbenih razmer. Osvobodilna vojna in revolucija kljub slabostim še vedno predstavljata silo, ki zahteva demokratizacijo družbe in s tem udeležbo prebivalstva pri upravljanju dežele. Vsaka ponovna revolucionarna nasilna akcija bi naletela na rušenja, ki bi jih bilo težko nadomestiti. Tudi vojne namere so se ustavile pred uničevanjem, ki jih ponujajo orožja, produkt novega, industrializiranega sveta. In vojne se umikajo pogajanjem in razumu. Nič več ne veljajo divje, nekontrolirane ideološke zagnanosti, pač pa je začel prevladovati razum. Torej za nasilno preureditev oblastnih sistemov ni več pogojev. Vse to naravno zahteva, da se podredijo družbene sestave zakonitostim napredka, novim gledanjem na razvoj in novim razporeditvam družbenih moči. Tu je nezamenljiva zahteva po demokratizaciji družbe. Občani in državljani hočejo sodelovati v upravljanju in odločanju. Nihče jim tega ne more in ne sme preprečiti. To pa je tista oblika družbenega delovanja, ki oblast postavlja v roke ljudstvu, kar je davni sen vseh družbenih gibanj v zgodovini. Imamo izredno šanso, da začnemo spreminjati naš lastni svet in s tem pokazati oblike in smeri delovanja ljudskih političnih sil v demokratskem mediju. Vse drugo so barantanja za skledo leče, so prilagoditve iz strahu pred tveganji, je klavno kramarstvo in oportunistem.

Iz vsebine

Str. 2.: *Tu radio Tirana*

Str. 3.: *Nagrade vstaje*

Str. 8.: *Ko človeku vzamejo celo čustva*

Str. 12.–13.: *Obisk v Slovenj Gradcu*

Str. 17.: *Dora – odlomek za pokušino*

Prihodnja številka TV-15 bo izšla 3. avgusta 1989!

Zbogom načelnost?

Najbolj groba ocena, ki si jo je zvezna vlada prislužila, ko je na vsem lepem »spoznala«, da klirinški presežek pravzaprav inflacije ne razpihuje več tako močno, ni tista, da je popustila Srbiji. Je, seveda je, saj je politika mnogokrat dnevno kompromisarstvo. In ker je zvezna vlada partner v pogajanjih v zvezni skupščini, lahko tudi popusti, še zlasti ker bi morala ob strumnem vztrajanju pri svojem, požreti očitek, da je izvoznike na trge, ki blaga ne plačujejo v zelenih dolarjih, opeharila nezakonito. Odlok, ki ga je sprejela, pa je bil tak.

Presenetilo pa popušcanje je. Še zlasti, ker je pomenilo tudi, da je zvezna vlada snedla svoje trditve, ko je klirinški presežek letos povečal inflacijo kar za tretjino. Bolj kot ocena, da je ZIS klonil pred Srbijo, da se je tako izmazal iz prve resne krize, ki se je »skrivala« za srbskimi ocenami njegovega dela, se je treba zamisliti nad nečim drugim – klonil je pred svojim tržnim programom. Torej pred svojim protinflacijskim spletom ukrepov gospodarjenja, pred svojimi spoznanji, kje je treba najprej pospraviti in zakaj prav tam. Ne vemo, za kako dolgo. Niti kakšne bodo morebitne posledice sedaj, ko bodo izvozniki na vzhodne trge spet po dveh dneh dobili dinarje za »prodano« blago in ko se je začel tečaj obračunskega dolarja spet približevati svoji stari meri – pet odstotkov pod konvertibilnim dolarjem. Če bo topčiderska tiskarna zmogla sproti natiskati dovolj svežega denarja, tudi ni več mogoče napovedati. Inflacija je postavila na laž produktivnost tiskarne denarja, pa naj se še tako hvalijo, kako delajo non-stop.

ZIS je zaenkrat vzel slovo od načelnosti. Karikirano je mogoče z veliko gotovostjo predvidevati obnašanje, ki je dobilo znova zeleno luč: tistim, ki bi se morali potruditi, da bi lahko vsaj kanček svojega blaga sploh spravili na zahtevne trge, je odleglo. Ni še čas! Se se bo dalo živeti po starem.

Ali velja to predvsem za srbsko gospodarstvo? Hrvaška je letos izvozila na vzhodne trge več kot Srbija, tudi slovenski izvozniki niso križem rok stali in opazovali, kako se spleta le enim. Pohiteli so še sami, saj je več denarja pač več denarja. Vladina žebljica na glavicu torej Srbije ni motila zaradi letošnje količine izvoza na klirinško področje. Prej bi držalo, da bi v temeljih drugačna politika izvoza na vzhod prinesla njenemu gospodarstvu precejšnji glavobol, ker so bili doslej mnogi temu trgu prilagojeni in njihovi izdelki seveda na zahtevnih trgih še zlepa ne bi imeli kaj iskati. Toda glava bi bolela tudi ostale, menda nekatere celo bolj.

Je bila vlada Anteja Markovića preveč neučakana, pa jo je zato doletela prava rušilna bombica že takoj po gentlemanskih stotih dneh? Vsako cincanje in mencanje pri iskanju odgovora na to vprašanje je spet politična igra. Inflacija drvi. Prav s tem argumentom pa mahajo vsi. Tisti, ki bi cene kar zamrznili, pa bi bilo tisoč ali več odstotni inflaciji kraj in oni, ki si ekonomske Arktike ali Antarktike ne le ne želijo, temveč vedo, da bi bila nova poguba. Najbolj žalostno pri vsem je, da je ZIS za nedoločen čas postavil na hladno načelnost in da so vsi molčeči opazovalci spoznali, da so z vlado kupčije močne. Nergaš in nergaš, dokazuješ, da si oropan tako, da bi ti lahko vsakdo dokazal, da nisi in vsem priskrbiš vsaj začasni blagor – denar, še vroč in svež, direktno iz tiskarne.

Ker ni bilo prvič, da je vlada najprej rekla eno, potem pa drugo doživela v zvezni skupščini, si lahko želimo le, da bi se končno lotila pospravljanja mize. Kajti dokler bodo vsi kričali, kako prizadeti so, pravega odgovora kaj ne tako, pa ne bo znalo zalučati nazaj ne vlada ne ostali, ki na glas sicer so za tržno gospodarstvo, strinjajo pa se tudi, ko kliring čez noč ni več problem, ne more biti drugače. Daljši konec je zmeraj slajši.

Jelka Zupanič

Vsem borcem NOB in prebivalcem Slovenije
čestitamo ob 22. juliju – dnevu vstaje!

Velik likovni kronist časa

Te dni slavi visok življenjski jubilej – 90. rojstni dan – Božidar Jakac, ki zavzema posebno mesto v slovenski likovni umetnosti. Če mu že za delovanje pred vojno povsem upravičeno gre naziv »oče slovenske grafike«, potem ga je za medvojni čas mogoče smiselno označiti z besedami »veliki likovni kronist in neutrudni portretist tedanje dobe«. Od prvega dne v partizanih, ko je izdelal skico večernega razpoloženja v novomeški okolici, je nastal opus, ki ga tvorijo dela, kot so portreti, risbe iz roškega bunkerja, bolnišnice in ranjenci, krajinski motivi in zapisi s poti na drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu.

Kljub vsem težavam, ki ga je prinašalo partizansko življenje, je Božidar Jakac ostal pester pri uporabi tehnik s katerimi je delal. Uporabljal je od svinčnika, sepije, krede do linoreza, jedkanice in visoke jedkanice.

Božidar Jakac: Porušeno ognjišče, sepija 1944

Čestitamo hrvaškemu
narodu in narodom ter
narodnostim Bosne in
Hercegovine ob njihovem
dnevu vstaje, 27. juliju.

Trezno presoditi položaj

Neštetokrat smo že rekli ali zapisali, da je dan vstaje slovenskega naroda praznik nacionalnega dejanja. Leta 1941 je fašizem grozil, da bo z mnogimi drugimi narodi fizično uničil tudi slovenskega. Vseljudski upor je to izpodbil. Kljub grozotnim ranam, ki jih je osvobodilna vojna zasekovala v živo narodno telo, pa so se Slovenci tista štiri leta počutili od dne do dne močnejši, upornejši, vse bolj polni eksistencialne svetlobe. K tej moči in svetlobi je obilo pridodajala vednost, da se bojujejo z rama ob rami z njimi vsi jugoslovanski narodi in da je na njihovi strani nepremagljiv zaveznik – ves demokratični svet. Za jutrišnji dan so imeli jasne cilje, katerih imenovalci so bili: svoboda človeka in naroda, socializem, mir, ustvarjalno delo, enakopravnost v nastajajoči zvezni Jugoslaviji.

Zdaj, po osemindesetih letih, kar je bil krvavi boj dobojevan, in po dolgih mirnih obdobjih, ko se je kljub iskanjem, zablodam, številnim napačnim odločitvam in tudi etično nevzdržnim ravnanjem vendarle izpolnjevalo marsikaj tistega, kar se je sklenilo v SNOS, na Kočevskem zboru, v Jajcu in na poznejših shodih – Slovenci žal spet čutijo, da so do grla v nevarnosti. Ne grozi jim sicer kakšna hitra fizična smrt, saj kaj takega sredi Evrope ni mogoče, zavedajo pa se, da so resno ogrožene njihove človeške in narodne pravice, neodvisnost, suverenost, demokracija, samoodločba. Za razloček od leta 1941, ko so spregovorile partizanske puške in naznanile, da bodo Slovenci zanesljivo preživeli fašistični genocid, zdajšnji njihov čas ne zaznamujejo odločnost, enotnost in moralna moč. Tičijo v psihozi negotovosti, dvoma, strahu, porazujoče zgubljenosti in osamljenosti. Fizično in duhovno se počutijo siromašni. Ne bi ponavljali vsakdanjih diagnoz in litanij, kaj vse bi bilo treba narediti, da bi se izvili iz neznanske krize. Seznam pragmatičnih nalog je dolg, videti je kot strma in težko pristopna gora. Dovolj je reči, da se temu narodu »na sončni strani Alp« sesipajo zasnovi in načrti. Kar naprej ostaja vkleščen v kladu neplodnih besed, obljub, stopicanja na mestu. Ali je to sploh še tisto ljudstvo, ki se je leta 1941 hotelo in znalo zavezati osvobodilnemu dejanju?

Korenine nemoči

Ne bomo daleč od resnice, če porečemo, da tiči temeljni vzrok naše bede v nespoznani oziroma v zapiranju oči pred resnico, da se nam ruši zgodovinska pogodba: avnojska Jugoslavija kot magistrala našega obstanka stoji nekako

samo še po sili vztrajnosti, kakor stoji sušeči se hrast, ki mu zadnji milostni sunek viharja po naključju prizanaša. Radi se sicer prepričujemo, da ni tako, da takšno podobo vidijo samo črnogledi, da bodo kongresi in reforme to občestvo že spet prerodili in pomladili. Z vsakim živcem želimo verjeti, da je to upanje osnovano še na čem oprijemljivejšem, razen na topoglavem ponavljanju starih fraz in priseg, na opogumljajočih partijskih ali skupščinskih prikazih pa na nekako polejnjeni zavesti, češ, vse se bo uredilo, vse razrešilo po ustaljenih navadah in načelih.

Toda vidimo: Srbija, največja izmed naših republik, razglša samozadostnost in se že počuti povsem izven državnega okvirja. Saj moramo pač bolj verjeti reprezentativnim vzorcem ljudske volje kakor sprenevedavim izjavam raznih politikov. Nismo bili zaman priče mitingom, v zadnjem času pa kosovski proslavi in knjskim dogodkom. Nemogoče je spregledati (tudi če vzamemo v poštev občutje narodnega zadoščenja nad ustavnimi spremembami, ki naj bi pomenile renesanso veličini srbstva), kako se dejansko samoodločata srbski narod in srbska država. Več kot desetina vsah živčih Srbobov je na Gazi Mestanu referendumsko »pozabila« na Jugoslavijo, na federacijo, na Tita, na komunistično partijo in socializem – kakor da teh pojmov nikoli niso poznali in z njimi živeli. Ljudsko zavest so napolnili ideali izpred pol stoletja. Javno in razločno so se zazrcalili antikomunizem, nostrifikacija četništva, prerojeno pravoslavlje – ne le kot religija, temveč kot državotvorna, civilizacijska in kulturna vrednota. Slavnostni govornik Slobodan Milošević – še včerajšnji partijski, zdaj pa nesporni srbski državni voditelj – je z očitnim vese-

ljem pristal na tak ljudski konsenz. Niti z besedico niti z najmanjšo slogovno nedoslednostjo ni želel skaliti enotne množične opredelitve – gotovo ne samo za to, da bi požel neizrekljive ovacije, ki jih je zborovanje naklonilo njegovi osebnosti. Ne samo, da je zamižal pred številnimi izrazi ajugoslovanstva (pravijo, da prireditve niso motili antijugoslovanski izpadi), temveč jih je s spretjostjo kakega Cicerona ali šekspirskega Marka Antonija zvesto podžigal. Ničesar ni izrekel, kar bi se postavilo po robu proslulemu akademskemu memorandumu izpred nekaj

drugje (ti so bili indikativni ne samo glede vsebine sporočil, ampak tudi glede na metodo ravnanja), vemo pa, da tisti, ki molči, očitno pritruje. Za stokrat neznatnejše »prekrške« so prejeli denimo Albanci izredne ukrepe, težke zaporne kazni in izolacije. Sicer pa: pred prebujeno oholo močjo, ki se izraža kot orjunaško ali četniško nasilje, molčijo tudi zvezna državna in politična institucionalna vodstva. Le-ta učinkujejo kot združbe z liliputansko veljavo. Samo sem in tja zajecljivo ta neobogljena predstavnost o grupah, grupicah in posameznikih, ki da se grdo obnašajo, toda, pravijo, bo že naše čudovito in enotno ljudstvo povedalo, kaj je prav. Umetnino v takem sprenevedanju

prek oči, kakor bi se šel slepe miši). Nekaj več resnice sta si drznila povedati zadnje dni vojaška dostojanstvenika Kadjević in Brovet, žal pa sta se tudi onadva v veliki meri izognila nuji: imenovati ljudi in stvari s pravim imenom. Celo beograjski borci so pozneje začeli jemati besedo nazaj, kloneč pred silo srbske javnosti in politike.

Kam torej plovemo?

Redka opozorila, kam vodi razbohoteni srbski nacionalizem, sproti zamirajo v zaglušljivem trušču uzurpiranih javnih občil in zborovanj, ki delujejo dosledno po modelu: najboljša obramba je napad. Takorekoč brez predaha se ponavljajo obtožbe albanske-

se grozi s tanki (»ki jih pač nimamo zaradi izletov«); že se spravlja v promet geslo, da so Srbi na Hrvaškem nemara celo bolj ogroženi kot na Kosovu; javno se govori in poje o srbskem morju (najbrž prilaščenem prek hrba skorajda anektirane Črne gore); na zviti način se obnavljajo srbske težnje po nekdanjih posestih v Makedoniji; širok zamah dobivajo spletke na osnovi srbskega življa v Bosni in Hercegovini; za zdaj še veljavna avtonomna pokrajina Vojvodina preživlja težke čase »diferenciacije«, da bo kar najhitreje postala srbski pašaluk... Udeležba srbske države v federaciji se je pravkar zelo nazorno izrazila v obliki parlamentarne obstrukcije proti nameranim proračunskim in klirinškim ukrepom Markovićeve vlade: Hitro se je pokazalo, da je pri vsej stvari šlo ne toliko za gospodarsko osnovan veto, kolikor za uveljavitev politične trme; za preizkus, koliko tudi v vladi izda argument moči in nasilja. Videli smo, da je vlada morala skloniti glavo ali vsaj pristati na nenačelno barantanje. V takšnem njenem vedenju slutimo začetek njenege slovesa.

Zaman se tolažimo, da bodo vsa ta dogajanja konstruktivno razrešili izredni partijski kongresi, ustavne razprave in reforme. Voz Jugoslavije drči po pijemontezarskem klancu navzdol in ta hip ni videti sile, ki bi ga mogla ustaviti pred raztresenjem. Bilo bi več kot nespametno, če bi skušali v opombo našega dneva vstaje trositi kake kozmetične fraze, n. pr., kot že toliko v NOB ali ob informbiroju bomo Jugoslavlani zmagovito prebredli tudi to preizkušnjo.

Ne, dejstvom moramo trezno pogledati v oči. Če je srbski narod sklenil zaživeti drugače in živeti po svoje, ga pri tej odločitvi ne smemo ovirati. Njegova demokratična pravica je, da ravna v skladu z lastnimi interesi. Podobno kot Srbi si moramo tudi Slovenci (in vsekakor tudi drugi narodi in narodnosti v Jugoslaviji) umisliti lastno suvereno pot v prihodnost. Seveda pa ne smemo dovoliti, da bi se naša pota razhajala nedosledno in enostransko: tako, da bi si moj brat izvolil absolutno svobodo, mene pa obdržal kot hlapca na svoji bodoči ohišnici.

Jok, brate. Za praznik vstaje sem ti dolžan to razložno povedati.

Zvone Kržišnik

Drobec s proslave 600-letnice kosovske bitke v Kninu

let, ali pa proti šovinističnim izpadom vodilnih srbskih književniških in novinarskih peres, ki prav zdaj uprizarjajo nezasišano gonjo zoper Tita, Kardelja in »izdajalske« bivše srbske politike ter kar tekmujejo, katero bo bolj uničujoče zasramovalo našo skupno socialistično minolost. Ne Milošević ne kdo drug izmed aktualnih srbskih voditeljev ni ničesar pripomnil na četniške izgrede v Kninu in še kje

je predstavljal nedavni uvodni govor dr. Vljaka Petkovića na seji CK ZK Srbije. »Srbski nacionalisti, njihove ideje in programi«, je med drugim dejal, »nikoli niso imeli in tudi danes nimajo opore v srbskem narodu, v delavskem razredu in subjektivnih družbenih silah, tako da niso mogli postati pomembnejši dejavniki na političnem prizorišču... (Najbrž hodi tovariš Petković po svetu z ruto

ga separatizma, iredentizma in kontra revolucije, nepresušno začinjene z abotnimi navedki o posiljevanju srbskih žensk in otrok. Množe se v srce segajoče tožbe, kako se Srbom jemlje pravica »do njihovih domačih ognjišč«. Spet in spet se vlečejo na dan skonstruirana preklestva Slovincem pod firmami Alpe Adria, separatizem »dežele«, zloglasni Cankarjev dom... Slovenskim neposlušnežem

Ob obisku delegacije prištinskih komunistov v Ljubljani

Tu radio Tirana

»Pisanje Dela in Danasa uporablja propagando, ki je ista kot jo ima Radio Tirana« smo slišali iz ust delegacije najodgovornejših ljudi iz Prištine. Pretekli terek so namreč na povabilo MK ZK Ljubljana prispeli na obisk predsednik OK ZK Prištine Gani Jashari, sekretar Momčilo Trajković in Živorad Igić iz Jedinstva. Na javni tribuni v nabito polni dvorani viške skupščine so gostje odgovarjali na vprašanja, ki niso bila prav nič gostiteljsko uglajena. Konec pa je bil tak, da je vsakdo ostal na svojem bregu.

Toda začnimo na začetku – pri uvodni besedi Ganija Jasharija, ki je bila takšna kot jo od uradne delegacije s Kosova lahko pričakujemo. Zajel je pač iz tistega kotla pojmov in opredelitev, ki vidi na Kosovu samo delovanje albanskega separatizma, nacionalizma in iredente. Jashari je tudi povedal, da so v februarjskih dogodkih mrčne sile izrabile rudarje zato »da bi paralizirali revoluci-

onarni tok v Jugoslaviji«, pa da na Kosovu ni nikakršnih čistk in hajk, temveč je vsa diferenciacija argumentirana in zagotovil celo, da med intelektualci in ZK ni nikakršnega nasprotja. Obenem, ko nam je Jashari skušal nadeti plašnice, pa nas je še mimogrede okrcal, da slovenski in hrvaški zornik kot ni na liniji, ampak celo povzroča škodo. »Kosovo potrebuje pomoč, toda le dobromerno, ne pa takšne, ki podpira albanske separatiste« je pribil.

To je bila uvodna beseda, ki je bila deležna celo nekoliko vljudnostnega aplavza. Ko sem že začela premišljevati kakšna je ta naša slovenska drža, če tako mimogrede pogoltnemo tisto, česar nam želodec ne prenese, so se iz dvorane vsula vprašanja »na pravem mestu«. Najbolj se je temperatura dvignila, po nastopu Jaše Zlobca, ki je že na začetku napovedal, da žal kot gostitelj ne more ostati vljuden. »Kar je preveč je preveč« je dejal,

»nismo prišli sem poslušati fraz in stvari, ki so skregane z vsako pametjo«. Zahteval je odgovore na več neprijetnih vprašanj: V čem je sporen apel 215 intelektualcev? Zakaj za iste prekrške Albanca čaka 4 ali celo 5 krat hujša kazen, (kot je nekoč povedal Rahman Morina,) in še je spraševal Jaša Zlobec, potem pa gostom podaril knjigo o človekovih pravicah.

Za govorniški oder so prihajali tudi Albanci, ki živijo v Sloveniji, med njimi tudi predsednik novo ustanovljenega kulturnega društva Albancev. Spraševal je v albanščini in sproti prevajal v slovenščino. Zanimalo pa ga je, kako prištinski komite gleda na odstop Morine, Shukrije in Azemije, ki so odšli s položajev pred pričakujočo domačo in tujo javnostjo, potem pa svoj odstop preklicali. Očital je Jashariju njegove besede, češ, da se kosovska partija nima česa sramovati. Povprašal ga je še, zakaj je govoril samo o Veliki Albaniji, nič pa o Veliki Srbiji, in požel v dvorani velik aplavz.

No, odgovori kosovske delegacije so bili spretno oviti v celofan, če pa so morali biti povsem konkretni so odgovarjali takole: »Zakaj samo o Veliki Albaniji? Zato, ker

Srbija ne zahteva niti milimetra ozemlja, ki ni v njeni ustavni pristojnosti. Velika Albanija pa hoče poseči vse do Črne gore.«

O preklicanem odstopu Morine in ostalih: »Niso odstopili zato, ker njihovega odstopa ni zahteval tisti, ki jih je izbral. In kaj jim v njihovem delu sploh lahko očitamo?«

O 215 intelektualcih: »Bili so proti sprejetju ustave, toda proti njim ni nobene hajke! To partija tudi ne bi dovolila, niti tega ne bi dovolili albanski ljudje.«

V tem duhu je potekala javna tribuna. S pravimi vprašanji na pravem mestu in z odgovori kakršne poznamo. Nihče ni nikogar prepričal! Na ciničen smeh iz dovrane pa je naletel tudi Jasharijev stavek, da smo Slovenci napačno informirani o dogajanju na Kosovu, saj dobivamo samo informacije iz sredstev javnega obveščanja, kakšna pa so ta sredstva danes, pa vemo sami.

Če pa se spomnim še odgovora kosovske delegacije na vprašanje o napadih na tisk, češ, da uporablja propagando Radia Tirane, potem se tudi jaz lahko podpišem samo še: »Tu Radio Tirana«.

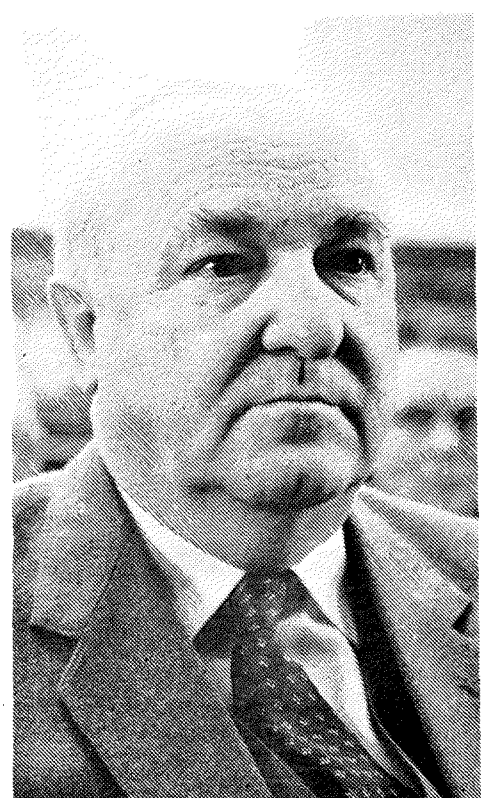
Alenka Terlep

Nagrade vstaje slovenskega naroda za leto 1989

France Filipič

– za življenjsko delo

Zgodovinar in književnik France Filipič je že več kot 40 let med najbolj vztrajnimi in najbolj plodnimi raziskovalci našega narodnosvobodilnega boja ter revolucionarnega delavskega gibanja na Slovenskem. O njegovem delu priča obsežna bibliografija, ki zajema 215 enot, med njimi 10 samostojnih publikacij s tematiko NOB, 4 zgodovinska dela, ki obravnavajo revolucionarno delavsko gibanje in zgodovino KPJ-KPS, 15 leposlovnih del in črtic s tematiko NOB ter še vrsto razprav in člankov, objavljenih v številnih zbornikih, strokovnih revijah in časopisih. Je torej ustvarjalec, ki vse svoje življenje posveča raziskovanju naše revolucionarne preteklosti. S svojimi referati, ki obravnavajo revolucionarno gibanje med obema vojnama in obdobje NOB, je nastopil na številnih znanstvenih in strokovnih posvetovanjih v Jugoslaviji in inozemstvu.

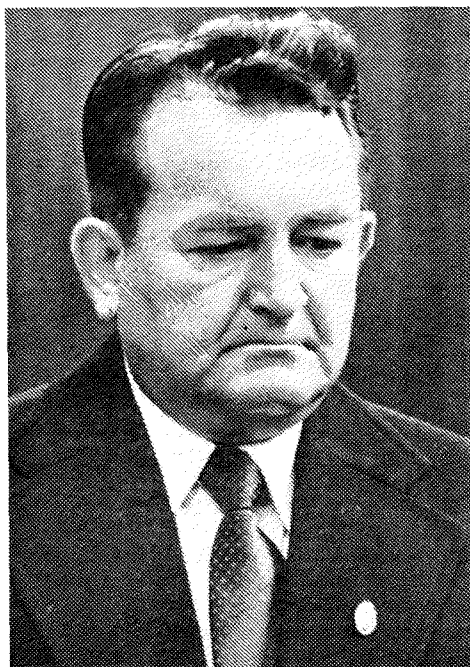
France Filipič je že leta 1953 napisal prvo monografijo Pohorski bataljon, ki je tudi prva monografija o kaki slovenski partizanski enoti in ena prvih te vrste v Jugoslaviji. Doživela je več izpopolnjenih izdaj, njim pa so sledila še druga pomembna dela na temo NOB: 1965 Prvi pohorski partizani, Obdobje NOB 1941–1945 v Rušah itd. Med pionirske in temeljne lahko štejemo tudi Filipičeve razprave, zasnovane na podlagi raziskovanja zgodovine KPJ-KPS med obema vojnama na Slovenskem. Krajši izbor nekaterih pomembnejših je objavil v dveh knjigah z naslovom »Poglavja iz revolucionarnega boja jugoslovanskih komunistov 1919–1939«. Nadalje je France Filipič raziskoval tudi zapore in koncentracijska taborišča ter pisal življenjepis narodnih herojev. Skratka, četrta tudi na kratko prikazano delo Franceta Filipiča je po obsegu in kakovosti tolikšno, da zasluži najvišje priznanje.

dr. Milan Ževart

– za monografijo »Lackov odred«

Prof. dr. Milan Ževart v svoji zgodovinsko-pisni monografiji z naslovom Lackov odred odstira podobe manj znanega, a zato nič manj pomembnega poglavja iz zgodovine narodnosvobodilnega boja na Slovenskem. To, na skrbno zbranih in kritično obravnavanih virih v dveh delih zasnovano pripovedovanje prikazuje delovanje Lackovega odreda v letih 1944 in 1945 na ozemlju med Dravo in Muro, na Kozjaku, v Slovenskih goricah in Prlekiji, pa tudi v slovenskih krajih avstrijske Štajerske onstran Kozjaka. Četa tega odreda je izvedla tudi zmagoviti pohod v Prekmurje in prodrla celo med Porabske Slovence na Madžarskem. Lackov odred je ob koncu vojne osvobodil slovenske kraje v dolini Čakave onstran Kozjaka, od

Lučan do Golice. Delo je natančno in neoporečno, pisano v sočnem in berljivem slogu, pri naša dragoceno pričevanje o preteklosti, hkrati pa je bogat vir podatkov o posebnostih partizanskega načina bojevanja v izpostavljenih pre-

delih slovenskega narodnostnega ozemlja, kakor tudi v sodelovanju z avstrijskimi protifašisti med drugo svetovno vojno. Delo vsebuje tudi skrbno sestavljen seznam borcev Lackovega odreda.

Vid Vremec

– za knjigo »Pinko Tomažič in drugi tržaški proces 1941«

Vid Vremec, nosilec partizanske spomenice 1941, je eden vidnejših publicistov in raziskovalcev novejšje primorske zgodovine. Po soavtorskem prispevku v zbornikih »Slovenska Istra v boju za svobodo« (1976) in »Napredna mla-

dina Slovenske Istre 1919–1947« (1985) je v samostojni monografiji o Pinku Tomažiču in drugem tržaškem procesu obdelal politično zorenje in delovanje Pinka Tomažiča, obenem pa osvetlil razvoj primorskega protifašističnega in delavskega gibanja. Ker delo obravnava tudi razmere in osebnosti z narodnostno mešanega ozemlja, je zanimivo tudi za zamejsko in italijansko zgodovinsko, kakor tudi za širšo javnost. Knjigo še posebej odlikujejo in jo delajo bralcu dostopno avtentičnost, neposrednost ter uporaba spominskega in pričevanjskega gradiva, saj je bil avtor sam eden Tomažičevih sodelavcev in udeležencev drugega tržaškega procesa.

Drago Vresnik

– za monografijo »Tretja brigada VDV Narodne obrambe«

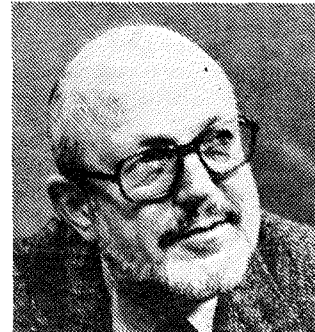
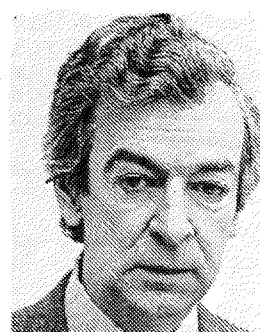
Drago Vresnik, dolgoletni urednik lista TV-15 Naš tovariš je v zakladnico pričevanj o narodnosvobodilnem boju na Slovenskem prispeval monografski oris zgodovine brigade narodnosvobodilne vojske pod naslovom »Tretja brigada Vojske Državne varnosti Narodne obrambe« (Prispevek k zgodovini VDV – NO Slovenije). Že prej je avtor opisal bojno pot Druge brigade VDV (NO), ki je bila na območju 9. korpusa NOVJ v Slovenskem primorju in na Gorenjskem. Naloga enot Vojske državne varnosti, kasneje Narodne obrambe, je bila zaščita narodnosvobodilnega boja pred dejavnostjo sovražnikovih policijskih enot in služb. Da bi avtor mogel opraviti težavno nalogo, je moral preučiti ogromno gradivo, še posebej delo nemškega policijskega aparata. Po izkušnjah s prvo knjigo je tako v lepem in tekočem slogu opisal tudi delovanje Tretje brigade VDV (NO), ki se je bojevala na Štajerskem in Koroškem. V tem delu je opustil klasično opisovanje bojev in akcij, zato pa je zajel snov bolj problemsko, v povezavi z vojaško-političnimi ocenami razmer. Pri tem je uporabil številne doku-

mente in druge viire, na podlagi katerih je slikovito opisal pestro partizansko življenje, moralno in borbena moč enot ter povezanost brigade s prebivalstvom, knjigo pa dopolnil tudi s seznamom borcev.

Miloš Mikeln, Rajko Ranfl in Urban Koder

– za film »ŽIVELA SVOBODA«

Miloš Mikeln z zgodbami »Kako se je naša dolina privadila svobodi«, Rajko Ranfl z režijo in Urban Koder z glasbeno opremo so posebej prispevali k ustvaritvi satirične filmske humoreske »Živela svoboda«. Že zgodbe, ki z žlahtnim humorjem prikazujejo dogajanje v obrobem delu Slovenije proti koncu okupacije, v viharjih majniških dnevih in prvo leto po osvoboditvi, so akcijske, notranje in zunanje razgibane, a tudi komične in tragikomične, pri tem pa vsečne zaradi liričnega nadiha. Na tej osnovi prikazuje

film okolje, ki se je znalo izmikati tegobam okupacije in se tako skuša izogniti tudi pretrdim prijemom nove oblasti. Nasprotja se sproščajo v humornih zapletih in situacijah, v katerih se razkriva obsežna galerija različnih značajev, ki vzbujajo pri gledalcih smeh in veselo razpoloženje, čeprav jih zelo živo vodijo v ne preveč prijazen čas. Prav zato, ker film tegobe in težave polpreteklega časa prikazuje v komedijski obliki, nam tudi ustvarja prijeten odnos do tega časa in dogajanja v njem.

Posebna priznanja ob podelitvi nagrad vstaje za leto 1989 pa prejema:

Uredniški odbor in pisci, ustvarjalci zbornika Partizanski koridor

Uredniškemu odboru in piscem zbornika »Partizanski koridor« je uspelo prikazati pomembnost partizanskih prehodov čez Savo, železniško progo in nemško-italijansko mejo v nekdanjem litijskem okrožju Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Že naslov »Partizanski koridor« nas opozori na to, kako pomembna je bila najkrajša povezava vodstva OF in NOV naprej iz Ljubljane, nato s Kočevskega Roga in iz Bele krajine s severno Slovenijo, pa tudi s slovensko Koroško in Prekmurjem. Delo nam že v uvodu prikazuje, da za to partizansko mostišče ni bila potrebna samo enkratna bitka, temveč se je vodil boj zanje ves čas partizanstva. Vedno znova vzpostavljati in vzdrževati ga ne bi bilo mogoče brez dobro organizirane zaledja in zanesljivih ljudi. To pa so bili krajevni obveščevalci, brodarji, čolnarji, partizanske enote, pa tudi organizirana zatočišča za premražene, mokre, lačne prehodnike. Skratka, zbornik »Partizanski koridor« je izjemen pričevalec časa, prostora in ljudi, ki ga zgodovinski spomin slovenskega naroda ne sme obiti.

Oddelek ljudske revolucije Mestnega muzeja Ljubljana

Pred desetimi leti ustanovljeni Oddelek ljudske revolucije pri Mestnem muzeju Ljubljana je v razmeroma kratkem času presegel tradicionalno prikazovanje revolucionarnega časa ter zlasti z razstavami »Ljubljana v letu 1945« (1985), »Ljubljana od ustanovitve OF do vstaje (1986) in »Centralna tehnika KPS v Ljubljani« (1988) kot študijski izseki za bodočo stalno zbirko Ljubljane v NOV vpeljal drugačne in inovativne poglede. V lanskem in letošnjem letu je s preglednima razstavama o Milanu Rijavcu in Nandetu Vidmarju začel tudi dolgoročno zastavljeno nalogo – predstavitev slovenskih likovnikov, ki so izšli iz NOV.

Fotografski oddelek Muzeja ljudske revolucije Slovenije

Fotografski oddelek Muzeja ljudske revolucije Slovenije je soustvarjalec vseh razstav tega muzeja. Vodi ga Anton Klančnik, ki ga odlikuje izjemen čut za ohranjanje prvinskosti restavriranih dokumentov in vseh gradiv novejšje zgodovine slovenskega naroda. Celotno fotografsko gradivo posameznih razstav je vedno funkcionalni in strokovno enakovreden del celotne zasnove, celo estetski in izpovedni dosežek.

Razstava Muzeja ljudske revolucije »Soška fronta 1915–1917« znova dokazuje ustvarjalnost, znanje in strokovnost delavcev in sodelavcev tega oddelka.

Dan slave in dan razočaranja

Francoski predsednik François Mitterrand je vodil veličastno proslavo 200 obletnice francoske revolucije s posebnim poudarkom na človekovih pravicah, takoj nato pa je bil tudi gostitelj vrha tehnološko najbolj razvitih zahodnih držav, če že ni več spodobno govoriti o »sedmih najbogatejših na svetu«.

Iz sveta je prišla v Pariz močna ekipa državnikov in drugih, saj je Mitterrandova pisarna razposlala 18.000 povabil. Petindeset državnikov, med njimi tudi Janez Drnovšek, se je udeležilo komemoracije, s katero so poudarili pomen deklaracije o pravicah človeka in državljana. Predsednik je za zaključek priredil večerjo za državnike, vendar ločeno. »Veliki« so bili z njim, s predsednikom, vsi drugi pa s predsednikom vlade Rocardom, kar je takoj sprožilo v Franciji vrsto protestov in zaznamovalo predsednika kot avtorja »aristokratske predstave«.

Organizatorji so pohitili z opravičevanjem: »Sedem velikih se je zbralo na tradicionalni delovni večerji,« z majhnimi pa sta za tolažbo bili Barbara Bush in Danielle Mitterrand. Da bi ohranili sloves Mitterranda kot »odvetnika revnih«, so njegovi po-

močniki pohiteli s trditvami, da se »veliki« in »mali« niso razšli polnih 48 ur in da je bilo veliko razgovorov dvostranskega tipa. Tudi Janez Drnovšek je imel priložnost, da se je srečal z ameriškim predsednikom.

Torej, ni bilo uradnega sestanka »bogatih«, pač pa veliko neuradnih srečanj Severa in Juga. »Le Monde« je postavil stvari na pravo mesto: razvite države imajo narodni dohodek od 10.420 dolarjev na prebivalca (Italija) do 18.420 dolarjev (ZDA), države Juga pa od 150 dolarjev v Mozambiku do 2020 dolarjev na prebivalca v Braziliji! Na »severu« se najdlje živi v ZR Nemčiji in Veliki Britaniji (75 let), v Burkini Fasso in Mozambiku pa samo 47 let (povprečno). V ZDA, na Japonskem in v Franciji vsi prebivalci dokončajo šolanje, v Burkini Fasso pa samo 19%. V nobeni državi na »severu« nima nobena družina povprečno dva otroka (Italija 1,3), v Burkini Fasso, Zairu in Mozambiku pa več kakor po šest!

Težave revnih držav so ena od tem, pri katerih se preizkuša solidarnost današnjega sveta. Pri njihovem ocenjevanju ni veliko razlik med Mitterrandom in njegovimi kritiki. Slednji odkrito govorijo, da so dolgovi

»moderna desetina«, ki jo pobirajo »modernejši fevdalci«, da ni dovolj samo črtati dolgov, temveč je treba problem rešiti. Mitterrand je previdnejši. Problem dolgov je bil zastavljen z vso ostrino, vendar je v nadaljevanju razgovorov sedmih bogatih ostal v senci razprave o stališču do vzhodnoevropskih socialističnih držav.

Veselo je zmotil vzporedni, dokaj nenavadni anti-vrh sedmih najrevnejših, katerih izbira je bila videti precej samovoljna (Filipini). Delegati iz Burkin Fasso, Zaira (!), Mozambika, Bangladeša, že omenjenih Filipinov, Haitija in Brazilije (!) so bili svojevrstna vest bogatih. Res so jih mediji množičnega obveščanja opazili, vesti sedmih bogatih pa niso niti najmanj ganili.

Dolgovi držav v razvoju presegajo 1.300 milijard dolarjev, toda amerškemu predsedniku Georgu Bushu je uspelo prepričati sogovornike, da bodo gospodarsko in finančno pomoč najprej usmerili na Poljsko. Povod je bilo pismo poljskega voditelja Jaruzelskega ter skupna ocena sedmih, da je »vzhod krenil proti zahodu« ter da ga je vredno podpreti v tej usmerjenosti. Načelno so vsi za pomoč, eden glasnejših je zahodnonemški kancler Helmut Kohl, sicer pa ima vsak svojo zamisel.

Evropska komisija Jacquesa Delorsa je že dobila nalogo, da v prihodnjih dneh skliče ustrezen sestanek, da bi izdelali ob kar največji udeležbi Zahoda neke vrste »Marshallov plan« za Poljsko. Kakor pravi zaključna

deklaracija s sestanka bogatinov v Parizu, je bila Madžarska deležna največje pohvale zaradi nagle poti, ki jo je ubrala v smeri demokratizacije, glede SZ pa je dokumentu čutiti presenetljivo nezaupanje. Prej pa toliko hvale! »Vsako neravnovesje v odnosih s SZ bi bilo nevarno«, pravi deklaracija in poziva vse evropske in azijske države (tiste s prozahodno ureditvijo), da obdržijo obstoječo raven svoje vojaške moči. Politika NATO je držala dežnik celo nad takšnim srečanjem kot je vrh najbogatejših na svetu.

Oglasil se je sovjetski voditelj Mihail Gorbačov in pisal francoskemu predsedniku Mitterrandu kot predsedujočemu pariškega srečanja na vrhu, da se je pripravljen takoj pogajati s »sedmerico« o gospodarskih vprašanjih. Pristavil je, da je uspeh perestrojke v SZ odvisen od kar najpopolnejšega sodelovanja njegove države v svetovnem gospodarstvu. »Od otvoritve sovjetskega tržišča imajo druge države lahko samo koristi«, je dejal Gorbačov.

Ni bilo vsesplošne osvoboditve dolžnikov iz njihove Bastilje. Celotna »ideja četverice« niso znali v en glas odgovoriti! Francija je namreč podprla pobudo predsednikov Egipta, Venezuele, Senegala in predsednika indijske vlade, da bi sklicali nov summit Sever – Jug. Washington je idejo zavrnil, London je po običaju bližji Washingtonu, kakor Elizejski palači, s tem pa je bila stvar že skoraj spravljena v arhiv tega srečanja.

Florijan Laimiš

Vse so dali, pa je še premalo

Ali so najvišji državniki na svetu nenadoma spremenili svoje obnašanje, ali pa nimajo več možnosti za velike akcije?

Še aprila letos je ameriški predsednik George Bush obljubil Varšavi – k temu ga je vzpodbudilo 10 milijonov »ameriških« Poljakov, spremembe na Poljskem in legalizacija Solidarnosti – hribe in doline, vendar pa obenem izrekel še nekaj, kar ima širšo mednarodno razsežnost: »Hladna vojna se je začela v Vzhodni Evropi in če naj se zdaj konča, se mora tam tudi končati«. Odposlanci Solidarnosti v Ameriki so se čutili tako opogumljene, da so zahtevali od Busha, naj med obiskom na Poljskem postreže z desetimi milijardami dolarjev...

Predsednik Bush ni v Varšavi in tudi pri Lechu Walensi v Gdansk u rekel o tem nobene besede. Poljakom je obljubil nekaj drugega, tisto, kar že imajo in od česar ne morejo živeti: svojo podporo reformam in političnemu pluralizmu. Predaval jim je o predmetu, v katerem so Poljaki najboljše – o disciplini. Čeprav so pričakovali kakor mesijo iz nove zaveze je zahteval od njih, naj si sami pomagajo, nakar jim bo še sam pomagal. To je

bila najbolj grenka tableta za narod, ki se je v Evropi najbolj zapisal krščanstvu, pa nima od tega nobene večje koristi.

Morda so Poljaki in z njimi Madžari res še vedno romantični zanesenjaki poražencev v svetu, ki je do skrajnosti realen, manj čustven in manj človekoljub kakor kdajkoli prej. Težava Poljske in Madžarske, »držav v srcu Evrope« kot ju je okvalificiral ameriški predsednik Bush je v tem, da sta kljub reformam in spremembam še vedno v stari ureditvi o kateri se tako malo govori, v blokovskem presingu, v tamponski coni med vzhodom in zahodom. Nesmisel nastalega položaja je še toliko večji, ker morajo čez šest tednov Poljaki in tudi ves ostali svet povedati svojo sodbo o agresiji na Poljsko pred 50 leti, o vojni in mirni pogodbi, ki še ni podpisana in o mejah, ki so za nekatere še vedno sporne.

Pred časom so Mehičani slikovito opisali svoj nezaviden položaj s prisposodob, da je bog tako visoko, ZDA pa tako blizu. Kaj naj bi torej dejale države iz »srca Evrope«, ki so jim tako blizu velikanske oborožene sile dveh največjih supersil, od katerih je sam ljubi bog že zdavnaj dvignil roke in odstra-

nil iz njihove bližine tako kapital kakor tudi tržišče.

Spremljavo, strokovnjaki iz okolice ameriškega predsednika Georga Busha so se v Varšavi in v Budimpešti pritoževali, ker niso videli nič podobnega sprejemu, kakršnega so v Bonnu pripravili sovjetskemu voditelju Mihailu Gorbačovu in ga navdušeno pozdravljali.

Napačen bi bil dvom o privrženosti Poljakov in Madžarov sodobni Ameriki. Na ZDA so se vedno obračali najpogostejši v najhujših trenutkih v obeh državah. Ne gre pozabiti, da ima Mihail Gorbačov jasne odgovore vsaj na en del problemov, ki mučijo v bistvu vsakogar v Evropi. Ponuja jim razorožitev po 40 letih nasilja jedrskega in vsakega drugega orožja. Začel je in vzpodbudil procese reform in življenja v skupnem evropskem domu.

V nasprotju z Mihailom Gorbačovom je ameriški predsednik Bush še vedno v sferi blokovskih odnosov in antisocialističnega razlaganja sveta, ki je potreben reform. Predviden je glede razoroževanja, zelo odločen pa v zagovarjanju tistega, kar imajo v njegovi domovini za demokracijo in kar je vseh amerškemu političnemu vodstvu. Za marsikoga je to vablji-

vo, vendar pa ne v Evropi, kjer sta prioriteta bogastvo in varnost.

Amerškemu predsedniku je treba priznati, pravijo ocenjevalci njegove evropske turnee, da je položil vsaj en veliki izpit, če ne več. Uspel je v diplomatski taktičnosti glede na svojega velikega partnerja. Ena stvar je govoriti o spravi, o enotni in svobodni Evropi, druga stvar pa je ne ogroziti sovjetskih interesov in vpliva, ki so zgodovinskega porekla in ki se bodo obdržali tudi še po vseh reformah. Ni torej čudno, če so predstavniki poljske Solidarnosti odhiteli tudi v Moskvo, saj brez njenega soglasja verjetno ne bi prevzeli svojega deleža odgovornosti v novi poljski vladi.

Tisti, ki spremljajo zgodovino in se spoznajo nanjo – na poljskih izkušnjah pa je mogoče odgovoriti tudi na najtežja vprašanja iz diplomatske zgodovine sveta, se že zgražajo nad grenkimi izkušnjami Poljakov z zahodnim svetom v ciklu tragedij poljskega naroda v boju za neodvisnost. Vse od 18. stoletja dalje so se Poljaki vedno obračali na Zahod, ki je vedno vzpodbujal njihove iluzije konkretno pomoč pa jim je odrekal. Isto je doživel tudi La-

Kot h kakšnemu odrešeniku so Poljaki stegovali roke proti amerškemu predsedniku Georgu Bushu, ko je obiskal prostor, kjer je med drugo svetovno vojno stal varšavski geto. Tedaj so tudi Poljaki v bistvu obrnili hrbet svojim Judom.

još Košut, največji madžarski revolucionar 19. stoletja.

Kar je še drugega George Bush govoril in obljubil Poljakom in Madžarom, sodi bolj na področje vladajočega ameriškega gospodarskega konservativizma, kakor pa na področje dobre volje za angažiranje pri poljskih in madžarskih gospodarskih reformah. Poljska je dolžna 39 milijard dolarjev, Madžarska pa 18 milijard dolarjev. Bush mirno ponuja le reprogramiranje dolgov in olajšave pri izvozu ter 100 milijonov dolarjev kot jamstvo za

kredit mednarodnega denarnega sklada v višini 300 milijonov dolarjev! Vse to pa pod znanimi pogoji: popolna decentralizacija gospodarstva in strogo varčevanje.

To se dogaja v trenutku, ko so Poljaki in madžarska vlada praktično že začeli izvajati to politiko in ko so meje odrekovanja njihovih državljanov že skoraj prekoračene. Sicer pa, zakaj bi bila politika Zahoda drugačna do Poljske in Madžarske, kot je do drugih zadolženih držav...

fl-

Ker Jusuf noče biti Ivan

Bolgarski policisti prihajajo na dom ali na delovno mesto. Tisti, ki ga nagovorijo, ne sme biti turške narodnosti, sicer bo groza! »Bolgarizacija« je postopek, po katerem mora biti potem Jusufu ime Ivan, Aliju pa Ilija; po katerem je turščina prepovedan jezik v Bolgariji, nihče pa tudi ne sme več v mošejo. Desettisoči so se raje odločili, da s tistim, kar so lahko vzeli s seboj, odpotujejo v Turčijo, v več kot negotovo prihodnost.

Za bolgarsko-turško mejo v kraju Kapikue se je izseljencu Ahmedu Faldijevu prevrnil tovornjak, na katerem je imel vse imetje. S tem je opozoril nase rojake v zbirnem taborišču, ki je imelo na vходу geslo »Hosgeldiniz«, to je »Dobrodošli«. Za Ahmeda, njegovo ženo in štiri otroke, ki so prepotovali od svojega bolgarskega doma 300 km, na poti pa so bili štiri dni, je bilo to geslo obetajoče, kaj več pa prav gotovo ne.

Faldijev je samo eden od okoli 70.000 Turkov, ki so po podatkih iz Ankare v minulih tednih zapustili svojo domovino Bolgarijo. Exodus pripadnikov turške manjšine v Bolgariji se je začel nekaj dni potem, ko je bolgarski voditelj Todor Živkov konec maja apeliral na Ankaro, naj odpre meje za vse tiste »bolgarske muslimane«, ki se hočejo preseliti v Turčijo. Zdej 77-letni Živkov je pred 25 leti govoril: »V Bolgariji so izpolnjeni vsi potrebni pogoji, da bodo Turki v Bolgariji lahko izboljšali znanje svojega jezika. Turški otroci naj se dobro naučijo svoje materinščine in jo perfektno govorijo.«

Naslednji citat pa že pravi: »Muslimani v Bolgariji – bolgarski Turki in peščica bolgarskih mohamedancev – so povsem enako-

pravni z drugimi državljani ko gre za veroizpoved. Imajo več kakor 1300 mošej.«

V Bolgariji živijo muslimani turškega izvora – računajo, da jih je en milijon – so po izjavah Todorja Živkova potomci Bolgarov, ki so jih osmanski zavojevalci v prejšnjih stoletjih prisilno »islamičili«, zdaj pa bi sami radi potrdili svoje slovanske korenine. S takšno utemeljitvijo so začeli sedanjo »bolgarizacijo« med Turki, ki živijo predvsem v severovzhodni in južni provinci Bolgarije.

Začelo se je s turškimi imeni, ki naj bi jih na silo spremenili: Iz Jusufa so naredili Ivana, iz Mehmeda Milijeva, iz Alija pa Elijo. Nekdaj je v Bolgariji izhajalo v turščini 95 dnevnikov in 14 revij, zdaj pa v poslovalnicah ni najti niti enega samega izvoda. Zadnji organ te vrste, dvojezični dnevnik »Yeni Isik« (Nova luč) izhaja od leta 1985 samo še v bolgarščini.

Obrezovanje dečkov, kar islam zavezuje, je v Bolgariji pod kaznijo prepovedan. Pisma, ki imajo turške naslove, poštarji ne dostavljajo. V zbirnem taborišču Kapikule pripovedujejo izseljenci, da so Bolgari pošiljali pripadnikom turške manjšine formulare, na katerih je pisalo: »Nisem Turek. V Turčiji nimam nobenih sorodnikov, nikoli se ne bom izselil v Turčijo. Nisem musliman, ne hodim v mošejo in tudi v prihodnje ne bom.«

Prišli so tudi k Ahmedu Faldijevu in ga hoteli »prekrstiti« v Dimitra Filipova. Tisti, ki tega noče, je najprej obsojen na denarno, nato pa na zaporno kazen. Ob Ahmedu so se ta čas zbrali še drugi izseljenci in hoteli pripovedovati zbranim novinarjem. Pri nekem sosedu, še v Bolgariji, so med preiskavo našli kaseto, posneto v turščini. Soseda so odpeljali in niso več slišali zanj. Nekdo je pripovedoval, da so jih v tovarni odbrali pet in poslali v najbližjo mošejo. Tam so čakali tuji novinarji, da bi se prepričali, kakšna verska svoboda vlada v Bolgariji. Tretji noče biti imenovan, ker je njegov 21 letni sin ostal v Bolgariji...

O njihovi usodi je spregovoril tudi bolgarski zunanji minister Peter Mladenov: »Saj ne podimo teh ljudi nikamor. Naši državljani samo izvajajo pravico, da lahko iz lastnih nagibov zapustijo državo.« Cimizem je očiten še posebno, če pomislimo na uradne podatke o spopadih med predstavniki bolgarskih oblasti in protestirajočimi Turki v svojih strmjenih naseljih.

Zbrani v taborišču Kapikule izražajo bojazen, da bo Živkov zaradi nemirov zaprl mejo. »Razen tega pa se boji mojih otrok«, je dejal eden od prebivalcev. Ker je naravni prirastek prebivalstva v Bolgariji zdaj negativen, se še bojijo, kdo bo obdeloval zemljo in stregel strojem v tovarnah. Pa še nečesa se bojijo. Bolgarov je vedno manj, naravni prirastek, med bolgarskimi Turki pa se je dvignil za 2,5%. Če se bo tako nadaljevalo, bo Bolgarija čez 70 let že napol turška država.

Pod številnimi belimi šotori v Kapikuli se zadržuje vedno okoli 2000 bolgarskih Turkov. »Nekateri ostajajo največ dva dni, drugi pa tudi po dva tedna«, pripoveduje Kaya Dorsan, eden od organizatorjev taborišča. Večinoma imajo sorodnike v Turčiji, pri čemer ne pomislijo, kakšne težave jim bodo povzročili s svojim prihodom.

Bolgarija ni država, temveč roparski brlog, je dejal turški državni minister Cemil Cicek, ko je obiskal taborišče in poslušal tožbe beguncev. Prišel je tudi predsednik vlade Turgut Özal, ki se poskuša v bolgarskimi oblastmi sporazumeti o tem, da bi zavarovali imovino Turkov, ki so morali v treh dneh zapustiti svoje bolgarske domove.

Oglasil se je tudi carigraski borec za človekove pravice Emil Galit Sandalaci in dejal: »Turki bi se lahko pred svetovno javnostjo bolje postavili za pravico svoje manjšine v Bolgariji, če bi sami bolj upoštevali človekove pravice Kurdov v okviru svoje države...«

fl

Politkomisar Sime zbira in komentira

Velemojster psovovanja

Momo Kapor je po širši domovini in tudi zunaj nje znani slikar, književnik, novinar, prevajalec in nemirni popotnik. Dobro obveščeni zanj trdijo, da se dolgo ni mogel opredeliti za Miloševića in njegovo politiko. Da bi po pravil zamujeno pa je skušal to doseči z intervjujem v Grafitu, glasilu mladine iz Niša.

Zaradi tega intervjuja, v katerem kar mrgoli psovok, klevet in nizkih udarcev, si je po mojem mnenju zaslužil naziv »velemojstra psovovanja«. Objavljeni intervju pa obenem tudi zgornjo kaže raven niškega mladinskega lista, kar je po mojem mnenju svojski prispevek k splošni demokratizaciji našega kulturnega in javnega življenja.

»Ljuti Srbin,« kot Momo Kapor sam sebe označuje, je v navedenem intervjuju seveda na debelo polival z gnojnicco – po nepisanem, toda veljavnem pravilu, ki velja v deželah mitingov – predvsem po Slovencih in Hrvatih. Bralce prosim za razumevanje, ker Kaporjeve besede navajam kar v izvorniku.

»Podržavam vse normalne ljude. Kada se o Miloševiću radi – nije to stvar »navijanja«, nego jednostavno vidiš, da se radi o jednom poštemom čoveku, koji ne folira. A za koga onda da navijaš, ako ne za njega, posle pola veka ološa, špijuna, Kominterne, dile... Zato kada se posle takvih stvari pojavi tip koji raspiše zajam za Srbiju, daćemo svi, nego šta, poslednju kintu ako treba...»

Za pet godina Srbija će biti Švajcarska, a šta će biti sa Hrvatskom i Slovenijom, to me ne zanima. Ali, ovo naše je jedan program koji je O. K. i strašno sam srečan što imam i delim tu nadu. Srbija nikad bolje nije stajala. Ljudi rade svoje njive, imaju nadu, upisacemo zajam svi ako treba, nećemo nikog da mrzimo i dalje, ali nećemo dozvoliti nikome da nas mrzi i vredja, a mi da čutimo...»

Na pitanje kako se predstavlja kad se skita po svetu, naglasio je da prvo kaže da je Srbin, ponosito, jer ako u Parizu kažeš da si Jugosloven, to ne znači ništa, ali Srbin mnogo znači.

Srbija danas i dalje insistira da Jugoslavija ostane ono što je bila, ali je shvatila – ako hoćete gospodo severnjaci, da ostanete u Jugoslaviji, ostanite, a ako nećete, idite u p...m...! Mi smo dovoljni sami sebi, možemo da budemo i kneževina ako treba. Dosta smo mi čuvali tu Jugoslaviju svojom krvlju i žrtvama. Cenimo i poštujemo tu Jugoslaviju i dalje, ali ako ona smeta Hrvatima ili Slovencima, pa neka idu, videćemo kako će im biti. Vratit će se na kolenima i moliti da ih primimo. Nas oni inače neće isterati iz te Jugoslavije. A, nemaju ništa da bi mogli biti sami i samostalni. J... se bre braćo! Čak nemate ni sneg, jer je on ove zime padao samo na Kopaoniku. Neće ih ni sneg... A onda mogu samo da... stvar. Samo čekam neku izjavu kojom će reći da su neke »militantne grupe« na čelu sa Miloševićem zabranile da sneg pada na njihove krajeve...»

Spričo vsega navedenega menim, da si je slikar, knji-

ževnik, novinar in prevajalec Momo Kapor povsem zaslužil naziv »velemojstra psovovanja«...

»Tankovska rešitev«

V beograjski DUGI je Aleksandar Ilić, udeleženeec študentske stavke leta 1968, sedaj predavatelj na filološki fakulteti v Beogradu, zapisal: »Razlogov, da se študentski upor leta 1968 pri nas ni končal tako kot leta 1989 na Kitajskem, je precej, od zunanjepolitičnih do notranjepolitičnih. Tito je zadevo presek, o tem obstaja avtentična zgodba. Za tankovsko rešitev se je tedaj zavzemal Edvard Kardelj, glasno pa so ga podpirali mladi slovenski tankist, mladinski voditelj Kocjančič in nekaj prestrašenih srbskih politikov.

Tito jih je vprašal, če znajo seštevati. Ko so odgovorili, da znajo, jih je zavrnil: »Ne znate. Koliko študentov? Približno 20.000. Lepo, koliko pa mater? Okoli 20.000. In koliko očetov? Okoli 20.000. Za boga, ali naj vam jaz seštevam še brate in sestre, tete in strice in stare mame. Saj jih je za ves Beograd! Se spominjate, tovariši, 27. marca?»

Osnovna Titova odločitev je bila v tem primeru pravilna. Toliko iz Ilićeve izjave, ki jo je objavilo Delo 12. julija. Že naslednji dan – 13. julija – pa je Delo objavilo naslednji odgovor Janeza Kocjančiča:

»Leta 1968 se nisem udeležil nobenega sestanka, na katerem bi govoril o tem, da bi s tanki nastopili proti študentom. Poleg tega me še nihče v življenju ni vprašal, v kakšen namen naj bi uporabili tanke. Če pa bi me kdo že vprašal, bi mu jasno in nedvoumno odgovoril, da jih je mogoče uporabiti le za obrambo domovine v vojni.

Ker tudi nisem tankist, je trditev tovariša Ilića groba in popolnoma neutemeljena laž, ki žali tako mene kot moje tedanje sodelavce v Zvezi mladine Jugoslavije, ker navaja, da sem bil tedaj »vodja mladine«. In že zato verjetno ne bi nastopal samo v lastnem imenu.

Tovariša Ilića prosim, naj svoje trditve dokaže, ali pa se javno opraviči.«

Spričo čudnih navad, ki so se razpasle v deželah, kjer se je »dogodil narod«, ne verjamem, da bi Ilić zmogel toliko moralne moči, da bi javno ustregel eni od obeh – utemeljenih – zahtev Janeza Kocjančiča.

Ker je Janez Kocjančič poslal svoj odgovor istočasno tudi uredništvu beograjske DUGE z zanimanjem pričakujem, kaj bo le-ta storila.

Javno vprašanje Pančevskemu

Spoštovani Milan Pančevski je kot predsednik predsedstva CK ZK Jugoslavije sedel v prvi vrsti častnih gostov na veličastni proslavi 600-letnice kosovske bitke, kar je v redu in prav.

Močno presenečen, da ne zapišem zaprepaščen, pa sem bil, ko je prištevno Jedinstvo v reportaži s proslave kosovske bitke objavilo pristržno fo-

tografijo, na kateri se Slobodan Milošević, Dušan Čkrebić in Milan Pančevski pogovarjajo z ugledno gostjo gospo Helen (Jelena) Delich-Bentley, visokospoštovano članico ameriškega kongresa.

Kdo je spoštovana Helen (Jelena) Delich-Bentley? V komentarju Čudni zavezniški srbskega »vožda« (TV-15 26. januarja) sem med drugim zapisal: »Znani ameriški znanstvenik srbskega rodu dr. Bogdan Maglič je postal »persona grata« srbskega tiska, še zlasti onega, za katerega je znano, da je pod močnim Miloševićevim vplivom.

Pri tem pa beograjskih propagandistov prav nič ne moti,

škemu vodji Draži Mihailoviću v Washingtonu, temveč tudi po tem, da je javno in glasno izjavila: »Ja sam četnik!« Takrat v Beogradu niso reagirali na moje pisanje, ker sem pač zapisal samo resnico...

Pred svojim letošnjim romarskim potovanjem na Kosovo polje pa se je gospa Delich-Bentley še potrudila in v ameriškem kongresu na široko razložila, kako je »komunistična vladavina v Jugoslaviji zatirala Srbijo in da jo pravi močje šele zdaj osvobajajo!« Prav nič ne dvomim, da so s »pravimi možmi« misleli Slobodan Milošević in njegova ekipa. Ob tem pa lahko samo ugibam, ali je spoštovana ameriška kongresnica sem prišla tudi trenutnega šefa jugoslovanskih komunistov...

Ob vsem navedenem pa

Za vsak primer pa še prosim predvojnega komunista, nosilca spomenice 1941 in člana jugoslovanskega cekaja Vinka Hafnerja, da posreduje to moje pisanje (prevod ni potreben) svojemu predsedniku predsedstva CK ZK Jugoslavije Milanu Pančevskemu. Prepričan sem, da bo Vinko Hafner ustregel prošnji starega partizana, za kar se mu vnaprej zahvalim.

Pesek v oči

Srbski ceka je na svoji zadnji seji v okviru priprav na sejo CK ZKJ obravnaval vprašanja mednarodnih odnosov. Uvodničar dr. Vlajko Petković je obširno govoril o odnosih v SR Srbiji in brez ovinkov povedal, kaj vse srbska partija zameri drugim v Jugoslaviji. Dejal je, da se politiki ZKJ – seveda po oceni srbskega cekaja – ne

naivnežem po vsej Jugoslaviji. Ta izjava je po mojem mnenju povsem navzkriž z znamenitim govorom voditelja Srbije Slobodana Miloševića v Gazi Mestanu. Takrat Milošević sploh ni izustil besed federativna Jugoslavija, narodnosti in Albanci, kar ni ušlo pozornim poslušalcem, še zlasti tujim.

Ugledni zahodnonemški dnevnik Süddeutsche Zeitung je takole ocenil Miloševićev govor na proslavi 600-letnice kosovske bitke: »Z nobeno besedo ni spomnil jugoslovanskega nad-očeta Tita kakor tudi ne komunistične partije. Socializem je samo enkrat omenil obrobno. Zato pa je štirikrat opomnil na Cerkev in vero. Potreben bi bil žepni računalnik, da bi prešteli, kako pogosto je omenjal srbski narod, Srbijo, njeno zgodovino, veličino in bodočnost. Ta govor je vsebinsko odstopal od stereotipnih fraz, katerih so polni jugoslovanski govori ob proslavah: to je bil program. Ali je to bil novi Milošević? Težko. Karizmatičnemu narodnemu tribunu, ki teži k višjemu, nikoli ni manjkalo samozaupanja. On je prešel sebe na Kosovem polju, zgodovinski zibelki Srbije. Milošević, ki ga pristaši opevajo že kot »novega Tita«, je radikalno prekinil popkovino s »starim Titom«: bodočnost krhke mnogonacionalne države ne zagotavljajo več z mnogo truda vzpostavljena ravnotežja, temveč samo močna Srbija!«

Tej pronicljivi oceni tujega novinarja ni kaj dodati. Ker sem na stara leta postal neizprosni realisti bolj verjamem besedam nespornega voditelja srbskega naroda Slobodana Miloševića na Kosovem polju, kot pa Miloševiću povsem podrejenemu dr. Vlajku Petkoviću, po službeni dolžnosti uvodničarju na zadnji seji srbskega cekaja...

Sodba je sodba

Ko je poslovodja prodajalne v vasi Manjak (Srbija) Trifun Petrović pred časom skril šest loncev, 38 kozarcev, devet ženskih majic, nekaj zavojev pralnega praška in še nekaj malenkosti, mu verjetno še na pamet ni prišlo, česa vsega bo obtožen.

V sodbi okrožnega gospodarskega sodišča v Lekovcu je namreč zapisano črno na belem, da je nesrečni Trifun Petrović med drugim kriv tudi za »spodkopavanje enotnega jugoslovanskega trga«...

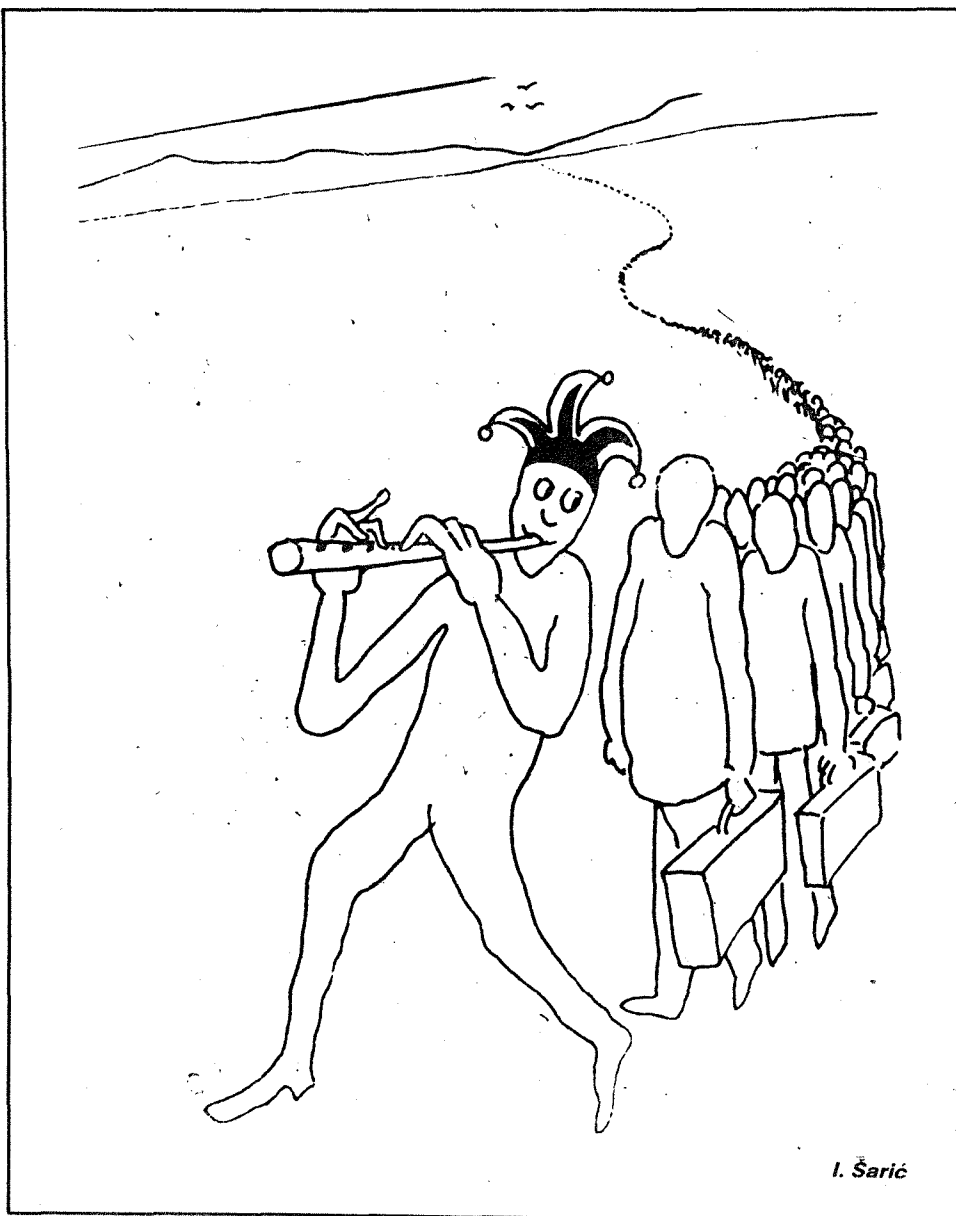
Trikilogramska plača

Jugoslovanski državljani, ki se je pred kratkim vrnil s službovanja v Libiji, je za malo več kot mesec dni dela dobil 2.300 zelenih ameriških dolarjev. V banki so ga izplačali v bankovcih po 5000 dinarjev, ki jih je revež komaj nesel iz banke.

Če bi ga izplačali v devizah, bi mu sveženj komajda kaj napel hlačni žep. Tako pa ga je le Titov lik mrko gledal z bankovca in verjetno ga je bilo sram svoje podobe na listu papirja, ki je skoraj brez veljave.

Sicer pa so že vpeljali nove mere za naš denar. Pred dnevi sem na TV dnevniku Ljubljana slišal šefa Komparsovih menjalnic v Šentilju, da so se tokrat dobro založili z dinarji za menjavo tujim gostom, saj so jih pripravili kar 14 kubičnih metrov!

Nič nas ne sme presenetiti! Vaš Sime

I. Šarić

da je dr. Bogdan Maglič v pismu Alfonsu d'Amatu, republikanskemu senatorju iz New Yorka, med drugim tudi zapisal: »... Srpski antikomunizam je historijski poznat: Kominterni je 1933 osnovala komunističke partije Slovenije i Hrvatske, ali joj nije uspjelo da osnuje KP u Srbiji.

Danas, prvi put u povjesti komunizma, cela nacija od 12 milijuna ljudi, republika Srbija, otvoreno je ustala protiv komunističke centralne vlade i uspješno osporila komunistički ustav utirući put slobodnom poduzetniškom društvu.«

V Magličevih naporih za pomoč Srbiji pod vodstvom Slobodana Miloševića, mu nesebično pomaga tudi Helen Delich-Bentley, poslanka predstavniškega doma ameriškega kongresa. Le-ta je postala znana ne samo po tem, da se je trudila za postavitev spomenika proslulemu četni-

prav nič ne dvomim, da spoštovani Milan Pančevski ni vedel, kdo je spoštovana Helen (Jelena) Delich-Bentley, saj ima na voljo – če sem prav obveščen – tudi najbolj zaupne bilene in informacije, zaradi česar menim, da je povsem izključena kakršnakoli neobveščenost!

Zato ocenjujem, da je spoštovani Milan Pančevski z ozirom na dolžnost, ki mu je bila zaupana, storil hudo napako, ko je sprejel in se pogovarjal z odkrito zagovornico četništva v ZDA. Menim, da mi ni treba posebej dokazovati, da je to samo voda na mlin četnikom in njihovim simpatizerjem tako doma kot v tujini.

Naj brez ovinkov zapišem, da se kot star partizan čutim izdanega!

Zato javno pozivam spoštovanega Milana Pančevskega, da pojasni vzroke in nagibe svojega ravnanja. Zagotavljam mu, da bo TV-15 zagotovo objavil njegov odgovor!

upirajo odkrito le na Kosovu, ampak tudi v drugih delih države, kjer opazajo krčevite in včasih po njegovem že absurdne poskuse, da bi to politiko onemogočili. V stilu nekdanj veljavne dogme o papeževih nezmotljivosti je dr. Vlajko Petković nezmotljivo ocenil, da je izjava iz Cankarjevega doma, da se v Starem trgu brani avnojska Jugoslavija, enaka izdaji domovine. In tako dalje.

Mene je pritegnila zlasti naslednja Petkovićeva izjava (Delo 14. julija): »Federativna Jugoslavija in socializem sta najpomembnejši revolucionarni pridobitvi. To je tudi najpomembnejši zgodovinski interes delavskega razreda in vseh narodov in narodnosti, ki živijo v Jugoslaviji. Za ZK Srbije so to osnovna izhodišča politike narodne enakopravnosti.«

Vsebinski te izjave ni moč oporekati, vendar pa menim, da je le pesek v oči političnim

Kritično o izzivih

Za redno letno sejo kranjske borčevske organizacije bi lahko ugotovili, da je bila ne samo pestra, pač pa tudi na moč kritična in polemična, saj se ni omejila zgolj na probleme stanovske organizacije pač pa tudi družbe nasploh.

Dobro izhodišče za razpravo je podal že predsednik občinskega odbora ZZB NOV Ivan Košir, ki je ocenil, da so bili borci zelo aktivni v doma- la vseh sferah družbenopolitičnega življenja, ki vse bolj brede v krizo. Mnogi borci to stanje občutijo kot veliko razočaranje in menijo, da je »sistem« deloval bolj za posameznike kot za ljudstvo, ki mu je že močno načeta socialna varnost, pojema pa tudi povezanost, ki jo je predstavljala Titova ideja bratstva in enotnosti. Neenotnost v vodstvih, vse do federacije, se vse bolj pogloblja, kar skrajno negativno vpliva na nek- kaj zgledno sožitje. Namesto dogovarjanja se vrstijo grožnje, uveljavlja se mitingaško

reševanje nakopičenih problemov. Ne manjka tudi nasilja ob raznih »diferenciacijah«, da ne govorimo o lažeh o Slovencih, ki jih (ne)spretno razširjajo ne le časopisi, temveč tudi najvišji predstavniki naše organizacije (Milan Pribič), in »klofute«, ki jih dobivajo naši, od nas izvoljeni politiki, so tudi naše »klofute«. Vsi ti izzivi terjajo odločnejši nastop, predvsem do nacionalističnih, skrajnih meščanskih desničarskih ter dogmatsko centralističnih in protisamoupravnih pojavov. Na neokusnost mejijo potvarjanja zgodovinskih dejstev, napadi na socialistično revolucijo, zgodovinsko vlogo KP, ZK in podobno.

Borci se zavedajo, da je treba mladini marsikaj pojasniti, kajti le tako bo ostala poštena in pokončna tudi pri reševanju najtežjih problemov.

Dokaj polemični toni so se razvneli o takimenovani »narodni spravi« in vabilu, ki

so ga objavili nekateri dnevniki in tedniki na »pravno svečanost« na ljubljanskih Žalah. Borci so ta poziv, objavljen tudi v Gorenjskem glasu, odločno zavrnili, češ da se ni možno pogovarjati o spravi s kolaboracionisti.

Menili so tudi, da Slovenska temeljna listina in Majniška deklaracija vnašata v politično življenje kar nekaj zmede, podprli pa so Slovensko temeljno listino.

Hkrati so se dogovorili, da podpirajo v maju sprejeta sta-

lišča predsedstva republiškega odbora ZZB NOV v zvezi z informacijo bivšega ZIS o »Bistvu, vzrokih in ocenah napadov na koncepcijo splošne ljudske obrambe, zlasti JLA« in stališča, sprejeta na posvetovanju predstavnikov odborov skupnosti borcev enot in služb NOV in POS.

Pospešiti je treba delo na področju zgodovinopisja in poskrbeti za čimprejšnjo izdajo monografij, so še poudarili na seji.

Igor Slavec

Živahno ob dnevu borca

Pesniški borci so letošnji praznik proslavili s številnimi prireditvami z osrednjo v Sladkem vrhu, združeno s krajevnim praznikom in dnevom kolektiva Sladkogorske, ki ji je predsednik mestnega odbora ZZB NOV Maribor Jože Berce tudi izročil zvezno plaketo ZZB NOV Jugoslavije za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil. Kolektiv je, med drugim, prevzel patronat nad Mihovim izvirom na Spodnji Velki. Zato je borčevska organizacija ocenila, da zaposleni dobro in zavzeto sodelujejo z njimi in njihovo organizacijo.

Prireditve so obiskali tudi Sergej Kraigher, Lidija Šentjurčeva, Ela Ulrih-Atena, Tone Ulrih-Kristl in drugi, da bi se z nekdanjimi aktivisti OF mariborskega okrožja v prijateljskem vzdušju spomnili na revolucionarna leta. Delegacija je položila venec k spomeniku sekretarja SKOJ-a Marjana Bantana-Stojana. Zborovalcem je govoril Franci Pivec, predsednik predsedstva MK ZKS Maribor in član predsedstva CK ZKS. Pivec je poudaril, da je kriza temeljito načela vso državo in dvignila s tal preprogo, pod katero smo desetletja pometali politične, gospodarske in vse druge neumnosti. Dejal je, da ni mogoče pristajati na to, da bi Slovenija postala vsesplošen dežurni krivec za razmere v državi.

M. K.

Pogovor z Mirkom Zinauerjem

Dom Danice Vogrinec na mariborskem Pobrežju nudi svojim varovancem prijetno in toplo zatočišče na jesen življenja. Semkaj spadajo številne likovne in fotografske razstave pa tudi cvetja in ročnih del.

V domu je tudi petinštirideset članov borčevske organizacije, ki jim mestni odbor ZZB čestokrat pripravi prijetna srečanja ali se jih spomni ob praznikih pa tudi osebnih jubilejih. Tako je bilo tudi ob dnevu borca.

Ob tej priliki sem na kratko poklepetala z triinosemdesetletnim varovancem, borcem Mirkom Zinauerjem, ki je prišel v dom šele februarja letos. Dobro urejenemu, skoraj mladostnemu možakarju bi človek prisodil skoraj kakšno desetletje manj. Mirko se je rodil v Jakobskem dolu, živel in delal v raznih krajih Jugo-

slavije kot intendantski oficir, na začetku vojne pa so ga v Beogradu ujeli in poslali v ujetništvo na Spodnje Saško. Zaradi bolezni je bil odpuščen in se je pozneje za stalno naselil v Zemunu, kjer je dobil službo blagajnika v tovarni igrač. Od tu ga je gestapo odvedel na prisilno delo v Wienpassing, od koder je 1944. leta pobegnil in se vključil v Lackov odred na Kozjaku. Postal je borec tretjega bataljona Lackovega odreda, nato še Tomšičeve brigade kot intendant prvega bataljona, kjer je dočkal svobodo. Po vojni je živel v Vraždinu in Ljubljani kot oficir. Zaradi bolezni je bil 1951. leta demobiliziran.

Z domom in oskrbo je nadvse zadovoljen, še posebej s prijaznimi ljudmi.

Sonja Golec

Proti pačenju zgodovine

V izobraževalnem centru za SLO in DS v Pekrah pri Mariboru so se srečali borci druge SNOUB »Ljube Šercerja«, ki živijo v Podravju in Pomurju. Martin Prevorčnik, predsednik pododbora, je poročal, da je iz teh krajev od 1983. leta pa do danes, preminilo kar 67 borcev in da jih je danes na tem območju le še 217. Najstarejši jih ima 88, najmlajši pa 60 let. V svojih vrstah imajo tudi 14 tovarišic, ki so prav tako prizadevne.

Na zboru so precejšen del razprave namenili sedanjim razmeram pri nas, zlasti tistemu dogajanju, ko gre za pačenje naše slovenske zgodovine v narodnoosvobodilnem boju. Tako je n. pr. Martin Prevorčnik med drugim opozoril, da smo priče, kako posamezni soborci z juga hočejo razvred-

notiti delež, ki ga je dala naša ožja domovina in njeni borci za ta naš boj. Ob takšnem pačenju naše zgodovine pa se na drugi strani najdejo še pisci, ki v slovenskih revijah, časopisih in še kje potvarjajo zgodovinsko resnico in celo sramotijo borčevsko organizacijo in naš narodnoosvobodilni boj.

Potem je tudi poudaril, da je o pomenu slovenskega narodnoosvobodilnega boja bilo sicer mnogo povedanega in napisanega, da pa smo, zlasti pri opisu zaključnih bojev preskromni in da premalo poudarjamo vlogo slovenskih brigad, divizij, sedmega in devetega korpusa. Pri tem se je zavzel, da bo moč le z jasnim in argumentiranim prikazovanjem zavračati netočne trditve. To moramo povedati tudi naši mladini, naj ve, da se je

slovenska partizanska vojska uspešno bojevala proti okupatorju in domačim izdajalcem na vseh frontah. Končno je že tudi čas, da prenehamo z medsebojnimi zdrahami, prepiri, podtikanji in obtoževanji.

Pododbor »Ljube Šercerja« že vrsto let tvorno sodeluje z osnovno šolo v Lovrencu na Pohorju, ki je poimenovano po tej enoti. Šola, čigar učenci so bili na nedavnem regijskem tekmovanju prvi pri poznavanju o SLO in DS, je tudi pobudnik za kviz o borbeni poti o Šercerjevi brigadi. Na šoli so odkrili skupaj z borčevsko organizacijo in mariborsko pedagoško fakulteto spominško obeležje, ki spominja na partizansko šolo iz leta 1944, ko je v Lovrencu na Pohorju nastala partizanska republika.

Med osrednjimi nalogami pododbora je negovanje in prenašanje revolucionarnih izročil. Njegovih 6 borcev sodeluje kot razlagalci in mentorji, ki skupaj z ostalimi obiskujejo osnovne in srednje šole v Mariboru in njeni okolici in jim na neposreden način prenašajo svoja doživetja.

Območno skupnost je pozdravil Dušan Jakič-Jože, generalpodpolkovnik, predsednik osrednjega odbora in eden izmed nekdanjih komandantov brigade, Jože Berce, predsednik mestnega odbora ZZB NOV Maribor in v imenu taborniškega odreda, ki je poimenovan po tej brigadi pa Suzana Purg.

Na zboru so podelili štiri plakete posameznikom za njihovo požrtvovalno delo, 70-letnikom pa posebna priznanja.

Drago Miklavc

Športno srečanje upokojencev

Zveza društev upokojencev občine Grosuplje je bila pod pokroviteljstvom občinskega sveta Zveze sindikatov Grosuplje 6. 6. 1989 organizator že tradicionalnih 14. športnih iger upokojencev dolenjske regije v Ivančni Gorici, ki so bile tudi uvod v proslavljanje krajevnega praznika Ivančna Gorica in pohoda po poteh II. grupe odredov.

Iz sedmih občin dolenjske regije, so se udeležila tega srečanja društva upokojencev Črnomelj, Gradec, Kočevje, Novo mesto, Metlika, Ribnica, Mirna, Trebnje, Stična in Grosuplje.

V kegljanje – borbene igre, balinanju, streljanju zračno puško in šahu, je preizkušalo svoje znanje in spretnost 32 ekip s 152 tekmovalci upokojenci – borci. Tako velika udeležba na tem športnem srečanju je potrditelj, da je športno rekreativna dejavnost med dolenjskimi upokojenci priljubljena in množična, ker se zavedajo, da jih ta dejavnost krepi in ohranja čile pri telesnih in umskih močeh. V štirih športnih panogah so bili najuspešnejši:

V kegljanju – borbene igre je med šestimi ekipami doseglja 1. mesto ekipa DU Kočevje s 488 podrtimi keglji, 2. mesto DU Novo mesto in 3. mesto DU Ribnica. Pri ženskah pa je prav tako osvojila 1. mesto ekipa DU Kočevje s 330 podrtimi keglji, 2. mesto ekipa DU Novo mesto in 3. mesto ekipa DU Grosuplje.

V balinanju je med štirimi ekipami osvojila 1. mesto ekipa DU Grosuplje, 2. mesto DU Novo mesto in 3. mesto DU Kočevje.

V streljanju zračno puško, kjer je nastopilo osem ekip, je bila najuspešnejša s 596 krogi ekipa DU Stična, 2. mesto je osvojila ekipa DU Novo mesto in 3. mesto DU Kočevje.

V šahu je med sedmimi ekipami osvojila s 16 točkami 1. mesto ekipa DU Stična, 2. mesto Novo mesto in 3. mesto DU Kočevje.

Vse nastopajoče ekipe so prejele diplome, za 1., 2. in 3. mesto pa še lične pokale. Razen tega so vse ekipe prejele tudi priznanje Pohoda po poteh II. grupe odredov, Ivančna Gorica, značke in knjižice, kjer je kratek prikaz

borb II. grupe odredov NOV.

To športno srečanje je bilo izredno uspešno za upokojence grosupeljske občine, saj so s številom osvojenih točk v posameznih športnih panogah osvojili 1. mesto in skupni pokal. Ekipa, ki so osvojile prvo mesto, se bodo udeležile v septembru republiškega prvenstva.

Ob koncu še to, da je bil glavni namen teh športnih srečanj upokojencev na 14. športnih igrah dolenjske regi-

je – ne toliko katera ekipa ali posameznik bo prvi, ampak medsebojno spoznavanje in utrjevanje prijateljstva, tovarništva, športnih in društvenih vezi. Ni pomembna zmaga, pomembno je sodelovanje.

S kratkimi pozdravnimi nagovori so športnike pozdravili predstavniki republiške zveze društev upokojencev Slovenije, občinskega sveta Zveze sindikatov Grosuplje, krajevene skupnosti in DPO Ivančna Gorica.

Franc Lajevec – Kovač

Slabo zdravstveno stanje borcev

V krajevni organizaciji ZB je le še 77 članov in članic, so ugotovili na zadnji programski konferenci, saj je v zadnjem letu umrlo šest članov, zdravstveno stanje nekdanjih borcev pa je vse slabše. Neglede na to pa so domala vsi borci še izjemno delovni, glede na leta pač in zdravstveno stanje.

Spregovorili so tudi o dogodkih v Jugoslaviji in obsojili neupravičene napade na Slovenijo in njeno vodstvo, soglasno pa podprli prizadevanja za ohranitev slovenske samobitnosti in enotnost narodov in narodnosti. Energичno so zavrnili vse napade na mitingih in v sredstvih informiranja, ki rušijo enotnost ter spodbujajo temeljne avnojske Jugoslavije.

Ciril Rozman

Priznanja in pohvale na Dolenjskem

V Dolenjski galeriji v Novem mestu je bilo 30. junija srečanje letošnjih jubilarov – članov ZZB NOV, kjer so hkrati počastili dan borca in v tovariškem pomenku obudili spomin na skupno prehojeno pot. O revoluciji in njenih sodobnih oblikah je govoril Nace Štamcar, predsednik občinskih sindikatov, predsednik občinskega odbora ZZB Ivan Somrak pa je jubilarom podelil priznanja. Dobili so jih:

Martina Vovk, Emil Jakše, Franc Knafelc, Alojz Muhič in Franc Rožanc, Franc Cotič, Stane Hladin, Karlinca Gašpir, Viktor Pucelj, Franja Počrvina, Ivan Pezelj in Rudi Mraz, Miloje Vukomanović, Anton Motika, Ivanka Potočar in Franc Zupančič ter Alojz Serini, Zlatka Legan in Fanika Hrovat.

Posebne pohvale so na srečanju dobili tudi moški pevski zbor z Ruperc vrha pri Novem mestu za dolgoletno ohranjanje partizanske in revolucionarne pesmi; Bogdan Osolnik za pomemben vsebinski in organizacijski prispevek pri razvoju oddelka NOB v Dolenjskem muzeju in publicistično delo Slavko Dokl za prispevek pri opisovanju zgodovine NOB na Dolenjskem, ter pihalni orkester novomeškega gasilskega društva za zgledno vztrajanje na številni prireditvah, kjer je vedno skrbel tudi za partizansko in bojno pesem.

Tg.

Dan v zamejski Koroški

Klub koroških Slovencev v Mariboru vsako leto pripravi enodnevni pravzaprav že tradicionalni izlet v zamejsko Koroško. Stroške prevoza plačajo udeleženci sami. Za izlet je vsakokrat tolikšno zanimanje, da je težko ustreči vsem zainteresiranim.

Najprej so se ustavili v Tinja pri Pliberku. Obiskali so katoliški dom Sodalitas. Pogovarjali so se o pomenu tega doma za narodnost, kulturo in verski položaj koroških Slovencev. Obiskali so Žrelec

in se na tamkajšnjem pokopališču poklonili velikemu koroškemu rodoljubu dr. Jošku Tišlerju. Spomnili so se tudi njegovega velikega prispevka za slovenski narodnostni obsto. Bil je že pred vojno ne le šikaniran, ampak celo preganjan do njegove smrti.

V Celovcu v Modestovem domu so imeli krajši postanek. Pridružil se jim je prof. dr. Pavle Zablatnik in jih spremljal po Gospodarskem polju. Govoril jim je o zgodovini tega območja od naselje-

vanja Ilirov, Keltov, Slovanov in Rimljanov. Ob knežjem kamnu v bližini že razpadlega Krneskega gradu jim je pripovedoval, kako so pred približno tisočimi leti, ko se je rojevala slovenska državnost ustoličevali slovenske kneze.

Potovali so še v okolico Gospodarskega polja do znane cerkve Gospe svete. Ogleдали so si njeno znamenito arhitekturo in njeno notranjost, ki je svojstvena in kulturno-umetniška vrednost nepre-

cenljive vrednosti.

Pot jih je vodila še na Plešivec v kateri nekdanji cerkvi (zraven je na novo sezidana državna gimnazija) so znamenite freske slikarja Omana.

Potem so se vrnili v Pliberk v Modestov dom. Tamkaj je stekel pogovor s predstavniki osrednjih slovenskih organizacij o sedanjem položaju slovenske narodnostne manjšine v zamejski Koroški.

Udeleženci so tega dne prepotovali okoli 370 km. Nihče med njimi ni kazal utrujenosti, vsak izmed njih je podoživljal Koroško.

Drago Miklavc

45. rojstni dan Druge eskadrilje NOVJ

Na prvi julijski dan je letalska enota, nadaljevalka bojnih izročil Druge eskadrilje NOVJ, slavila, slavlja pa so se udeležili tudi nekdanji borci, člani te enote, ki so se zbrali v Zasavju že dan poprej iz domala vse Jugoslavije.

Skupaj s poveljstvom enote so si ogledali kulturne prireditve, ki so se tačas odvijale v Zasavju, zvečer pa še fotodokumentarno razstavo o delovanju nekdanje eskadrilje in njenih naslednikov. Posebno doživetje je bila svečana akademija in pa sprejem za vse nekdanje borce in starešine, ki ga je priredil predsednik občine Krško.

Ob svečanem pregledu enote, v prvih vrstah so stali nekdanji borci-letalci, je predstavnik občine Piran na bojno zastavo pripel spominski trak, podobne trakove pa so pripeli še v imenu občin Brežice, Krško in Sevnica.

Poveljnik enote Ivo Martinič je podelil priznanja in nagrade zaslužnim vojakom in starešinam, za sodelovanje pri razvijanju izročil NOB pa so pripeli spominske plakete vsi nekdanji borci, višek slavlja pa je bila gotovo svečana prisega mladih vojakov.

Alojz Dekleva

Mešani pevski zbor DU Moravče

Pesem navdušuje

V začetku junija je bilo v srednji ekonomski-naravoslovni šoli Rudolfa Maistra srečanje pevskih zborov DU Gorenjska, ki se ga je udeležilo okoli dvesto pevk in pevcev iz devetih društev upokojencev gorenjske regije.

Vsak zbor je zapel tri pesmi, ob zaključku prireditve pa so vsi zbori zapeli še Prešernovo Zdravljico, skupaj s poslušalci tega enkratnega ubranega in pristranskega petja.

Zborovski nastop sta organizirali Zveza kulturnih organizacij Gorenjske in Zveza kulturnih organizacij društva upokojencev Kamnik.

Tekst in foto: Jože Novak

Podpisan družbeni dogovor Univerza Maribor – Festival Kurirček

Na sedežu rektorata sta rektor Univerze Maribor dr. Alojz Križman in predsednik izvršnega odbora Festivala Kurirček prof. Jože Filo podpisala družbeni dogovor o organiziranosti in uresničevanju Festivala Kurirček, ki ga je Univerza Maribor podpisala kot 14. udeleženka. Predsednik Izvršnega sveta odbora Festivala Kurirček prof. Jože Filo je poudaril, da se je Festival Kurirček rodil v Mariboru na pobudo Zveze borcev. V svoj program si je zastavil spremljanje in vrednotenje umetniškega snovanja za otroke in mladino in se usmeril k zgodovinskim in socialnim vsebinam. Ob tem pa zlasti kaže zanimanje za teme revolucije in umetnosti za mlade z namenom, da prek umetniške kreacije in z živo besedo piscev borcev in starešin naše vojske približa mlademu rodu veliko uro naše zgodovine, kakor je upodobljena v književnih, likovnih in glasbenih delih. Več kot 2000 na šolah že izbranih likovnih in enako število literarnih izdelkov iz vseh krajev Jugoslavije prihaja vsako leto na festivalske natečaje. Festival Kurirček je tudi vpel v čas, ki teče in ne trpi stereotipov, ampak brezprizivno terja dinamično prilagajanje porajajočemu se novemu življenju oz. njegovim posebnostim. Zlasti od srebrnega jubileja sem je tako v festivalskih kulturnih programih vse več današnjosti, pri strokovnostudijemskem delu pa sodobna tematika, ob kateri se prihajajoči rod na novo vprašuje o trajnih skrivnostih umetniškega snovanja za mlade in išče neizhujna pota do novih spoznanj ter novih utemeljitev za stare in nove vrednote, ne zatrti v preteklost, ampak povezujoč preteklost s sedanostjo, išče ta rod svojo lastno podobo,

recimo tudi identiteto – tu, v tem času in prostoru. Rektor Univerze v Mariboru dr. Alojz Križman je poudaril izreden pomen Festivala Kurirček, ki spodbuja umetniško snovanje za otroke in mladino in razvija v mladem rodu ljubezen do domovine in naroda. Festival ima vsejugoslovanski značaj, saj se povezuje s podobnimi festivali v Šibeniku, Novem Sadu in Kičevu. Pedagoška fakulteta v Mariboru je že sedaj vključena v delo Festivala, saj je sodelovala doslej že na raznih strokovnih posvetovanjih, na katerih so s širšega vidika obravnavali nekatere zanimive strokovne teme. Festival Kurirček je doslej izročil najvišja priznanja nekaterim vidnim jugoslovanskim književnikom, glasbenikom, likovnim umetnikom in drugim strokovnjakom na posameznih področjih.

Predsednik Mestnega odbora ZZB NOV Maribor Jože Berce je čestital Festivalu Kurirček in Univerzi Maribor k podpisu družbenega dogovora in dejal, da je Festival Kurirček s svojimi prireditvami doslej veliko prispeval k povezovanju jugoslovanskih narodov in narodnosti in h krepitvi bratstva in enotnosti. Izrazil je prepričanje, da bo NOB v prihodnje še bolj prisotna v programih visokega šolstva. Očitno je, da bo podpis družbenega dogovora omogočil kvalitetnejšo obravnavo različnih tem in ustreznejše vrednotenje umetniškega snovanja za otroke. Svečanega podpisa družbenega dogovora se je udeležil tudi Emil Tomažič, predsednik sveta Festivala Kurirček v Mariboru.

Marjan Kos

Tekmovanje paraplegikov

Že osmič so se ob ribniku v Lahovčah, na tradicionalnem tekmovalstvu paraplegikov, zbrali tekmovalci ljubljanske in gorenjske regije, prireditve pa je organiziralo Društvo paraplegikov ljubljanske regije.

Ivan Pibernik, predsednik društva, je po tekmovalstvu povedal, da je namen tekmovanja predvsem poglobljanje prijateljskih vezi in razvedrilo, saj imajo v programu tudi ogled različnih kulturnih prireditev. Obiskali so že arboretum Volčji potok, videli tehnični muzej v Bistri, Trubarjevo domačijo itd.

Morda še to: ribnik v Lahovčah je prijetno urejen in dostopen za vse invalide in nudi prijetno počutje, zato prireditelji srečanje želijo, da bi jim ribiška družina Bistrica-Domžale, pododbor na čelu z vodjem tekmovanja Gojom Kernom tudi v prihodnje tako uspešno pripravila tekmovanje.

Največ ribiške sreče je imel Stane Videtič, takoj za njim pa sta bila Peter Kralj in Tone Anžlvar, med ekipami pa se je najbolje odrezala prva ekipa ljubljanske regije (Bajde, Anžlvar, Kralj).

Janez Kuhar

Balinarski turnir

Balinarski športni klub – BŠK Radna in organizacija Zveze borcev z Brezovice pri Ljubljani sta tudi letos priredila balinarski turnir ob dnevu borca.

Na turnirju je sodelovalo 16 ekip z območja Gorenjske, Primorske, Notranjske, Ljubljane in okolice. Čeprav prireditelj vreme ni bilo preveč naklonjeno, se je turnir pričel jutraj ob 8. uri in uspešno končal ob 20. uri, s podelitvijo pokalov. Ekipa so tekmovali na vseh štirih igriščih balinišča in je vsaka tekma trajala približno uro in pol.

V času tekmovanja se je na balinišču zbralo precej gledalcev z Brezovice in okolice. Ob veselim razpoloženju so

božili svoje ekipe, uživali v lepih igrah in si krajšali čas z bogatim srečelovom, ki je gostiteljem pomagal prebroditi finančne težave pri kritju nastalih stroškov.

Prvo mesto je zasedla ekipa BŠK Radna z Brezovice in s tem dobila tudi prehodni pokal. Druga je bila ekipa Šiške, tretja Gal Ljubljana in četrta Jama Notranje Gorice.

Velika zahvala gre delovnim organizacijam in zasebnikom, ki so s predmeti za srečelov in gotovino tekmovanje finančno podprli. Posebna zahvala gre domačemu klubu Radna z Brezovice, ki je s svojim delom pokazal, da se da tudi brez dotacij veliko narediti, če so člani enotni in delovni.

Tone Slobodnik

Srečanje borcev NOB

Občinski odbor ZZB NOV Ljutomer je skupno s krajevnimi organizacijami ZB organiziral srečanje borcev NOB za ljubljansko občino v Moravskih toplicah v Slovenskih goricah.

Udeleženci so se najprej zbrali ob spominski plošči padlim borcem v središču KS Bučkovci (Mala Nedelja). Prisotne je pozdravil v imenu DPI Vilko Vajda. O omenu praznika borcev pa je na slovesnosti govoril predsednik MS ZZB NOV Franjo Štebih. Posebna delega-

cija je ob spominski plošči padlih za svobodo položila venec.

Kulturni program z recitacijami in glasbenimi točkami so predstavili učenci in kolektiv OŠ Fran Belšak Bučkovci ter Tamburaški orkester »Bisernica« iz Ljutomera.

Po spominskih svečanostih so se borci-udeleženci zbrali na tovariškem srečanju v Moravskih toplicah v Slovenskih goricah in se okrepčali s partizanskim golažem, pristno domačo

kapljico. V prijetnem popoldanskem vzdušju so odmevale partizanske in narodne pesmi po moravski dolini v kateri so

udeleženci srečanja obujali spomine na prehojeno pot, ki so jo opravili v času NOB.

FS

Pohod na Vodiško planino

Komisija za šport Prešernove brigade (vodi jo Franc Šmit) je v sodelovanju z borčevsko organizacijo in Podnarta in požrtvovalnega organizatorja Ivana Štularja-Cirota, na dan borca pripravila rekreativno-kondicijski pohod borcev in mladine na Vodiško planino. Pohod se je začel pri spomeniku padlim na osrednjem kroparskem trgu, od tod pa so po bližnjicah odšli na Jelovico do partizanskega doma.

JR

Potem ko človeku odvzamejo celo čustva

Na svetu živi na cesti 100 milijonov otrok, prepuščeni svoji iznajdljivosti, če hočejo preživeti. Njihovo življenje je ena sama obtožba

Dolge dni so v Parizu razpravljali o človekovih pravicah po vsem svetu. S prstom so kazali na marsikoga, na posameznike, narode in države, vsega pa le niso videli in obsodili. Stiska človeka je osupljiva, pa če se ozremo v še tako oddaljen košček sveta.

Ob Amazonki je razkošno mesto Manaus, kjer guverner prireja ples za bogatine. Na drugem bregu reke, 10 km navzdol leži Cacau Pirera, znamenito zaradi opekarne, ki daje zaslužek nekaterim najrevnejšim. Z ladjo, ki sicer razvažajo opeko, se zvečer delavci vračajo domov, vmes pa je tudi veliko takšnih, ki se v Manausu preživljajo kot čistilci čevljev in avtomobilskih šip, kot tatiči, zvodniki in podobno. V Cacau Pireri živijo samo reveži.

Večina potnikov na zgornji palubi opekarske ladje so otroci. Osem let je star fantič z zlepljenimi lasmi, ki v globokih vzdihljajih vsrkava vonj iz papirnatega kozarca in se žalostno ozira po izginjajočih lučeh Manausa, kjer plesnih prireditev pri guvernerju sicer ni mogoče primerjati s karnevalom v Rio, vendar marsikateremu evropskemu obiskovalcu kljub vsemu zastane dih.

Na dnu dečkovega kozarca se lepi nekakšna »cola«, večnamensko lepilo z vonjem po pattexu. Lepilo je droga brazilskih potepuhov. Otroci, ki vdihavajo vonj tega lepila niso povsem zasvojeni. Edina posledica vdihavanja je, da izgubijo občutek za realnost in da postanejo ravnodušni do sebe in do okolja, ki jih obdaja. Tudi do življenjskih razmer, ki so jim usojene. Po dveh letih jim to nevarno lepilo razžre dihala, možganske celice pa že prej.

Mnogi Brazilci pravijo svoji domovini Bel-Indija, mešanica Belgije in Indije. Na eni strani so poslovno uspešni Brazilci, ljudje z rednimi dohodki, živeči v Manausu in drugih mestih te velikanske države. Ponosni so, ker je Brazilija tudi po njihovi zaslugi sedma industrijska sila na svetu. V Rio je mogoče te ljudi videti na plažah Copacabane in na Ipanemi, poslovnih nebotičniki v gospodarski metropoli Brazilije Sao Paulu pa so njihovi. Teh ljudi ni več kot 10 milijonov, toliko kot ima Belgija vseh prebivalcev.

Indija – preostalih 130 milijonov Brazilcev je beračev. Kar 40 milijonov je otrok. Ti živijo na ulicah in tam večinoma tudi umirajo. Njihov uradni naziv je »menores abandonados« ali »menores carentes«, pozabljeni ali pomoči potrebni mladoletniki. Ti podatki so ponavadi namenjeni uradni statistiki in skrivajo množico nepismenih, tatov, prostitutk in morilcev. Svet otrok, ki morajo samo že zrasti, odrasli so že zdavnaj.

Ko bom velik, se bova z materjo preselila v kako hišo, je pripovedoval Joao, osemletni deček, ki je na ladji

vdihoval lepilo. Šele tri mesece je potepuh, preživlja pa se z drobnimi tatvinami in priložnostnimi deli. Joao je pobegnil od doma, oziroma, nekega dne se s potepa ni vrnil domov. Odkar njegova mati živi z drugim moškim je postalo življenje petih otrok iz njenega »prvega zakona« pekkel. Mož je brez dela. Zvečer, ko se vrne domov, še prej pa popije nekaj trsnega žganja, ni v baraki nihče varen pred njim.

Nekega večera si je vzel Joao dvanajstletno sestro. To ni med širokami v favelah nič nenavadnega. Ne le očmi, tudi pravi očetje si lahko brez strahu vzamejo pri hčerah pravico do prve noči. Drugega dne je sestra tudi pobegnila od doma. »Prepričan sem, da je neke na jugu«, je pravil deček in medtem dvakrat vdihnil iz kozarca. Tudi sam bo šel kmalu za njo in si naredil denar.

Kaj bo počel z denarjem, tega še ne zna povedati. Toda, tako kakor številni drugi potepuhi, tudi Joao razmišlja o bleščeci vrnitvi domov. Vrniti se bo kot človek, ki je uspel. Potem materi ne bo več treba živeti z novim moškim, bratje in sestra pa bodo hodili v šolo. Otroci, kot je Joao, razmišljajo kot emigranti. Na poti v novi svet še dolgo nosijo s seboj staro domovino in mislijo na dom, v katerem bo nekoč vse urejeno. Toda, novi svet priseljenice skoraj vedno pogoltne. »Ficar doidao« vzkligne Joao in visoko dvigne kozarec. »Girra«, narečje brazilskih potepuhov govori že zelo dobro. »Ficar doidao« pomeni vdajati se mamilom, na nič misliti, nič več čutiti. Ficar doidao je zdravilo za bolno brazilsko dušo.

V kamniti baraki ob robu Cacau Pirere skrbi socialni delavec Norival za 40 otrok. Pobral jih je na cesti, da bi spremenil njihovo zavest. Največ teh otrok na skrivaj občuti krivdo, ker so morali krasti, če so hoteli preživeti. »Z našimi skromnimi sredstvi ne moremo rešiti problema,« je dejal. »Naše delo pomaga samo nekaterim, da bi se naučili brati in pisati in morda dobili pošteno delo,« je dejal Norival. Postalni bodo privilegirani – 40 ali 50 izvoljenih, izločenih iz armade milijonov ljudi brez možnosti. »Prizadevamo si, da bi v teh otrokih prebudili zavest in jih spremenili v orodje socialnih sprememb v Braziliji.«

Socialno angažirani Brazilci kot je Norival so prepričani, da je množica potepuških otrok močan subverzivni faktor, ki bi utegnil razkrojiti brazilsko družbo. V teh otrocih vidijo brazilski proletarijat, predvsem pa lumpenproletariat, ki si utegne prevrat

po svoje zamišljati. V Cacau Pireri še niso daleč z otroško revolucijo. Če bodo brazilski potepuhi res kdaj začeli vstajo, bo to predvsem mladih ljudi, ne pa otrok. V otroškem zavetišču vzgojitelja Norivala ni deklic. Delno je to zato, ker je med brazilskimi potepuhi le 10% deklic, še bolj pa zato, ker so pri teh letih večinoma že prostitutke in si ne morejo dovoliti, da bi ponoči prihajale v zavetišče. Deklice postajajo potepuhi drugega razreda, ki trpijo tako zaradi morale odraslih, kakor tudi zaradi »machisma« svojih vrstnikov. Zlorabljajo jih, vendar pa tudi zaničujejo, ker svoje telo uporabljajo zato, da bi preživele.

Štirinajstletna Marcia, ki postaja na nekem trgu pristaniškega mesta Recife in čaka na klijente, si ne obeta več veliko. Noseča je, vendar ne ve od kdaj in s kom. Če bo preživela porod, potem jo čaka usoda njene prijateljice, 15 letne Miriván. Mirivan pestuje svojega trimesečnega dojenčka in ga poskuša pomiriti, v drugi roki pa ima kozarec z lepilom.

Z 18 leti je Josinette najstarejša med 20 prostitutkami na tem trgu. Videti je takšna, kot da bi bila že na koncu svoje kariere. Manjkata ji zgornja sekalca, po rokah in nogah pa ima globoke brazgotine. Zobe ji je zbil neki klient, rane, ki so zrasle v brazgotine, pa si je naredila sama. Ne zna povedati zakaj. »Bila sem primojena, vsakokrat, ko sem imela glavo polno vonja lepila, sem segla po nožu in se ranila.« Tudi druga dekleta imajo brazgotine. Nekatere so se ranile zato, da bi vzbujale sočutje, druge zato, ker sovražijo samo sebe, vse pa zato, da bi ušle policiji. Če jih policija prime, se ranijo in tako dosežejo, da jih izpustijo. Policija ne mara neprijetnosti te vrste.

Mnoga dekleta, ki se prodajajo na trgu v Recifeju, so prišla s podeželja. Severovzhodu Brazilije je štiri leta trajajoča suša na začetku osemdesetih let povzročila veliko težav in pregnala v mesta nekaj stotisoč kmetov. Še več jih je pobegnilo pred »pistoletirosi«, zasebno vojsko veleposestnikov, ki se uspešno upirajo vsaki agrarni reformi. Približno polovico brazilске obdelovalne zemlje ima v rokah 1% prebivalstva; to so veleposestniki, hkrati pa 7 milijonov kmetov čaka na košček zemlje. Ko se naveličajo čakanja, se umaknejo v mesta, vendar pa zanje tam ni dela. Za reveže je odločanje med zemljo in mestom kot da bi prišli iz dežja pod kap.

Za mlada dekleta kot sta Marcia in Mirivan je razlika kot dan in noč. Na podeželju nimajo česa jesti, toda tam je družina še skupaj. V mestu se vse razdrobi: družina, eksistenca, upanje. »Če v mestu starši ne morejo več prehranjevati svojih otrok, jih po-

šljejo na ulico«, je pripovedovala pravica Ana Vasconcelos. Za fante to pomeni bojevanje ali morda kariera vlogilca. Za dekleta to pomeni le cesto in predčasno smrt.

Ana Vasconcelos že leta dolgo išče možnost, da bi mladoletnice rešila pred prostitucijo. Toda, v Recifeju ima prav toliko uspeha kot Norival v Cacau Pirera. Ustvarja privilegirance, rešitve pa ne najde. V zadnjih treh letih je našla stanovanje in delo za samo dve svoji varovanki. Od tedaj tudi noseča Marcia upa, dda bo kmalu prišla v meščansko hišo k poštenim ljudem, kjer bo imela redno hrano.

»Ne upam se ji povedati, da nima nobene možnosti«, je dejala Ana. »Kako težko je razočarati otroke. Nekoč sem

Vladni fantaziji je že 25 let dovolj občutek, da opravlja dejavnost ustanove, ki naj bi skrbela za mladoletne potepuhe. Ta ustanova je preprosto zaprla potepuhe v FEBEM, otroške vzgojne zavode zaprtega tipa. Eno takšnih ustanov vodi v Sao Paulo Mario Lopes. Otroci živijo za 4 metre visoko žično ograjo. Tu igrajo nogomet, košarko, roketmet in podobne stvari. Prijavili so se tudi za pustni karneval in to je uprava morala dovoliti. Niso šli v Rio, veselja je bilo dovolj doma.

Zavetišče je podobno mladinski kaznilnici, katere prebivalci mislijo samo na to, kako bi pobegnili. Živeti v zavodu je huje, kot živeti na cesti med potepuhi. Otroke preganjajo ne le pazniki, temveč tudi njihovi lastni demoni. Poveljujejo najbrutalnejši med njimi. Kdor ne uboga, ga čaka kazen, marsikoga pretepejo do smrti. Ta hip ni nikogar, ki bi znal v tem času pomagati 40 milijonom

George je samo eden izmed številnih »otrok britanskega imperija«, ki jih je Britanija stoletja dolgo pošiljala v svoje nekdanje kolonije, da bi z njimi naselila njihova samotna prostranstva, dobila poceni delovno silo za imperij in se rešila toliko lačnih ust.

O vsej tej operaciji, ki so ji botrovale številne dobrodelne ustanove, domovi za najdenčke in britanska vlada, javnost ni vedela ničesar vse do sedanjih dni. Stvar je prišla na dan šele potem, ko je izšla knjiga z naslovom »Izgubljeni otroci britanskega imperija«. Knjiga govori o neslavnem izvozu britanskih sirot, sramotnem podvigu, ki je trajal vse do leta 1967. V Kanado, Avstralijo, Južno Rodezijo, na Novo Zelandijo, v Indijo in druge nekdanje britanske kolonije so prepeljali več kakor 150.000 otrok. Menijo, da je 11% sedanjih prebivalcev Kanade potomcev britanskih malčkov, ki so prišli med tem množičnim otroškim preseljevanjem.

Opravičilo za tako operacijo je bil izgovor, da tako ponujajo otrokom boljše možnosti za življenje, vendar pa je zgodba o izvozu otrok polna pričevanj o krutosti in prevarah. Številni otroci sploh niso bili sirote, temveč so jih dali v otroške domove zaradi revščine staršev ali pa zato, ker so bili nezakonski. Mnoge so poslali čez morje brez vednosti staršev. V prepričanju, da morajo otroci povsod začeti na novo, so socialne oblasti namenoma vpisovale v njihove dokumente napačne podatke in ponarejale rojstne datume, da bi zabrisale sledi o njihovem pravem izvoru. To pomeni, da še danes v oddaljenih krajih sveta številni, že odrasli ljudje zama iščejo odgovor na vprašanje, kdo pravzaprav so, ali imajo v Veliki Britaniji sorodnike in ali njihovi starši morda še živijo.

Pravkar objavljena knjiga z naslovom »Izgubljeni otroci britanskega imperija« prinaša številna, tudi pretresljiva pričevanja. Številnim otrokom so rekli, da jih peljejo na počitnice. Nato so se znašli v kaki otročni avstralski sirotišnici ali pa so končali pot kot zastoj delovna sila na kaki osamljeni kanadski farmi.

Ena izmed prič se je spomnila, da so redovnice, ki so vodile sirotišnico v Avstraliji, skrivale pisma, ki so prihajala za otroke iz Britanije. Neka ženska je pripovedovala, da je bila še otrok, ko so jo dodelili nekemu kanadskemu farmarju. Pri njem je delala devet let. Otroci, ki so končali pot v kaki kolonijalni sirotišnici, so pripovedovali o Dickensovem ozračju v teh ustanovah, brez vsakršne nežnosti ali ljubezni, le z veliko dela in kazni.

Kaže, da je bilo še najbolje otrokom, ki so jih pripeljali v Južno Rodezijo, sedanji Zimbabve, kjer vlada ni potrebovala poceni delovne sile, saj so neusmiljeno izkoriščali že temnopolto prebivalstvo. Angleške otroke, četudi sirote, so vzgajali in šolali zato, da bi postali pripadniki vladajoče belopolte elite. Kljub temu so izgubljeni, pozabljeni otroci grd madež na vesti britanskega imperija.

Kaj ti otroci pričakujejo od življenja? »Smrt,« je na vprašanje odgovorila ena teh deklic. »Ljudje kot sem jaz, ne dočakajo niti dvajsetega leta življenja.«

neko trinajstletno deklico vprašala, kaj pričakuje od življenja. »Smrt«, mi je odgovorila. »Takšni ljudje, kot sem jaz, ne dočakajo 20. leta življenja.« Najhuje je, da ima mala prav. Ta dekleta morajo umreti. Tak je zakon družbe, ki jih pošilja na cesto in jim potem ne odpusti, če se tam zasidrajo. Veljajo za pokvarjene in okužene. Ko umrejo, vržejo njihovo truplo v kako jamo in stresejo čez nje nekaj prsti, kot da bi bile umrle za kugo.

Številni Brazilci se sprašujejo, zakaj vlada ne stori ničesar, da bi ta problem rešila.

otrok, ki živijo na brazilskih ulicah.

Nekdaj so bili Britanci mojstri za reševanje vprašanja, kam z otroki, ki se potepajo, ki nimajo eksistence in menda delajo sramoto družbi. George Wilkins je postal milijonar. Pri tem si je pomagal sam. Danes živi v Avstraliji, kamor je prispel v otroških letih iz Velike Britanije v velikem kontingentu britanskih sirot. V dečjem domu je spoznal, kaj je to samota, revščina in težko fizično delo, ki so ga morali opravljati tudi najmlajši varovanci. Toda,

France Filipič

Poglavja iz revolucionarnega boja jugoslovanskih komunistov 1919–1939

(Odlomek iz poglavja Konstituiranje CK KPJ, marca 1939 v Bohinju)

Od leta 1937, ko je prišel Josip Broz Tito na čelo partije, je tekel proces njene konsolidacije. Zdaj sta partijska organiziranost ter ideološka in politična usposobljenost njenega članstva dosegli tisto razvojno stopnjo, ki je z ozirom na splošni položaj partije v razmerah tedanjega časa zahtevala temeljito analizo njene organizacijske strukture, idejnega profila in akcijske mobilnosti; takšno analizo, ki naj bi bila hkrati verifikacija dotedanjega delovanja kot tudi napotilo za prihodnje delo, je lahko opravil samo širši krog vodilnega partijskega kadra, ki je bil prekaljen v revolucionarnem boju in ki je poznal razmere v partiji in problematiko delovanja komunistov v vseh jugoslovanskih pokrajinah. Tako je bil potem na obeh zborih vodilnega kadra KPJ eden glavnih ciljev razprave v partiji, da poišče vzroke, zakaj partijske organizacije v nekaterih predelih države niso dosegle intenzivnosti splošnega razvoja.

Že leto dni od maja 1938, je delovalo v državi Začasno vodstvo KPJ, ki ga je izbral Tito, ne da bi imel za to izrecno privoljenje Kominterne. To vodstvo je doseglo mnoge pomembne uspehe, predvsem v boju za enotnost delavskega razreda in v mobilizaciji ljudskih množic v protifašističnih akcijah, vendar pa se je moralo med konsolidacijo partije spopasti s hudimi problemi, ki so se nakopili v organizaciji sami kakor tudi pri njenem uveljavljanju na mednarodnih relacijah, zlasti pri urejanju njenega kriznega položaja v Kominterni. Ko je januarja 1939 naposled ob očitnih uspehih KPJ v državi in ob vztrajnem Titovem prizadevanju med njegovim več kot štiri mesece trajajočim bivanjem v Sovjetski zvezi na sedežu Kominterne, Kominterni to Začasno vodstvo KPJ naposled priznala in Titu zaupala mandat za konstituiranje CK KPJ v domovini, so se vodstvu KPJ vsekakor odprle nove perspektive za njegovo delovanje in ob mednarodnem priznanju se je tudi v državi povečala njegova avtoriteta.

Čeprav si je to vodstvo s svojim preudarnim in iznajdljivim usmerjanjem partijskega dela v letu dni delovanja v domovini že pridobilo podporo večine članstva, kar je tudi odločilno vplivalo na stališče Kominterne, da je to vodstvo priznala, je vendar daljše obdobje neurejenega položaja KPJ v zelo vplivnem in avtoritativnem mednarodnem forumu odpiralo možnosti frakcijskega delovanja in rovarjenja nekaterih oportunističnih elementov, pred-

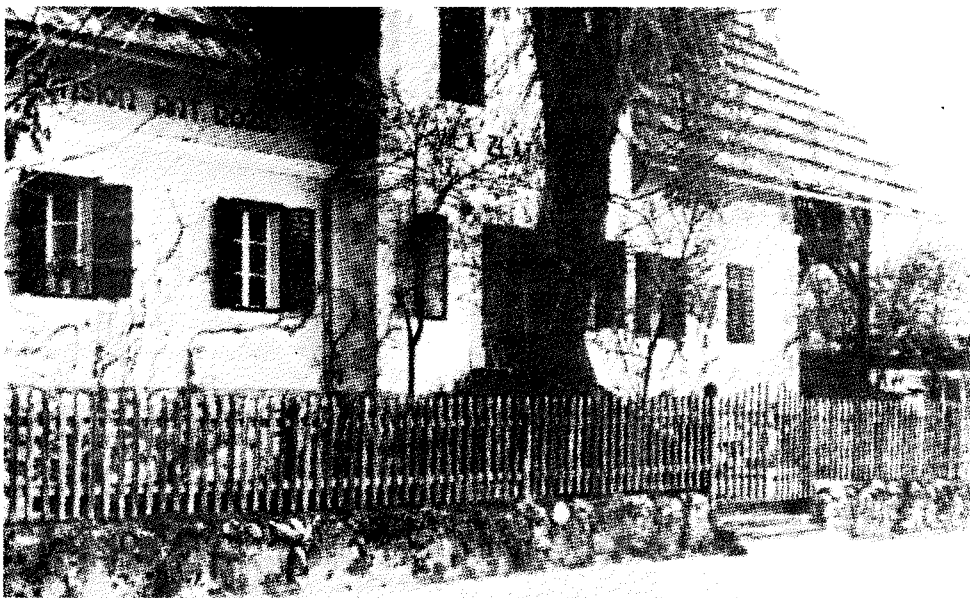
vsem v kolektivu komunističnih obsojencev v kaznilnici v Sremski Mitrovici in med člani partijske emigracije v Parizu. Boj za enotnost partije je bil njen temeljni problem, odkar je obstajala, zaostrial pa se je zlasti zdaj v teh marsikdaj zastrtih in nepreglednih razmerah usodnega, vzvrtinčenega in s protislovnimi valovanji prepletenega časa na predvečer velike vojne. V teh razmerah je bilo frakcionaštvo še posebno nevarno. Ko danes iz zgodovinske perspektive presojamo tedanji položaj KPJ, moramo ugotoviti, da KPJ še nikoli ni bila tako sposobna energično nastopiti proti pojavu frakcijskega. Po dvajsetih letih obstoja je bila KPJ, odkar je morala v ilegalo, močnejša kot kdajkoli prej. Znašla se je v odločilni etapi svojega usposabljanja za avantgardno vlogo, ki naj bi jo odigrala v revoluciji. Imela je mnogo legalnih pozicij in marsikje je njeno delovanje že odločilno vplivalo na množična gibanja in tako frakcionaštvo ni moglo v večji meri zavreti komunistične akcije. Naj nam bo za ilustracijo tedanjega položaja KPJ dovoljeno navesti dokumentacijo iz nasprotnikovih vrst, nekatere ocene, kakor jih je podal oddelek za državno zaščito notranjega ministrstva v svojih biltenih. Tako beremo v biltenu za februar 1939: »Večina komunistične propagande poteka pri nas še naprej v legalni obliki, izogibajoča se partijske konspirativne taktike kjerkoli je možno in vključujoča vanjo samo najožji krog preizkušenih članov partije.« 9. avgusta 1939 pa je jugoslovanska policija,

očitno v določeni meri poučena o delovanju frakcijskih sil v partiji (medtem je tudi izšla majska številka Proletara), v biltenu poročala: »Ministrstvo za notranje zadeve pripominja, da se kljub velikim težavam v KPJ ne sme niti pomisliti na to, da bi komunistična akcija v državi v kakršnikoli smeri upadala. Po poročilih, s katerimi ministrstvo razpolaga, je nasprotno iz dneva v dan intenzivnejša, kar je sicer tudi očitno iz zadnjih števil biltena; iz podanih partijskih direktiv pa je jasno razvidno, da bo po čiščenju v partijskih vrstah sledil močan nastop komunistične akcije v državi.«

V veliki meri je bil prihodnji uspeh KPJ resnično odvisen od njene sposobnosti, da dokončno premaga frakcijsko, slabost, ki jo je imela v sebi toliko let in jo je v nekaterih obdobjih bistveno ovirala v njenem razvoju in pri njenem delovanju. Tako so bili na zasedanju CK KPJ v Bohinjski Bistrici marca 1939 proti frakcijskemu sprejetju najostrejši ukrepi, nadaljnji razvoj partije pa je potem potrdil, da so bile tedaj v znatni meri spodbudne korenine tega zla. V članku »Dvajsetletnica KPJ«, ki ga je Tito napisal marca 1939 in ga je najprej sprejelo zasedanje CK KPJ in je bil potem objavljen kot uvodnik v Proleteru maja 1939, beremo: »Težavni pogoji nelegalnega delovanja so ovirali normalni razvoj naše partije, ovirali so teoretično in politično usposabljanje njenih kadrov, ovirali so kontrolo v partiji; zaradi tega je bilo razrednemu sovražniku olajšano začasno prodreti v njene vrste z namenom, da bi od znotraj razbil njeno enotnost. Toda zahvaljujoč kadru, ki je tako brezmejno predan partiji in je prekaljen v vsakodnevnem surovem boju, je partiji uspelo obvladati vse težave. Danes je, po dvajsetih letih svojega obstanka, naša partija s pomočjo komunistične internacionale odvrгла balast, ki je bil ovira njenemu razvoju in zdaj ima vse pogoje, da se razvije v močno in množično stranko kljub temu, da je v nelegalnosti.« V »Odpornem pismu članom KPJ«, ki je bilo tudi sprejeto na zasedanju CK KPJ marca 1939 pa je Tito zgoraj povedano dopolnil v še bolj poudarjenih neposrednih relacijah na zgodovinske okoliščine: »To je zgodovinski preobrat za našo partijo, prav v času, ko so narodi Jugoslavije v nevarnosti, da izgubijo svojo neodvisnost, v času, ko privid najstrašnejšega pokola, priklonan od najbolj mračnih sil nemškega in italijanskega fašizma, preti vsemu svetu.«

Odločilno za prihodnji razvoj jugoslovanske države

Zgodovina je to Titovo oceno potrdila: še več, dodala ji je nove razsežnosti, kajti

Pension Antona Rožiča v Stari Fuzini (vila Zlatorog), kjer je Josip Broz Tito stanoval v drugi polovici marca 1939.

učvrstitev KPJ in njena programska zasidranost v realnosti jugoslovanskih razmer sta bili odločilnega pomena za potek zgodovinskega procesa polarizacije političnih sil v državi, ki se je tedaj zlasti kazal v razkrajanju tradicionalnih političnih struktur in v vse odločnejšem nastopanju ljudskih množic v boju za demokracijo in mir.

Ko se je v Evropi podiral hkrati z versajskim sistemom ves način političnega komuniciranja, delujoč dotlej v odnosih med državami na tradicionalnih zvezah, usklajevanju vplivnih področij, soočanju gospodarskih interesov in usmerjanju splošnih razvojnih teženj, se je moralo to pokazati vse bolj tudi v Jugoslaviji, ki je bila v vse večji meri objekt politične igre veslesil in cilj prodiranja nemškega in italijanskega fašizma na Balkan. Kako zelo značilno v zgodovinskem okviru tedanjega časa lahko danes razpoznavamo na robu mednarodnih dogodkov poteze vročičnega političnega vsakdana v državi s trenji v posameznih strankah in grupacijah in predvsem z začasnostjo vseh ukrepov, ki jih v naglici sprejema režim, ko rešuje svoje pozicije in se drobi pod pritiskom svobodoljubnih, vse bolj zradikaliziranih ljudskih množic.

Po letu 1936, ko je mogočnega stavkovna plima v državi dosegla svoj vrh v Sloveniji v zasedbi tovarn in v ljudskofrontnem združevalnem nastopu delavskega razreda in njegovih zaveznikov pri kmečkem stanu in v drobno-buržoaznih krogih, so zdaj te množice prvič spet nastopile

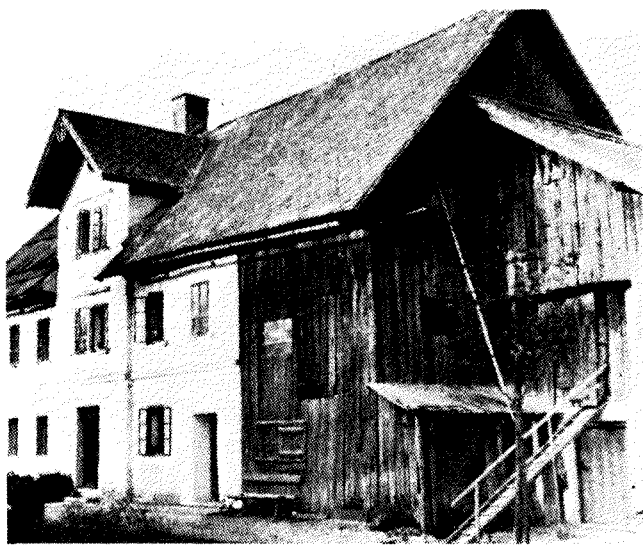
demonstrativno v tako velikem obsegu po vsej državi marca 1938 ob Hitlerjevi nasilni zasedbi Avstrije in potem znova proti koncu septembra 1938 ob zaostrovanju češkoslovaške krize. Gesla, ki so jih tedaj vzklikale množice, so bila več kot svereče opozorilo režimu, kajti niso izražala samo podpore mednarodnemu protifašističnemu boju in solidarnosti z ogroženo Češkoslovaško, temveč tudi obsodbo protiljudske in fašističnim državam naklonjene politike režima. Vpliv KJP na usmeritev toka množičnih demonstracij je prihajal v vedno večjem obsegu do izraza.

Razpoloženje jugoslovanskih množic se je nato poka-

zalo še bolj prepričljivo 11. decembra 1938 ob državnoborskih volitvah, ko je bilo ob zelo hudem režimskem nasilju, ki pa ni moglo preprečiti močne volilne abstinence, oddanih za vladno listo dr. Milana Stojadinovića komaj kakih 300.000 glasov več kot za opozicijsko listo dr. Mačka.

Upoštevati moramo predvsem ta dejstva, če hočemo osvetliti položaj in vlogo KPJ v tem času v državi in naloge, ki jih ji je zastavljala takšna politična situacija. Ob 50 letnici KPJ – ZKJ je zapisal Edvard Kardelj, da se je partija tedaj konsolidirala na resnični enotnosti v boju za aktiviranje revolucionarnih energij ljudskih množic, to se pravi na osnovi takšne enotnosti, ki je zrastle iz enotnih spoznanj partijskih organizacij in članstva v odnosu do tekočih nalog revolucionarnega boja in seveda iz sposobnosti partijskega vodstva, da doseže takšno enotnost spoznanj.

Tik pred volitvami, 11. decembra 1938, je Tito, ki se je takrat sicer že precej časa mudil na sedežu Kominterne v Moskvi, a bil vendar natančno poučen o razvoju dogodkov v domovini, definiral v posebnem sestavku tiste bistvene elemente politične situacije, ki so po njegovem odločilno vplivali na grupiranje političnih sil v državi in ki jih je seveda tudi partija morala prvenstveno upoštevati pri svojem delovanju: rešitev nacionalnega vprašanja – predvsem hrvatskega –, oziroma demokratizacije, vzporedno s hrvatsko buržoazijo. 5. februarja 1939 je sestavil novo vladno dr. Dragiša Cvetković. Kmalu zatem, v času marčevskega konstituiranja CK KPJ v Bohinjski Bistrici, je zapisal Edvard Kardelj izčrpno oceno notranjepolitičnega položaja v Jugoslaviji, ugotavljajoč, da je Stojadinovičev padec nedvomno poraz fašističnih in nazadnjaških sil v državi in v vzhodni Evropi, da pomeni zaustavitev fašističnega napada na državno neodvisnost in je resen znak razpadanja protiljudskega režima JRZ. Zapisal je: »To je zmaga demokracije, zmaga ljudstva, zmaga narodov Jugoslavije, ki je bila zapisana 11. decembra.«

Usnjarna Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, kjer je med 15. in 18. septembrom 1939 potekalo konstituiranje CK KPJ.

JUTEKS
50

terme čatež
OB VSAKEM ČASU, ZA VSAKOGAR NEKAJ
do emona hoteli

Začetki NOB na Suhorju v Brkinih

Suhorci so bili vedno pokončni ljudje

Suhorje v Brkinih slovi po svoji bogati preteklosti in je ena najstarejših brkinskih vasi. O bogati preteklosti vasi pričajo mnogi podatki; na cerkvenem vhodu je vklesana letnica 1654, sredi vasi je zanimiv kamniti vaški svetilnik »farau« z letnico 1667. O drugih bogatih dosežkih zidarske in klesarske spretnosti vaških mojstrov, ki sega vsaj v drugo polovico 17. stoletja pričajo nekatere zares lepo zidane vaške hiše, cerkveni zvonik in dve kapelici na vhodu v vas. Pred drugo svetovno vojno pa je bilo Suhorje znano po narodno zavednih Slovencih, ki so organizirali široko kulturno dejavnost. Najbolj so Suhorci pokazali svojo narodno zavest, ko so se 8. decembra 1936 uprli italijanski finančni straži. Zaradi tega upora so Italijani internirali enajst vaščanov. Suhorje je bilo poleg Ostrožnega brda, eno izmed tistih brkinskih naselij, katerega prebivalci so se na pobudo Ervina Dolgana in domačih organizatorjev NOB med prvimi na Primorskem aktivno in v večjem številu vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Zato so tudi med prvimi občutili grozote fašističnega nasilja – požiganje domačij in zverinsko pobijanje najbolj zavednih ljudi.

Začetki NOB na Suhorju

Najzavednejši in najpogumnejši Suhorci so se, kot je zapisano v vaški kroniki NOB, vključili v aktivni in organizirani NOB že oktobra 1941. Prvič so se sestali, da bi združili svoje napore in organizirano delali za NOB v začetku oktobra 1941 na vrtu Franca Vovka-Jagodnika, Suhorje 36. Tedaj so bili navzoči: Franc Vovk, Suhorje 36, Anton Zorc, Suhorje 6, Franc Vovk-Stanetov, Suhorje 18, Vinko Požar-Skavelj, Suhorje 1 in Štefan Šprohar, Suhorje 13. Sestanka sta se udeležila tudi Anton Frank iz Kilovč in Franc Žetko iz Volč. Na njem so razpravljali o zbiranju orožja, streliva, denarja in opreme za NOB.

Drugič so se sestali 21. decembra 1941 na vrtu Vinka Vovka-Botegarja, Suhorje 32. Tedaj so bili navzoči: Anton Zorc, Janez Vovk-Kulčev, Suhorje 21, Janez in Franc Vovk-Stanetova, Suhorje 18, Štefan Šprohar, Suhorje 13 in Vinko Požar, Suhorje 1. Od zunanjih aktivistov pa je tudi tokrat sodeloval na sestanku Franc Žetko iz Volč, ki je opravljal vlogo nekakšnega okrajnega ali rajonskega političnega delavca. Na sestanku so razpravljali le o zbiranju denarnih prispevkov za NOB in si vzdeli ilegalna imena, da bi se obvarovali pred fašističnimi vohuni. Na tretjem sestanku, ki ga je vodil Ervin Dolgan-Janez, so se zbrali v hiši Vinka Požarja 17. januarja 1942; Franc Vovk-Stanetov, Janez Vovk, Franc Vovk-Jagodnik, Vinko Požar, Štefan Šprohar in tudi Leopold Dekleva-Žagar, Buje 1, Milko Margon-župnik na Suhorju, Joško Ščuka (Tržacan), Ivan Vovk, Suhorje 10, Jože Vovk in Anton Zorc. Tedaj so prvič prišli v vas tudi partizani prve Primorske čete, ki jih je privedel Ervin Dolgan-Janez.

Četrty so se organizatorji NOB na Suhorju sestali 30. januarja 1942 v hiši Janeza Vovka-Kulčevega, Suhorje 21. Udeležilo se jih je pet izmed že na prejšnjih sestankih omenjenih domačinov. Navzoč pa je bil tudi Franc Klemenc iz Kilovč. Tokrat so si razdelili funkcije in ustanovili prvi štiričlanski odbor OF, čeprav se še ni tako imenoval. Dolžnosti so si takole razdelili: Franc Vovk-Stane-

Italijanski fašisti, vojaki in karabinjerji, ki jih je fotografiral njihov fotograf, na enem od njihovih požigalskih, morilskih in roparskih pohodov v Brkinih, ko so skoraj obvezno obiskali tudi Suhorje.

tov bo skrbel za prehrano (tu je bila mišljena prehrana partizanov), Janez Vovk-Kulčev za nabavo orožja, Štefan Šprohar za propagando, Franc Vovk-Jagodnik pa za zveze med vsemi. Ta je bil tudi tajnik tega odbora in je imel edini neposredno zvezo s partizani, vedel za njihovo taborišče in jim prinašal iz vasi nabavljeno hrano.

Fašisti zverinsko pobijejo Ivana in Franca Vovka-Stanetova in Janeza Vovka-Kulčevega

Razvoj oboroženega narodnoosvobodilnega boja je neizogibno terjale ne le tveganje pri obvladovanju velikih težav in nešteti nevarnosti, temveč je zahteval tudi velike človeške in materialne žrtve. Prve suhorske aktiviste NOB so fašisti aretirali že v začetku aprila 1942. (Vinko Požar, Leopold Dekleva-Žagar idr.). Prvo hudo preizkušnjo pa so Suhorci prestali 7. aprila, ko so jih fašisti okrutno terorizirali in jim tudi požgali 3 gospodarska poslopja in to: Miholjevo (lastnik Jože Šprohar), Jagodnikovo (Franc Vovk), in Francinovo (Janez Vovk).

V drugi polovici aprila in v začetku maja pa so se po boju na Nanosu in ustanovitvi prve Brkinske čete težave in nevarnosti vedno bolj množile. Tedaj je bil dezertiral iz brkinske čete pod Vremščico partizan Stanko, imenovan »Štajerc«, (njegova identiteta še ni znana), ki je pozneje izdajal fašistom partizanske sodelavce. Medtem pa so bili fašisti zaradi partizanske nevarnosti poslali iz pokrajine Emilie-Romagne v Neverke 2. škvadrstični bataljon pod poveljstvom majorja Ercolia de Santuccia, imenovan »Emiliano«. Ta je konec aprila ali v začetku maja 1942 vzpostavil, da bi zatrl partizansko gibanje v Brkinih,

škvadrstično postojanko s približno 50 teroristi tudi na Ostrožno brdo v šolo.

Desetega maja 1942 je zadel Suhorje najhujši udarec v zgodovini razvoja vaškega NOG. Fašistični strahovalci iz škvadrstičnega bataljona so na strahovit način pobili 3 najboljše sodelavce iz Suhorja.

Kako se je to zgodilo?

Najprej so fašisti pripeljali v vas partizanskega izdajalca Stanka »Štajerca« in nasilno zbrali vaščane sredi vasi, potem pa zahtevali, da jim izdajalec pokaže tiste, ki so podpirali partizane in z njimi sodelovali. Tedaj je »Štajerc« s prstom pokazal na Janeza in Franca Vovka-Stanetova iz Suhorja št. 18 in Ivana Vovka-Kulčevega iz Suhorja št. 21. Škvadrstični so vse tri takoj odpeljali skupaj z izdajalcem v Šmagorje in jih med potjo zverinsko pretepali. Izdajalec jim je potem pokazal v gozdu grob 31. marca 1942 ustreljenega fašističnega davkarja Enrica Mecozzija, ki je bil ujet, ko je vohunil za partizani. Suhorci se še spominjajo, da je tedaj, gledajoč na davkarjevo gomilo, Franc Vovk-Stanetov, vedoč, da fašisti ne priznajo, tiho rekel: »To je naša smrt!«

In ni se zmotil! Že isti dan so vsi trije mučeniško žrtvovali svoja življenja na Ostrožnem brdu za svobodo slovenskega ljudstva. Potem pa so fašisti 20. maja požgali še njihove domove. To je bil drugi zverinski pokol, ki so ga zagrešili fašisti nad brkinskim in s tem nad primorskim ljudstvom med NOB, kot prvi žrtvi fašističnega terorja na Primorskem sta padla Ostrožana Anton Trebec in Leopold Krebelj 7. aprila 1942.

Kako grozovito in zverinsko so škvadrstični ravnali z ujetniki, ki jim krivda niti ni bila pravomočno dokazana, saj jih nobeno sodišče ni sodilo in ne priznalo za krive, bo

razvidno iz nadaljnjega opisa. Toda, italijanska fašistična vladavina je dvignila nasilje nad pravičnost in celo nad zakonitost že tedaj, ko se jo 1922. leta povzpela na krmilo države in tudi prej. Spomnimo se samo na uboj socialističnega poslanca Mateottija, požig Slovenskega narodnega doma v Trstu idr. Zato je bila ta strahovit pokol le majhna epizoda v sistemu fašističnega vladanja, ki je zavrlo kot staro šalo humanost in pravno varnost človeka pa tudi vse druge demokratične človeške vrednote in jih nadomestilo z nasiljem. Potovanje jetnikov iz Šmagorja proti Ostrožnemu brdu je bilo, kot pripovedujejo domačini, zanamovano z nepretrganim zlostavljanjem in pretepanjem, ki se je potem nadaljevalo v najokrutnejših oblikah še v ostroški šoli. Vsi trije jetniki so z neomajnim prepričanjem v pravični protifašistični boj Slovencev z neuklonljivim ponosom prenašali trpinčenje, ne da bi fašistom karkoli izdali. Fašisti so se po vztrajnem prizadevanju prepričali, da ne bodo mogli od njih ničesar zvedeti, zato so jih že vse razmrcvarjene privlekli iz ostroške šole na vrt in jim ukazali, naj bežijo, še prej pa dobro zastražili okolico. Jetniki so vedeli, da jih nameravajo fašisti pobiti in z njihovim »begom« opravičiti svoj zločin, zato so odklonili, da bi izpolnili fašistični ukaz. Toda fašisti so jih začeli suvati s puškinimi kopiti in jih tako fizično malodane prisilili, da so stekli. Morda pa je kdo izmed njih takrat vendarle pomislil, da se mu bo posrečilo rešiti si življenje? Ko pa so »stekli«, kolikor sploh lahko govorimo o teku, glede na dejstvo, da so bili vsi trije zaradi pretepanja skoraj onemogli, se je vsula za njimi z več strani toča izstrelkov iz fašističnih pušk in brzostrelk. Ivana Vovka (Stanetov) je huje ranila fašistična ročna bomba in je med begom padel v ostroški studenec ter tam izdihnil. Janezu Vovku-Kulčevemu je uspelo laže ranjenemu zbežati iz vasi proti Preložam v gozd Jelkov rtič, toda tam ga je pobila že prej postavljena karabinjersko-fašistična zaseda. Najbolj mučeniško je umrl Franc Vovk-Stanetov, motor in duša suhorskega NOG, ter eden izmed najposobnejših in najbolj prizadevnih vaških organizatorjev NOB. Hudo ranjen je padel že v bližini postojanke. Fašisti so ga pobrali in ga odvlekli nazaj v ostroško šolo, kjer so ga, čeprav je bil že ves razbit in od izstrelkov hudo ranjen, ponovno pretepali in zahtevali, naj jim pove, kdo je z njimi še delal

za partizane. Čeprav so ga izmučili do poslednjih življenjskih možnosti, jim ni ničesar izdal. Svoje rable je le še zaprosil, naj mu dajo vode in ga pokončajo. Res so ga odvlekli na pokopališče in ga tam še ustrelili, ne da bi mu prej dali piti vode.

Z junaškim zadržanjem pred sovražniki so Ivan, Janez in Franc Vovk, s svojo vzdržnostjo kljubovali fašističnemu nasilju in s tem obvarovali suhorsko krajevno organizacijo OF pred uničenjem, s tem pa tudi rešili življenje svojim bojnim tovarišem in vzpodbudili preostale aktivne sodelavce NOB na Suhorju in drugod, da boj nadaljujejo z enakim junaštvom, s kakršnim so oni padli. Padla brata Vovka-Stanetova sta nadomestili v delu za NOB njuni sestre, saj je France vključil v NOB tudi svoje 4 sestre in dva brata. Posebno pogumna je bila Kristina, ki se ni ustrašila nobenih naporov in nikakršne nevarnosti.

Leopold Dekleva-Žagar, sedaj že pokojni, ki je sodeloval s padlimi Suhorci že od začetka in je bil 7. aprila 1942 aretiran, ter odveden v taborišče Pisticci v Južni Italiji, se je 24. marca 1972 spominjal o smrti svojih tovarišev naslednje:

»Za aretacijo sodelavcev Vovkov sem zvedel v zaporu v Trstu že v ponedeljek, 11. maja 1942. Zaradi tega nas je vse, ki smo bili zaprti, skrbelo. Zlasti nas je mučila negotovost, ali bodo aretirani tovariši vzdržali fašistično trpinčenje ali bodo klonili v nadčloveških mučenjih, katerim jih bo, o tem ni bilo dvoma, podvrnila fašistična policija, in povedali še za svoje sodelavce? Ko pa smo zvedeli, da so junaško padli in niso po njihovi smrti sledile na Suhorju nove aretacije in tudi ne zasliševanja še zaprtih, nas je to tako pomirilo, moralno okrepilo in opogumilo, da smo se ponovno trdno odločili, da nadaljujemo z bojem in žrtvujemo zanj, če bo potrebno, tudi lastna življenja na enak način, kot so jih žrtvovali naši pobiti tovariši.«

Potem je Dekleva še poudaril, da jim je ob prekopi njihovih posmrtnih ostankov leta 1949, ko so jih prepeljali iz Postojne (tja so bili fašisti odpeljali njihova trupla z Ostrožnega brda) na Suhorje, ob odprtem grobu spregovoril košanski župnik Fr. Kovačič, ki je med drugim tudi dejal:

»Bili ste luč partizanstva in upanje NOB v Brkinih...«

Suhorci so tudi po tem zverinskem pokolu še veliko prestali, saj so italijanski fašisti v njihovi veliki ofenzivi 13.

marca 1943 ubili Ivana Šproharja in mu požgali hišo. Nemci so v svoji ofenzivi oktobra 1943 Suhorje obstreljevali s topovi. 1944 je bil v vasi dalj časa sedež okrožnega NO in OF odbora. 15. marca 1945 je med bojem partizanov in Nemcev v vasi zgorelo 6 gospodarskih poslopij. V vasi in v okolici vasi so se večkrat vodili ostri boji med Nemci in partizani, padlo je še več drugih borcev. Vendar so Suhorci častno vzdržali vse bojne napore do končne zmage.

Vsako demokratično ljudsko gibanje, ki požene svoje neštete kati iz socialnoekonomskih vzgibov ogrožene narodnostne ali etniško-socialne samobitnosti ali drugih razlogov, zajame najprej najbolj osveščene in najbolj prizadete posameznike in skupine, potem pa se oplaja, širi in krepi med množicami pod vplivom in delovanjem lastnih vzornikov, ki postanejo pogostokrat tragični ljudski junaki. Tako je bilo tudi s partizanskim narodnoosvobodilnim gibanjem v Brkinih in drugod, ki ga niso vzpodbujali le najsvetlejši liki junaških bazoviških in drugih žrtev, temveč tudi junaška dejanja prvih partizanov Primorske, Brkinske, Vipavske idr. čet v aprilu in maju 1942, ter pozneje. Zdržnost je vzpodbujala tudi neomajno zaupanje prvih žrtev tega gibanja – Kreblja, Trebeca, Vovka Ivana, Janeza in Franca v pravičnost narodnoosvobodilnega programa. Še večjo moralno oporo je dalo gibanju 34 junijskih žrtev, ustrejenih 4. junija pri Kilovčah in v Bitnji, 5 nasledni dan obesjenih v Il. Bistrici in na Mali Bukovici. To pa jim je dajalo tolikšno moralno moč, da so raje umirali v neznosnih bolečinah, kot bi klonili, izdali svoje sodelavce in zavrgli lastno gibanje. Njihovo junaško vedenje pa je vzpodbujalo širše ljudske plasti, da so se vključevale v to gibanje, ga krepile in vzdržale vse napore in žrtve do končne zmage.

Po vojni jim je brkinsko ljudstvo odkrilo spominska obeležja, ki pa so skromna, kot je bil in je še skromen brkinski človek. Kot pionirji NOB na Primorskem pa so ostali tihi brkinski junaki: Krebelj, Trebec, Vovk Janez, Ivan in France skoraj pozabljeni, kot so ostale po vojni vsaj do 1974. leta v precejšnji meri še vedno pozabljene tudi nekatere brkinske vasi, med temi sta bili do nedavnega 1981 tudi Ostrožno brdo in Suhorje, kar nam ni kot majhnemu narodu, vendar velikemu po svojem boju, upornosti in žrtvah ne v čast in ne v ponos. Maks Zadnik

Pogosto so bili gost Suhorja in njegovih prebivalcev partizani. Tako je fotograf ujel v svoj objektiv štab Istrskega odreda pred hišo Vinka Vovka-Botegarja oktobra 1944. leta.

*Franc Vovk-Stanetov in njegov brat Ivan sta bila povezana že v predvojnem narodnoosvobodilnem gibanju z organizacijo TIGR. Franc je skrbel za literaturo in jo razpošiljal celo v Gorico, ter vzdrževal zveze tudi s Tržaškimi protifašisti.

Hudovanje Bernarda Pavliča s Črnega vrha

Od entuziama do svete jeze

Najprej smo ga spoznali prek telefona. Večkrat se je oglašil, ko je v poznih urah prek televizijskega zaslona slišal to ali ono, kar ga je »pogrelo«. Vprašal nas je, če bomo pisali kaj o tem, kako so po vojni učili, da smo vsi bratje in, kaj je zdaj s tem bratstvom, ki ga najeda z vseh strani ihta in predvsem vse več hudih obtožb zoper Slovence. Pa, če bomo kaj prišli tudi k njemu, ki se mu je do te družbe z leti nabralo kar precej zamer. Mi smo sicer obljubili, da bomo prišli kmalu, ko se bomo ravnali na kakšno službeno pot na Obalo. Toda čas se je odmikal, možakar tudi ni mogel vedeti, da nas je v redakciji komaj »za seme« in se je spet oglašil; kako to, da nas ni, če smo vendar obljubili...

A, kdor čaka, dočaka in končno smo se po hudi nevihti, z morja grede oglašili na Črnem Kalu 46. Nebo se je umilo, razgled z vaškega griča pa je nudil pogled na zaliv, tja nekam, na tržaško stran. Pavlič imajo eno tistih klasičnih kraških hiš, ki se držijo starejših zidov – zgradbe njihovih daljnih prednikov. V njihovem primeru še posebej daljnih! Kajti na kamniti prekladi stare hiše je vklesana letnica 1489! Nič čudnega, da je hiša spomeniško zavarovana, katalogizirana, večkrat pofotografirana in izmerjena ter narisana... Spomeniški zavod SRS jo je obljubil tudi obnoviti in obenem domačim ni dovolili ničesar počenjati na lastno pest. Toda, (roko na srce, zgodba zveni čisto po naše – jugoslovansko), od leta 1965, ko so prvič obljubili hiško popraviti, pa vse do danes – še ni bilo nič. Tako Pavlič v stari hiši gojijo kokoši, vse skupaj pa iz dneva v dan bolj najeda vreme in čas.

Pri Pavličih na Črnem kalu je bila kmetija od nekdaj. Med vojno je bila cela družina za našo stvar, eni v partizanih, drugi pa doma za OF.

Bernardu se je zasukalo tako, da se je kot premnogi Primorci, znašel v italijanski vojski, v diviziji Venezia, katere dobršen del se je ob kapitulaciji Italije pridružil tretji brigadi Garibaldi. S svojim 84. »regimentom fantarie« se je znašel v Črni gori in tam je bil komandant Peko Dapčević. Spominja se, da z Dapčevićem ni bilo lahko, saj je razorožil prav vse italijanske vojake... Dokler Tito s posebno depešo ni zahteval, naj oborožijo vse tiste italijanske vojake, ki bi se bili pripravljali boriti na partizanski strani.

Leta so minevala, vojna je bila že zdavnaj končana, Bernard je delal. Vrnil se je domov in mislil, kako bo lepo kmetoval v svobodi. Pa so ustanovili vaško zadrugo in že se je prvič zameril novi oblasti. Kar glasno in pred vsemi je zabavljaj nad to novotarijo, ki že s samega začetka ni kazala kakšnih posebnih obetov, »še posebno pa ne v vasi kot je naša,« pravi, »ker je vsa v brežju in brez večjih pridelovalnih površin.« Spominja se, da so hodili neki tovariši za njim in ga kontrolirali, kaj dela, kod hodi, kako obdeluje svoje krpice njiv.

Bernard Pavlič

Potem je dolga leta delal v Tomosu, v strugarni, za stroji. Razne dele za mope in drugo. Oseminšestdesetega so ga upokojili in šele takrat se je zavedel, da bi kazalo pogledati ali mu kaj pripada od partizanščine. Napisal je vlogo, priložil, kar je vedel in znal in – čakal. Petinšestdesetega se je sam odpravil v Beograd in si naivno predstavljaj, da bo lahko prišel kar do Peka Dapčevića. Pa so ga ustavili še v prvi veži. Potem je pisal še v Rim, kajti v enoti, kjer je partizanil, so bili domala sami Italijani, med njimi tudi sedanjí predsednik italijanske borbovske organizacije Arrigo Boldrini ter divizijski general Angelo Graziani. Dobil je prijazen odgovor in povabilo, naj pride v Rim. In sta se 1981. leta z ženo odpravila ter bila teden dni gosta pri nekdanjem generalu. Prebila sta nekaj lepih dni med anpijevci, dobila avtentično pričevanje o vojnih dneh, toda,

vse je ostalo pri papirjih, podpisih in štampiljkah.

Bernard je prepričan, da se mu je zgodila krivica in, da je deloma po svoji začetni nezavzetosti in precej zaradi nezumevanja v takratnem ansamblu borbovske organizacije, ostal praznih rok. Oziroma, bodimo natančnejši, niso ga čisto pozabili. Vsak mesec prejema občinsko priznvalnino: na junijski nakaznici piše 91.000 din.

»Takrat, ko sem si urejal za pokojnino, so mi nekateri tovariši svetovali, naj se ne pritožujemo na ZZB NOV Slovenije ampak na Skupnost pokojninskega in invalidskega varstva Slovenije – no, pa vidite, kaj sem opravil – nič!«.

S težavo se prebijata, vendar jima pomagajo sinovi z družinami, ki pridejo, kadar le morejo. Tako s skupnimi močmi tudi obdelajo in pridejajo za prvo silo nekaj hrane. Žena Marija skrbi za kuhinjo in za kokoške, pa tudi za prelepe rože na terasi, ki povzdignejo bivališče v cvetoče domovanje, da se kamen in starina malo poskrijeta.

Pred odhodom smo še poklepetali; Bernarda jezi marsikaj, o čemer sliši in bere, da se godi v naši družbi. Ni mu vseeno. Pravi, da je bilo mišljeno drugače, da pa je marsikaj sprevrnjeno in pokvarjeno bolj, kot si je lahko v tistih daljnih letih takoj po vojni mislil.

Pričakovati je bilo, da bo ob slovesu še kaj ostrega zabelil, pa je nekam spravljivo postavil za fotografijo tja k domačim vratom in prijazno povabil, naj le še kaj pridemo. Tako se je na koncu zdelo, kot da je potreboval le

OPROŽNA GOSP. KOMIS. SLOV. ISTRA
 Položaj 8/V.1944

Tej. Maks v Rai.1. Ri2. Ter. St. 6.

Pešiljamo vam 1,420, Lir (tisočstiristo-dvajset) za podporo najbolj potrebnim Družinam:

Tej, Stare	Jožefa	St. 3	-Lir	100,
"	Slavc Andrej	" 14	"	200,
"	Sever Marija	" 15	"	100,
"	Vah Ivan pk,	" 20	"	200,
"	Ivana	" 27	"	150,
"	Stare Andrej	" 32	"	150,
"	Sever Rozalja	" 31	"	80,
"	Sever Ivana	" 37	"	80,
"	Semec Marija	" 37	"	80,
"	Andrijašič	" 47	"	80,
"	Marija	" 13	"	200,
"	Stare Marija	" 59	"	80,
Skupno.				Lir, 1,420

Pripomba:
 Roje Ivan St. 39 -kje je rojen.
 Sever Josip " 8, kaj delajo njegova dva sinova v Trstu.
 In za prihodnjico, ne popisat samo koliko posredujejo in koliko jih je na Družini ampak tudi leta starosti od vsakega zase podatke natančno pravilno.
 Tej, Maks ko vdobiš ta denar vrni mi s tvojim podpisom potrdilo!!

S F - S N.

za

IZ Mape domačih dokumentov

Tako kot mi je pokazal italijanska pričevanja o svoji udeležbi v brigadi Garibaldi, pa pisma in dopisovanja, ki so romala iz Beograda in nazaj, mi je pomolil tudi tale seznamček, ki ga je shranil po očetu. Oče je namreč v vojnem času delal kot član OF in si je nekatere »papirje« shranil za spomin. Zagotovo bodo zanimivi tudi za raziskovalce – zgodovinarje, saj se je mnogo tega po vojni za vedno porazgubilo.

Krančanove Veronike strahovi

Denarja je vselej premalo

Življenje na Tolstem vrhu, nad starodavnim žičkim samostanom, ki mu skušajo vrniti nekdanjo podobo, najbrž ni do nikogar posebej dobrotnljivo. Razstreseno hribovje, skromne njivice, v strmini položene senožeti in vinogradi prepredajo brazdsti kolovozi in šele letos so dobili pravo, asfaltno cesto, četudi ne v celoti. Nenehno spopadanje z življenjem, vrtečim se okoli garanja, motike in traktorja, gnete ljudi. Po svoje. Hribovci so tihi, vase zaprti ljudje, ki daleč proč od tujih oči pestujejo svoje težave. Tu in tam kdo pod bremenom omahne, se zapre še globlje vase in v svoje strahove in nemoč. Z mrzlično vztrajnostjo išče krivce...

Na rebri, tik pod vasio in nad cesto, na prepihu takorekoč, ob manjšem vinogradu, stoji Krančanova domačija, poslopje z majhnimi okenci, ki se razgleduje po dolini, po še kar ravni njivici in pašnikih. Krančanova mati, Veronika, je z življenjem na rebri hudo nezadovoljna. Piše pisma, ki romajo v Ljubljano, Slovenske Konjice in še kam, se pritožuje in jo je nenehno strah. Pred kom? Zakaj? Česa? Čemu tli v njej nezadovoljstvo.

Sedem let po vojni sta kupila z možem Rudijem, borcem Šerčerjeve brigade, posestvece na Tolstem vrhu in se poslovila od bajtarstva in gostajstva na pohorskih slemenih, skomarških strminah.

In spet je bilo treba garati. Dabila sta sina in hčerko. Rudi je bil gozdni delavec, več v gozdu kot doma. Letos, februarja, je za vselej odšel z rebri...

1965. leta se je Rudi Krančan upokojil, s 1. 1. 1987 pa je začel dobivati še priznvalnino.

Krančanova posest se razteza na okoli petih hektarjih sicer zelo hribovite zemlje, katastrski dohodek pa seveda zelo vpliva pri cenzusu za odmero priznvalnine...

Skratka, Veronika hoče več denarja. Trdi, da bi moral njen Rudi dobiti priznvalnino za nazaj, od 1965. leta, ko je šel v pokoj. Toži, da ne more živeti. Da ne more popravljati hiše. Plačevati elektrike. Kupovati živil.

V maju in juniju je Veronika dobila z možem okoli dvesto starih milijonov oziroma stošestdeset dinarjev pokojnine.

Pred dvema letoma se je odločila, da stvari postavi na svoje mesto in je začela pisati pisma. Tudi na uredništva.

V njih zatrjuje, da je možovo priznvalnino prejel nekdo drug, priznava pa, da je dobil trikrat enkratno pomoč od konjiških borcev, še preden je dobil prvo priznvalnino. Omenja smrtno nevarnost, ki ji menda preti od tukajšnjih sosedov in

še nekaterih občanov...

Na sedežu občinskega odbora ZZB NOV v Slovenskih Konjicah se pogovarjam s tajnikom, Francem Pintarjem, ki mi zagotovi – in pokaže, da so ubrali v zadevi Krančan vse zakonske poti in da kaj več ne morejo storiti, ter da jih Krančanova vdova po krivem obtožuje. Sama priznvalnine ne more dobiti, ker za to pač ni osnove, četudi ona trdi, da je sodelovala z odporom še s tem, da je pomagala – možu partizanu, kadar se je iz brigade vrnil za hip domov! Večkrat so

Veronika Krančan: »Pomagala sem možu partizan, torej bi mi morali nekaj priznati!«

Veroniko obiskali – na njeno zahtevo – na domu, se pogovarjali z njo pa kaj malo dosigli... Seveda pa niso 1961. leta izdali odločbe za priznvalnino, pač pa potrdilo o udeležbi v NOB, ki ga je pokojni Rudi potreboval za uveljavljanje službenih let. Krančanu so ponudili stanovanjsko posojilo za obnovo dotrajanih elementov

na stanovanjski hiši, vendar ga je odklonil, češ da ne dovoli vknjižbe na nepremičnine.

Takrat je tudi sin, star 47 let, dejal: »Pri hiši gre za manjša popravila, ki jih bom opravil sam, stanovanjskega posojila pa starša ne potrebuje, sicer pa se naj odločita sama!«

Tudi sosedje so takrat menili, da Krančanova nista socialno ogrožena.

Bilo je konec leta 1987.

Veronika je zelo skrivnostna. Kar naenkrat začne šepetati. Govori o sosedu, ki ji menda streže po življenju. Od nekdaj prinese manjši, spičast kamen, najden v vinogradu.

»S tem so me hoteli ubiti,« reče prepričano. Ker ne verjamem, pojasni: »Ker je prišljen, kot nalašč za hudobno dejanje!« In ker še vedno ne verjamem, pravi, da je bil kamen v vinograd prinešen od drugod, s Pohorja, saj se vendar vidi, da je to pohorski granit, tega pa tukaj ni...

Menda je tudi hčerka živela v smrtni nevarnosti. Zakaj? Ej, zaradi marsičesa. Ljudje so ji »fauš« dobre zemlje pa zaradi njenega boja za denar. Leta nazaj je nekdo streljal na njenega moža, ki je spal na parni. S herbicidi so ji poškopili vinograd. Šla je po izvide v Maribor. To se je zgodilo lani. In res so na prinešenem vzorcu vej in listov trt vidna ožgana mesta. Omenim morebitno pomoto, ki pa jo kategorično zanika.

»Strežajo mi po življenju in nalašč mi škodijo,« že kar šepeta.

Otroci, pravi, ji ne morejo pomagati, celo ona jim pomaga, če le more. Tako ostaja zemlja napol v pušči.

»Zakaj ne daste zemlje si-

ventilček, da se nekomu malo potoži, se izkašlja, potem pa se spet pogrezne

v svoje dobrodušno, malce upognjeno držo.

B. Ž. J.

nu,« predlagam, a Veronika ne pove nič kaj jasnega. Saj bi, če bi, a dokler je tako, potem seveda...

»V Vitanju imam pokopane ga moža, tjakaj bi rada šla, 49 let sva bila poročena. Dala sem prošnjo za stanovanje, vendar je bila odklonjena.

Ne morem več delati. Sin mi pomaga, če le more, a kaj ko živi precej daleč stran, v Žičah,« zatarna Veronika.

Hodiva po vinogradu, kaže tu in tam ožgane liste, trta krvavo potrebuje dobro roko, spodaj, po viaduktu avtoceste, brze avtomobili, življenje, želja brez števila in radosti... Tako misli Veronika, ki kar naprej vidi sovražnike. Bila je že – tudi – pri konjiških miličnikih, naj jo vendarle, za božjo voljo, rešijo preganjalcev, a so ji dejali, naj si nikakor ne beli las zaradi tega...

»Veste, tisto streljanje na moža izvira iz sporov z družino pokojnega hčerkega moža!«

In ko še ne razloži docela zadnjega »gorja«, že začne z novim: »31. aprila je umrla moževa nečakinja in mi, sorodniki, bi morali dobiti zapuščino, pa jo je dobil čisto tuj človek. Mislite, da bi tožila?!«

Okoli hiše stopa po opravih sin. V hišo ne pride. Morda bi sin našel kakšno rešitev, če je mati vsa bolna, nesrečna... Veronika kliče. Enkrat, dvakrat, trikrat. Možakarja ni blizu, slišim pa mrmrjanje, češ naj kar mati sama reši svoje stvari...

Podava si roke, Veronika pa bi rada našla še vrsto težav. Človek kar verjetno ne more, kaj vse si izmislijo ljudje, da bi ji škodili, kako njeno življenje pravzaprav niti pet par ni vred-

no tako zelo visi na nitki... In tudi borci so se zarotili proti njej, ker ji nočejo dati sicer upravičenega denarja, ker je vendarle sodelovala s partizani!

Soseda Amalija, Kukovičeva, za lučaj oddaljena od Veronike, maje z glavo, ko ji pripovedujem vsebino Veronikinega ogorčenega pisma, ki me je pripeljalo na Tolsti vrh – na poti do resnice, kakršno zahteva Krančanova.

»Mislim, da je vse to iz trte zvito. Bolni smo v teh rebrih vsi po malem, seveda tudi Veronika, ki je s sosedi vselej bolj na kratko. Lahko je čisto v redu, pa tudi ne. Lahko se zgodi, da te obtoži, da si nasejal osat, zakaj natanko to se je zgodilo sosedu. Ljudi obtožuje čudnih stvari. K meni hodi razlagat, da bi morala dobiti večjo pokojnino, tudi zgodbe o življenjski nevarnosti dobro poznam, vendar bi rada zelo jasno zatrdila, da Veronika nihče ničesar neče in naj se nikar ne boji. Radi bi živeli v dobrem sosedstvu z vsakim. Ljudje v teh strminah si moramo pomagati, saj je sicer življenje, že tako težko, kar neznosno.«

In tako je Veronika kot sviloprejkina zarodek zavita in prepletena s tistimi pravimi in onimi »drugimi« težavami in ta ogrožujoča medsebojnost jo mori na stare leta, jo sili v pisanje pisem, neskončna tavanja, okronana z »iskanjem resnice« in v beg pred vsakdanjostjo. Življenje na gori postaja pekel, ki bi mu nekdo vendarle moral izpuliti goreča polena, če tega ne zmoresama.

Milenko Strašek

Tudi slovenjgraško območje je spadalo med tiste kraje, ki jih je bilo treba »napraviti spet nemške«. Glavna železniška postaja v mestecu je postala prehodno taborišče, na vrsto so prišla izseljevanje, ponemčevanje priimkov in kmalu tudi fizično nasilje, tako da je že v prvem letu vojne mislinjska dolina izgubila pomembne organizatorje narodnoosvobodilnega boja.

24. avgusta 1941 je padel Franjo Vrunč, nekoliko pozneje pa še Oskar Slemenik in Ferdo Januška ter mnogi drugi. Padel je tudi Rado Iršič, član PO OF za Štajersko.

Spomladi 1942 so v Mariboru padli prvi talci iz Mislinjske doline, mnoge pa so odpeljali v taborišča. Mol in zatišje sta se naselila pod Uršljo goro, dokler ni prišel poleti čez Gorenjsko in Koroško na Štajersko Kranjčev bataljon, ki je prerasel v Pohorski bataljon, ta pa je kaj kmalu začel spravljati Nemce ob živce tudi v Mislinjski dolini. Sem spada napad na tovarno lepenke v Mislinji v začetku novembra.

Tudi Zidanškova brigada, oživljena iz tradicije padlega Pohorskega bataljona, je izvedla vrsto akcij v Mislinjski dolini, v partizanskih vrstah – in seveda tudi aktivističnih – pa je bilo vse več Korošcev spod Uršlje in Pohorja pa Graške gore na jugu.

V začetku junija 1944 so se bataljoni spopadli s sovražnikom pod Veliko in Malo Kopo, v spomin na to zmago pa praznuje občina svoj praznik. Sledila je vrsta sabotažnih akcij, zlasti med Velenjem in Slovenj Gradcem, ki so se še okrepile po prihodu XIV. divizije na Štajersko. Tudi sicer so se enote divizije poslej, večkrat zadrževale na območju Mislinjske doline – takorekoč do konca vojne, ko so prevzele pomembno vlogo v zaključnih bojih, v »vojni po vojni« – od 9. do 15. maja 1945.

Številne gorske domačije, raztresene po razsežnih koroških gozdovih, so bile kajpak dobro izhodišče pa tudi pribežališče za mnoge akcije in borbe pa tudi cele enote, varno zavetje pa so dale partizanskim bolnicam in tehnikom, ki so rastle takorekoč čez noč. Med najbolj znane seveda sodijo Pavčkove bolnišnice, šest objektov, ki jih je vodil dr. Ivan Kopač–Pavček, častni občan občine Slovenj Gradec.

»Dobrošel je vsak, ki ponudi nekaj, česar mi nimamo!«

»Raznolika in pestra gospodarska dejavnost našega občinskega gospodarstva omogoča večjo prilagodljivost vsakršnim gospodarskim pogojem. Rekli bi lahko, da imamo hkrati, več želez' v ognju... zato tudi beležimo za preteklo leto dobre gospodarske dosežke, večjo proizvodnjo, donosen izvoz in zadovoljive finančne rezultate.«

S temi besedami je predsednik slovenjgraške skupščine občine, dipl. inž. agronomije Ivan Uršič pozdravil občane ob njihovem občinskem prazniku pred dobrim mesecem dni. In kaj je v teh besedah, sicer več ali manj običajnih ob takšnih priložnostih, takšnega, da se nam je zdelo vredno zapisati jih v uvod?

Slovenjgraška občina je v marsičem specifična. Mor-da za začetek že podatek, da

je od 20.550 prebivalcev občine aktivnih kar 49%, kar pomeni 7547 zaposlenih. Ugodno je tudi razmerje med zaposlenimi v gospodarstvu in zunaj njega. Večino družbenega proizvoda ustvarjajo delovne organizacije kot so Tovarna usnja, Lesna, Tovarna meril, Fekro Gorenje, Koroška kmetijska zadruga, turistični center Kope, Nama, Merx Potrošnik, Kompas in še nekateri drugi. Gre, najkrajše povedano, za petnajst različnih gospodarskih dejavnosti, ki jih lahko izredno hitro prilagajajo tržnim zahtevam in ki v povprečju zaposlujejo okoli 300–400 ljudi.

Najpomembnejši cilj – izvoz

Tehnološko zaključene enote so seveda sposobne vse svoje sile usmerjati v izvoz in res je slovenjgraško gospodarstvo na tem področju do-

seglo pomembne uspehe. Lani so z izvoznimi posli dosegli že 34% celotnega prihodka občine in, kar je še najvažnejše, izključno na konvertibilno tržišče. Letno povečujejo izvoz za 18–20%, treba pa je zapisati, da 72% vsega izvoza ustvari Tovarna usnja, kar pomeni tudi več kot 30% vsega izvoza na Koroškem (dobrodošla konkurenca ravenški železarni!).

»Četudi se nad osebnimi dohodki ne moremo pritoževati,« se je nekako zadovoljno pohvalil šef slovenjgraške »vlade« ing. strojništva, Janez Komljanec, »velja vendarle vsa naša pozornost vlaganju v akumulacijo, v nove tehnologije, v tehnološke izboljšave... Vemo tudi, da nekatere izdelke še izvažamo z izgubo. To bomo skušali v prihodnje odpraviti z ukinitvijo teh programov ali pa z uvedbo novih. V mejah možnosti zmanjšujemo tudi zaposlovanje, res pa je, da

nam gre to nekoliko slabše od rok v negospodarstvu.«

Za občino je zelo pomembno tudi kmetijstvo, v tem okviru pa še zlasti višinski kmetje, predvsem na območju Uršlje gore. Prednostna usmeritev je seveda proizvodnja mesa in mleka. Kmetje na tem delu Koroške oddajo šest in pol milijonov litrov mleka letno in 590 ton junetine, ki jo le pol porabijo zase, mleka pa le dva milijona litrov. Tudi v tem primeru so torej Slovenjgraščani pomembni proizvajalci tržnih viškov, kar je navsezadnje razumljivo, saj je od 1912 kmetijskih posestnikov že 706 čistih, usmerjenih kmetij, število pa iz leta v leto raste. 15% kmečkega prebivalstva se že nekaj let poizkuša v kmečkem turizmu, vendar jim to nekako ne gre od rok, neglede na to, da ima ta panoga pomembno mesto v občinskih razvojnih dokumentih, kot je poudaril Janez Komljanec.

Se sramujemo naše zgodovine?

Želja več kot možnosti

Prva ugotovitev, ki se je v hipu izrinila v ospredje v pogovoru z Lojzom Slemenikom, predsednikom slovenjgraških borcev, da je zdravstveno varstvo borcev najbolj boleča točka, seveda ni nič novega, je pa še kako povezana s splošnim stanjem družbe, zato borci to tudi nekako razumejo – in upoštevajo z grenkobo! Že nekaj let nazaj imajo na voljo le 63 mest v zdraviliščih in tudi do teh so prišli po sporazumu z občinsko zdravstveno skupnostjo, da namreč skrajšajo prejšnjo tritedensko bivanje na štirinajst dni. Kaj več si 1230 slovenjgraških borcev nikakor ne more privoščiti, pri čemer s prstom kaže na velenjsko občino, ki ima le okoli štiristo borcev več, na zdravljenje v specializirane ustanove, natančneje, v zdravilišča, pa jih pošiljajo okoli tristo!

Vprašam, ali je teh štirinajst dni res tako pomembno za zdravstveno stanje borcev.

»Odkrito povedano, ne,« odgovarja Lojze Slemenik, »gre preprosto za nekakšen psihični vpliv, za občutje, da nekdo skrbi zanje, da niso odrinjeni in za odpis, za staro železo, vsekakor pa za težkega bolnika tudi štirinajst dni nekaj pomeni.«

Bolj vprašljiva je tista skupina borcev, ki se otepa s socialnimi problemi, ljudje, ki stanujejo v družbenih stanovanjih, zlasti upokojeni delavci, ki ne zmorejo plačevati visokih stanarin in življenjskih potrebščin nasploh. Rad bi opozoril na povsem krivičen cenzus za pridobivanje priznavaalnine, ki ti skoraj onemogoča, da bi pri milijonu pokojnine dobil še kako potrebno priznavaalnino.«

Kot skoraj povsod, imajo tudi v Slovenj Gradcu borci

Lojze Slemenik: »Cenzus za pridobivanje priznavaalnine je krivičen in bi ga morali že danes, ne jutri, spremeniti!«

svojo ambulanto, ki enkrat tedensko, v osebi dr. Vlada Vajngerla, skrbi za boljše počutje borčevske populacije.

Slemenik s ponosom pove, da so izdali knjigo Spomeniki in znamenja NOB v občini Slovenj Gradec, za katero je besedilo napisal profesor zgodovine Jože Potočnik, to pa je hkrati tudi izhodišče za Slemenikovo ugotovitev, da so ti spomeniki, ta kulturno-zgodovinska dediščina, pravzaprav premalo izkoriščeni, nekako odrinjeni, čeprav bi z ustreznimi reklamami lahko postali močan sestavni del turistične ponudbe, kar predvsem velja za večje spomeniške objekte, Pavčkove bolnišnice na primer, ki so dobro vzdrževane in zelo zanimiv objekt.

»Ne gre le za Pavčkove bolnišnice, takšnih in podobnih spomenikov, ki bi se jih razveselila tudi Evropa in ves svet, imamo precej – in žvotarijo, kot da bi se jih nekako

sramovali. Če že hočete: niso le spomenik našemu boju, so tudi spomenik človečnosti, ljubezni do naroda, odraz je-klene narodove volje do preživetja...«

V širokem in pisanem spletu dejavnosti, ki jih še vedno na moč zaposlujejo, od krajevne skupnosti do občine od šole do zgodovinopisja in družbenopolitične aktivnosti pa borci vendarle ostajajo nekako na robu. Ne zaradi ostarelosti in nemoči, utrujenosti in slabega zdravja, meni Slemenik, pač pa zaradi socialne negotovosti, psihičnega pritiska, ki jim govori, da so zapostavljeni, odrinjeni, odpisani...

»Tačas je moderno, da smo borci krivi za vse težave, ki so se nam zgrnile na pleča in nič ne pomaga, če tudi sami obsojamo tiste karieriste med nami, ki so z pogospodenjem, neznanjem in sladkim opojem oblasti navsezadnje krojili (in zapravili) tudi našo usodo. Kazati s prstom na Tita, ki naj bi, kljub širokemu krogu sodelavcev, bil kriv za vse napačne odločitve, je vsaj neokusno, če že ne hinavsko, upoštevajoč, da velika večina kritikov za njegovega življenja niti besede ni izustila, menda zaradi njegove absolutne oblasti. Mislim tudi, in to je treba pošteno povedati – in razčistiti – da so posamezniki krepko izkoriščali njegovo starost in da med takšno ravnanje spada tudi zadoževanje.

Sploh pa, kar se naših »polemik«, »dialogov«, medijske vojne in ostalega »prijateljskega prepričanja« tiče, nas je lahko sram pred seboj in svetom, saj se obnašamo, kot bi na tem planetu živeli sami. To je balkanizem v najslabšem pomenu besede...!«

Vsestransko razvejena kultura

Prebivalci slovenjgraške občine so upravičeno ponosni na svoje gospodarstvo, hkrati pa se lahko pohvalijo s šolskim sistemom, zdravstvom in kulturo, se pravi s stvarmi, ki jim sicer pravimo družbene dejavnosti. Kot pravi predsednik komiteja za družbene dejavnosti Mirko Grešovnik, je v teh dejavnostih relativno veliko zaposlenih. Vzrok za to je regijska bolnišnica v Slovenj Gradcu. Od skupno 1400 zaposlenih v družbenih dejavnostih jih je več kot 700 zaposleno ravno v bolnišnici. V srednji šoli Edvard Kardelj je zaposlenih 50 ljudi, v osnovnih šolah 250 in v otroškem varstvu 75 ljudi.

Tudi za srednjo šolo Edvard Kardelj lahko rečemo, da je regijskega pomena, saj se v njej šolajo učenci z vse Koroške, nekaj pa jih je tudi iz velenjske občine. Osnovni program na tej šoli je ekonomski, poleg tega pa imajo še trgovski program, medicinski program, pred dvema letoma so dobili tudi lesarski program, v katerem usposablja učence do četrte težavnostne stopnje. Čeprav so bili na začetku dokaj skeptični glede vpisa, je ta zelo dober in pokazalo se je, da so upra-

vično začeli izobraževati učence za lesarske poklice. Poleg teh pa imajo tudi gostinski program, kjer usposablja kuharje in natakarje. Na srednji šoli je vsako leto vpisano približno 750 učencev.

V slovenjgraški občini obiskuje osnovne šole približno 2700 učencev. Imajo štiri centralne šole in sedem podružničnih, imajo pa tudi šolo s prilagojenim programom. V podružničnih šolah se število učencev v zadnjih desetih letih nenehno zmanjšuje.

Mirko Grešovnik

Marsikatero med njimi bi že zaprli, vendar pa tega ne storijo zato, da se ne bi kraji izpraznili. Nasprotno pa se v samem Slovenj Gradcu število otrok nenehno povečuje. Vzrok za to je v priseljivanju in seveda v delovnih mestih. V Slovenj Gradcu imajo eno

Pogled na eno izmed slovenjgraških ulic

»Ne morem reči, da ekoloških problemov ne poznamo, vem pa, da bomo skušali našo krajino ohraniti čisto in zdravo,« poudarja predsednik izvršnega sveta Skupščine občine Slovenj Gradec Janez Komljanec.

Nekaj več kot štiri odstotke celotnega prihodka občine dodajajo domači obrtniki, ki imajo zaposlenih 213 delavcev – v tej dejavnosti vidijo v občini pomembno vzpodbudo za razvoj, zato nudijo občanom maksimalne olajšave, z rezultati pa niso povsem zadovoljni, čeprav, poudarjajo, je po drugi strani kar precej možnosti, zlasti v proizvodnji obrti, v kooperaciji pa seveda

v domači, umetni obrti, uslužnostnih dejavnostih in še kje.

»Skušamo te dejavnosti karseda usmerjati, da ne bi zabredli v sivino. Tako mora gostinski delavec v svojem lokalu s hrano ustvariti vsaj 40% prometa, če hoče uživati olajšave. Vzpodbujamo zasebno trgovino. Pojavili so se že prvi butik. Oglejte si obnovljeni Rotenturn, ki smo ga, v pretežni meri, prepustili zasebnikom. Mislim, da je bila to dobra poteza, promet se že povečuje, proste roke puščamo vsakomur, ki predlaga kaj zanimivega, tržno uspešnega, saj nam je povsem jasno, da je to del vsakršne ponudbe in torej tudi turistične, ki bi jo radi še posebej oživili – z razvojem Kop seveda,« je dejal Komljanec, ki se rad pohvali tudi s tem, da so odpravili uradne ure in da so občanom vselej na voljo, saj so zaradi njih navsezadnje tudi tam, kjer pač so.

Cest nikoli dovolj

Ne da bi bili domišljivi, poudarjajo, vendar imajo v občini sorazmerno dobro razvito otroško varstvo, os-

novno šolstvo in zdravstveno ter socialno varstvo, vsaj vsi glavni problemi so se jim zvalili s hrbtna. Napak bi bilo to dejstvo v celoti pripisovati razvitemu gospodarstvu in prav tako bi bilo napak, če ne bi omenili pomembnega deleža občanov, ki so s samoprispevki učinkovito prispevali k razrešitvi teh problemov.

Razveseljiva je novica, da zaključujejo telefonsko omrežje in da imajo telefonske priključke domala vsi višinski kmetje, pri čemer je treba zapisati, da prav tukaj močno odstopajo od republiškega povprečja: premorejo namreč 23 telefonskih priključkov na sto prebivalcev. Je sicer nekoliko težav z vzdrževanjem kar obsežne mreže gozdnih cest, stiska pa jih tudi pri regionalnih povezavah. Letos so končno le dokončali rekonstrukcijo in modernizacijo ceste Slovenj Gradec – Kotle – Ravne, ki je dovolj dolgo burila duhove, odprta pa še ostaja dokončna posodobitev ceste Dolič – Vitanje.

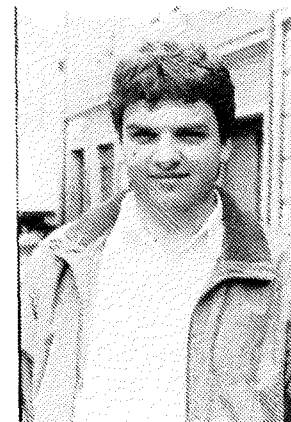
Vzdrževanje cest je nasploh problem, saj je tudi želja vse več. Pripravljajo se na gradnjo mestne obvoznice, s čimer bi revitalizirali staro mestno jedro (do 1993. leta) in ga vključili v turistično ponudbo.

Ponekod, denimo v Šmartnu pri Slovenj Gradcu, imajo precejšnje težave z vodooskrbo, s preskromnimi količinami vode. Lani so dobili pomembno pridobitev – plin in z njim toplarno, s tem pa se je tudi industrija popolnoma preusmerila in ekološko »očistila«, s čimer pa seveda še ni rečeno, da ekoloških problemov ne poznajo. V ta sklop spada načrtovana čistilna naprava za mesto in zaselke, večje preglavice pa jim povzroča vpliv šoštanske termoelektrarne, ki jim uničuje gozdove in kvari zrak.

V pogovoru večkrat omenjava turizem, a se nekako ne razgovoriva. Komljanec meni, da so možnosti precejšnje, predvsem na Pohorju, in to domala v vseh letnih časih. GTC Kope ta hip premore več kot 600 ležišč, letos pa so začeli z gradnjo novih kapacitet, ki naj bi prinesle še 400 postelj. Ključnih točk za razvoj turizma ni malo. Tod vodi, če ne vštujemo naravnih in kulturnozgodovinskih znamenitosti in dediščine, evropsko pešpot, slovenska planinska transverzala, proti Avstriji pomembna magistralna cesta, premorejo letališče z asfaltirano vzletno stezo, ki pa je za turizem slabo izkoriščena, imajo teniška igrišča, restavracijo, jahalni klub ...

To so nam o občini Slovenj Gradec pripovedovali ljudje, ki v bistvu vodijo ta kraj. Nekaj naključnih sprehajalcev po slovenjegraških ulicah pa smo vprašali kaj menijo o kraju in življenju v njem.

Zoran Vodusek, srednješolec: »Življenje v Slovenj Gradcu je kar v redu. Imamo bazen pa tudi drugače je veliko možnosti za rekreacijo. Moti me to, da mladi nimamo svojega prostora, kjer bi se lahko

Sicer pa so dobri kupci, ki pa v sedanjih časih iščejo predvsem bolj poceni blago.«

Štefan Grgić, upokojenec: »Če bo mir bo vse dobro. Zdi se mi, da so trgovine dobro založene, ceste so urejene, razsvetljava dela, moti me le javna higiena. Zdi se mi da ljudje sami premalo pazi-

sestajali, se pogovorili in morda pripravili kakšno akcijo. Edini prostor kjer se lahko dobimo so gostinski lokali. Včasih pogrešam tudi ples, saj jih v kraju pripravijo vsake štirinajst dni, pa še takrat je glasba bolj po okusu starejših.«

Mira Waltl, upokojenka: »Z življenjem v kraju sem zadovoljna, saj najdem v njem vse kar potrebujem. Stanujem v bloku in težko je najti človeka, ki bi popravil kakšno malenkost. Zato pričakujem da bo v bližnji prihodnosti začel delovati servis, ki bo

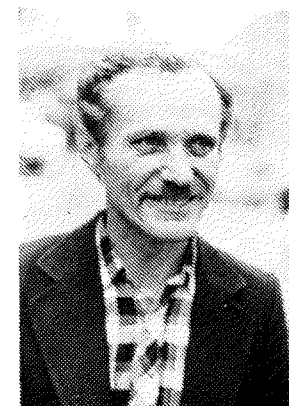
mo nanjo in odmetujemo najrazličnejše papirčke, cigaretne ogorke in druge drobne smeti kjerkoli in ne tam kamor bi morali. Pred dnevi sem bil v Ljubljani in zdi se mi da je Slovenj Gradec ravno tako čist kot je Ljubljana.«

opravljal ravno ta drobna popravila. Kot aktivista socialistične zveze pa me vznemirja problem pitne vode v krajevni skupnosti Šmartno pri Slovenj Gradcu, ki je zelo slaba. Upam, da bomo s četrtim samoprispevkom zbrali dovolj denarja, da bi rešili tudi ta problem.«

Stanko Praprotnik, trgovec: »Slovenj Gradec je po mojem mnenju lep kraj, predvsem pa je čist. Mislim, da trgovci nudimo prebivalcem vse tisto kar potrebujejo za življenje.

Blaž Katalinič, upokojenec: »Življenje je za nas upokojenke iz dneva v dan težje. Zato nam prav pride takoimenovana trgovina za siromake, kjer je blago nekoliko cenejše kot je v ostalih trgovinah.

Pred časom smo dobili upokojenški dom, kjer se lahko zbiramo, se pogovorimo in popijemo nekoliko cenejšo kavo. Sicer sem z življenjem v Slovenj Gradcu kar zadovoljen, ker drugače ne bi že trideset let živel v njem.«

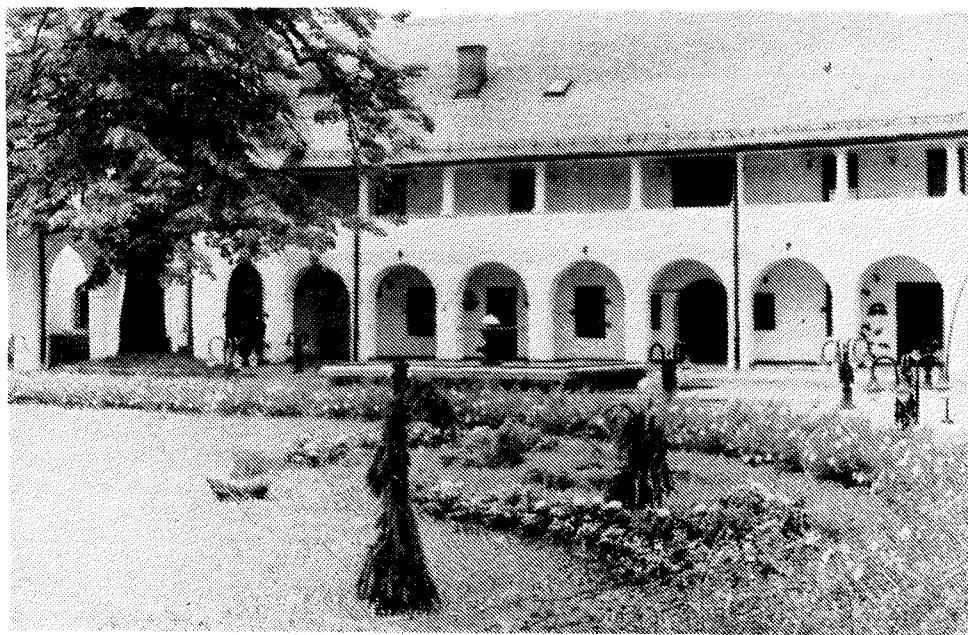
samo osnovno šolo, v katero hodi približno 1250 učencev, ki so razdeljeni v 43 oddelkov. Pouk poteka v dveh zgradbah in od 1. do 6. razreda imajo pouk v dveh izmenah, 7. in 8. razredi pa enozemski pouk. Kot pravi Mirko Grešovnik povzroča to dokajšnje težave tako v organizacijskem, kakor v pedagoškem pogledu.

Prihodnje leto naj bi začeli graditi novo šolo in jo v dveh ali treh letih dokončali s tem pa bi se tudi zadeve uredile. Letos so v Mislinji dozidali k šoli več učilnic s skupno površino 1200 kvadratnih metrov in z dograditvijo nove šole naj bi v letu 1992 v vseh osnovnih šolah pouk potekal v eni izmeni. Kadrovska zasedba na osnovnih šolah je dobra, saj imajo skoraj vsi učitelji potrebno šolsko izobrazbo, vse pa kaže, da že imajo presežek učiteljskega kadra in je treba na delovno mesto čakati.

V šoli s prilagojenim programom je vpisanih 65 učencev, ki so razdeljeni v osem oddelkov. Imajo pa tudi oddelke za usposabljanje. Nekaj učencev iz te šole pa se vozi k pouku iz Dravograda.

Tudi na področju šolstva se v občini trudijo, da bi bilo poslovanje čim bolj racionalno. Zdaj iščejo možnosti, da bi se organizirali tako, da bi bilo na tem področju zaposlenih čimmanj režijskih delavcev, saj pri pedagoškem kadru nimajo kaj zmanjševati.

»Paradni konj« družbenih dejavnosti v občini Slovenj Gradec pa je kultura. Začetki te segajo trideset let nazaj, ko so začeli s profesionalno kulturo. Takrat so namreč ustanovili umetnostni paviljon za likovno kulturo, že prej je delovala knjižnica, kasneje pa je začel delovati še dom kulture. Vse te tri ustanove so kasneje združili v zavod za kultu-

Dvorišče obnovljene mestne graščine Rotenturn

ro v katerem je zaposlenih 17 ljudi. Izmed vseh teh treh najbolj izstopa umetnostni paviljon, ki so ga sčasoma preimenovali v galerijo, ki deluje pod pokroviteljstvom OZN. V njej so se zvrstile številne prireditve, ki so ponesele ime Slovenj Gradca po vsej domovini pa tudi po vsem svetu. Prav gotovo bi lahko našli številne likovne in druge prireditve, ki so se zvrstile v galeriji, vendar pa bi porabili preveč prostora za to. Zato naštejmo le nekatera imena z likovnega področja kot so Krsto Hegedušič, Werner Berg, Božidar Jakac, Jože Tisnikar, Karel Pečko in drugi.

Poleg tega pa imajo še galerijo na prostem, ki jo imenujejo Titov gaj. V njej je nekaj plastik, ki so jih podarile posamezne, predvsem neuvrščene države. Ime pa je ta galerija dobila za to, ker je prvi kip, ki stoji pri vhodu podaril tovariš Tito. Kot pravi Mirko Grešovnik so zadeve okoli te galerije nekoliko zastale, saj potekajo dogovori zelo počasi.

Postavljeno imajo stalno razstavo del s kolonialnimi motivi ali takoimenovano afriško zbirko, ki je med svojim službovanjem na črtni celine zbral dr. France Tretjak in jo podaril zavodu za kulturo. V Slovenj Gradcu deluje tudi zasebna prodajna galerija, poleg tega imajo prodajalno galerijo tudi v knjigarni Mladinske knjige, kjer organizirajo občasne razstave.

Seveda pa takšen razmah kulturne predvsem likovne dejavnosti ne bi bil mogoč, če ne bi bilo nekaj navdušencev, ki bi vso zadevo peljali. V Slovenj Gradcu so to Tone Pričnik, dr. Drago Plesivčnik in prof. Karel Pečko.

Marsikdo bo verjetno rekel, to je kultura za elite, toda v Slovenj Gradcu lahko takoj postrežemo s podatkom, da temu ni tako. Pri njih imajo razvito močno amatersko kulturo. Tako v zvezi kulturnih organizacij deluje 15 društev s 56 sekcijami in skupinami. V njih pa sodeluje 700 aktivnih članov. Prav toliko članov pa ima tudi 19 šolskih

in mladinskih kulturnih skupin. V občini deluje cela vrsta odraslih zborov, nekaj instrumentalnih skupin in godba na pihala.

Seveda se Mirko Grešovnik v pogovoru ni mogel izogniti varstvu kulturne dediščine. Kot uspešen projekt je navedel obnovo stare mestne graščine Rotenturn. Nekaj delovnih organizacij je vložilo sredstva v obnovo graščine, nato pa so si v njej uredile poslovne prostore. Poleg tega pa so v pritličju graščine odprli nekaj zasebnih prodajalnih in gostinskih lokal. Poleg tega pa obnavljajo cerkev sv. Pankracija, obnavljajo pa tudi cerkev na Uršlji gori.

Omeniti velja pa še muzej revolucije, ki ga bodo razširili in reorganizirali v splošni muzej in bo v prihodnje skrbel za vso zgodovino tega območja omenimo lahko še koroški radio in občasni časopis Mislinjska dolina.

Zapisala in fotografirala
Milenko Strašek in
Bojan Kuntarič

Smrt v taborišču Hrenovaja

Letos poteka 47 let, odkar je v taborišču Hrenovaja umrl ing. Josip Hedžet. Doma je bil iz Razkriške grabe, nedaleč od Ljutomerja. Izhajal je iz malokmečke družine. Rodil se je leta 1915 v Razkriški grabi. Nadarjenega učenca so starši poslali v gimnazijo v Mursko Soboto. Ker pa v Murski Soboti takrat ni bilo popolne gimnazije, je nadaljeval študij na ptujski gimnaziji. Tam je prišel v stik z naprednim mladinskim gibanjem. Po končani gimnaziji se je vpisal na univerzo v Ljubljani, oddelek za montanistiko. Sodeloval je v naprednem študentskem gibanju, tako je bil vključen v marksističnem klubu Njiva. Tu je postal član KPJ. Kot študent se je moral preživljati z raznimi inštrukcijami in pomožnimi deli. Leta 1935 je sodeloval na ljutomerskih demonstracijah, ki jih je 1. 9. organizirala ljudska fronta. Med počitnicami se je vračal v rodni kraj in širil med viničarji idejo o socialni revoluciji. Po končnem študiju se je zaposlil na Cestni upravi v Ljutomeru.

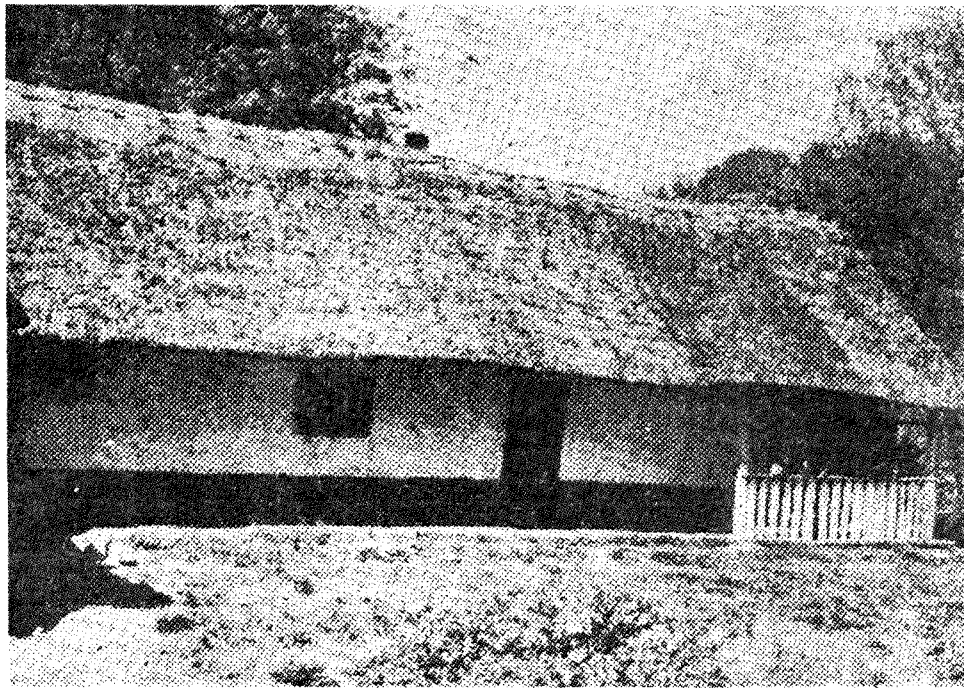
Med prvimi organizatorji vstaje

Ob razsulu stare jugoslo-

vanske vojske se je aprila 1941 vrnil domov v Razkriško grabo. Zaposlil se je ponovno na Cestni upravi v Ljutomeru, kjer se je povezal z Jakobom Babičem. Tesno povezavo je imel tudi z ostalimi organizatorji vstaje na ljutomerskem območju. Tako je

bil povezan z Janezom Varogom, Slavkom Čehom, Stanetom Červičem-Bojanom, Vekoslavom Šturmom in seveda s prof. Jožetom Kerenčičem. Že maja 1941 je obiskal Štefana Kovača-Marka in Miška Kranjca v Prekmurju. Razčlenili so nastali polo-

žaj po zasedbi in se dogovorili o pripravah na vstajo. Na območju Razkrižja je bil povezan z Dušanom in Bogdanom Špindlerjem, Ivanom in Tomislavom Kovačem, Metodom Senčarjem, Nado Rajh na Moti in drugimi. V narodnoosvobodilno gibanje je pritegnil tudi svojo mater Terezijo in sestro Angelo. Ko je prišel na ljutomersko — ormoško območje Vinko Megla se je povezal tudi s tem predvojnimi komunistom.

Hedžetova domačija na Razkrižju

Domačija je nudila zavetje prvim ilegalcem

Domačija ing. Josipa Hedžeta je bila tik ob nemško-madžarski meji. Tu so se oglašali prvi ilegalci iz Maribora, Prekmurja in celo iz Medimurja. Na tej postojanki so zbirali denar, obleke, zdravila in orožje za aktiviste OF. Angela Hedžet je opravljala tudi kurirsko nalogo. V cekarju je nosila letake, sanitetni material in raztrelovo. Njena kurirska pot je segala od Murske Sobotne, Ljutomerja, Male Nedelje in proti Ptujju. Pri delu je morala biti izredno previdna.

Navzoč na številnih sestankih

Že 22. maja 1941 so se na domačiji Josipa Hedžeta v Razkriški grabi sestali nekateri pomembnejši organizatorji vstaje v Pomurju. Na tem sestanku so bili navzoči: Štefan Kovač-Marko, ing. Josip Hedžet, Jožetova mati Terezija in njegova sestra Angela. Sestanku je prisostvoval tudi organizator vstaje iz razkriškega območja Dušan Špindler-Kovač. Navzoči so ugotavljali, da pomeni okupacija veliko zlo za slovenski narod, pregledali so politični položaj v Pomurju ter razpravljali o vlogi KPJ v Pomurju. Dogovorili so se, da je potrebno med ljudmi dvigati narodnostno zavest

ter odvracati ljudi od izvajanja okupatorjevih ukrepov.

Prvega junija 1941 je bil ing. Josip Hedžet na sestanku organizatorjev vstaje na stanovanju Jakoba Babiča na Cvenu. Omenjeni sestanek je vodil prof. Jože Kerenčič. Sestanek pomeni začetek organiziranega gibanja proti okupatorju na ljutomerskem območju.

Dne 29. julija 1941 je bil ing. Josip Hedžet na sestanku nekaterih pomembnejših organizatorjev vstaje v Slovenskih goricah pri Pepiki Špindler v Moravcih na desni strani Mure. Sestanek je vodil sekretar PK KPS za Štajersko Slavko Šlander. Ocenili so politični položaj na obeh straneh Mure in sprejeli več pomembnih sklepov, ki pomenijo prelomnico v narodnoosvobodilnem gibanju v Pomurju. Ob koncu julija 1941 je bil ing. Josip Hedžet tudi na sestanku organizatorjev OF v vinogradu staršev Ivana Kovača v Banfiju. Tu so navzoči razčlenili razmere in se dogovorili o potrebi ciklostilne tehnike. Tako je na tem območju pričela delovati prva ciklostilna tehnika na domačiji matere Ivana Kovača. Razmnoženih je bilo več letakov, ki so jih nato aktivisti raztrosili po Slovenskih goricah, Prekmurju in Medjimurju.

Še bi lahko naštevali sestanke na katerih je sodeloval ing. Josip Hedžet, toda že samo teh nekaj naštetih pomeni

Pred petinštiridesetimi leti v Baški grapi

Tretja noč in tretji dan boj

Čez dan 30. junija so se razvneli tudi hudi boji okoli Podbrda, kamor so Nemci skozi predor poslali dve četi 28. esesovskega policijskega polka »Toldt« in motorizirano orožniško četo »Alpenland« z nekaj tanki, ki so jih prav tako pripeljali po železnici. Po prihodu teh okrepitev so Nemci skušali ob podpori tankov prodreti po cesti ob Bači in železnici proti Mohorcu. Toda čelni tank je kmalu zadela krogla iz partizanske protitankovske puške, naslednji pa je zapeljal na mino. Vojaki, ki so spremljali tanke, so ju s konji potegnili nazaj na varno in odpeljali v Podbrdo. Tudi oklepni vlak, ki je pripeljal, da bi podprl prodirajočo kolono, je krogla protitankovske puške preluknjala parni kotel, tako da je običajni in so ga morali z drugo lokomotivo potegniti nazaj v Podbrdo. Na sami železniški postaji v Podbrdu pa je mina iz minometa zadela še eno lokomotivo. Iz smeri proti Železnikom sovražnik še ni skušal posredovati.

Uspešni boji Bazoviške brigade okoli zahodnega dela Baške grape (okoli Svete Lucije) in pa Prešernove okoli vzhodnega (okoli Podbrda) so pomenili največji uspeh drugega dne napada. Sovražnik ni mogel napadenim postojankam poslati okrepitev in streliva, zato jim je vedno bolj pohajala sapa.

Zvečer 30. junija se je zamisel o prenosu težišča napada na 31. divizijo že uveljavila, seveda na odsekih Gradnikove in Vojkove brigade.

Tretji bataljon Gradnikove je ponovno napadel Koritnice, kjer je bilo 49 italijanskih vojakov. Po več juriših mu je tik pred zoro 1. julija uspelo ugrabit posadko. Trideset vojakov je bilo ujetih, 8 jih je padlo, povejnik postojanke

se je sam ustrelil, medtem ko je 10 branilcev pobegnilo. Gradnikovci so zaplenili precej orožja, streliva in opreme, med drugim protitankovski top kalibra 25 mm francoske izdelave s 120 granatami, težki minomet ter dva težka in 6 lahkih mitraljezov. Tako je Gradnikova brigada dosegla v celotni akciji največji uspeh.

Napad na Koritnice je iz smeri Grahova varoval 2. bataljon Vojkove, ki je uspešno zavrnil sovražnikov poskus, da bi posredoval v korist njenih branilcev.

Proti vsem pričakovanjem čez dan 1. julija na območju okoli Svete Lucije ni bilo kakih večjih bojev, brigade 30. divizije so zavrnile le nekaj manjših sovražnikovih poskusov, da bi se prebil proti Baški grapi, pač pa se je okrepil sovražnikov pritisk iz Podbrda. Že dopoldne se je pripeljalo iz Škofje Loke v Železnike na osmih tovarnjakih kakih 200 nemških vojakov, spremljala sta jih tudi dva tanka. Odtod so odšli proti Petrovemu brdu ne da bi se spopadli z 2. bataljonom Prešernove brigade. Že jutraj sta se zaradi hudega sovražnikovega obstreljevanja iz bližnje okolice Podbrda umaknila tudi 1. in 3. bataljon Prešernove brigade, tako da je tistih 200 vojakov iz Škofje Loke brez težav prispelo tja.

Tako se je v Podbrdu zbralo kakih 900 do 1200 vojakov (redna posadka 262 mož, 200 vojakov iz Škofje Loke, dve četi esesovske policije in ena orožniška). Tolikšni premoči oba bataljona Prešernove brigade še zdaleč nista mogla biti kos, ko je močna sovražnikova kolona udarila po cesti ob Bači in železnici, pri tem pa so jo podpirali še tanki. Pri

Mohrcu se je s kolono spopadel 1. bataljon Vojkove, vendar je ni mogel ustaviti, tako da je dosegla Hudajužno, ki jo je napadla Gradnikova. Tamkajšnja posadka se je že pripravljala na vdajo, celo belo zastavo je že razobesila, ko pa se je prikazala nemška kolona iz Podbrda, jo je seveda snela.

Nemci so se v Hudajužni zadrževali le kake tri ure, verjetno so se še pred tem hoteli vrniti v Podbrdo, s seboj so odpeljali vse ranjence iz vrst tamkajšnje posadke. Ko se je kolona vračala, jo je znova napadel 1. bataljon Vojkove brigade, zatem pa nedaleč od Podbrda še Prešernova. Sovražnik je imel precejšnje izgube, saj se je bil prisiljen bojevati v neugodnem položaju, utesnjen v ozki soteski s strmimi pobočji. Ob tesnejšem sodelovanju med Prešernovo in Vojkovo brigado bi partizani lahko tej koloni zadali še hujše izgube ali jo sploh obkolili in čez noč uničili.

Potem ko se je sovražnik prebil nazaj v Podbrdo, je 1. bataljon Vojkove napadel posadko petnajstih italijanskih vojakov, ki se je vgnedila v utrjeni hiši »pri Prangarju« nad železnico, kaka dva kilometra severovzhodno od Hudajužne. Stražili so bližnji most, oboroženi pa so bili z lahkim minometom, dvema lahkima in enim težkim mitraljezom ter puškami. Postojanko je napadla 2. četa, ki se je že odlikovala pri napadu na Mohorc. Potem ko so bombaši zasuli postojanko z bombami, je četa jurišala, šest branilcev je padlo, drugi so zbežali, partizani niso imeli izgub. Hiše, v kateri je bila postojanka, so zatem zažgali, mineri pa so razstrelili kakih

20 metrov dolg most.

Drugi bataljon Vojkove brigade je napadel postojanko pri Zarakovcu okoli 3 km jugozahodno od Hudajužne pri vzhodnem izhodu iz železniške postaje, ki so ga partizani zažgali ter uničili vse postajne naprave, nato pa je poskušala pregnati sovražnika tudi iz vasi, toda pri tem je naletela na prehud odpor. V vasi so namreč ostali trije nemški tanki, ki so čez dan pripeljali v sovražnikovo kolono iz Podbrda. Čeprav se je med bojem precejšen del italijanske posadke razbežal po okolici, ni mogla do jutra zatreti odpora.

Precej vojakov, ki so se razbežali iz Hudajužne ali iz bunkerjev ob železnici proti Podbrdu, je polovil 2. bataljon Idrijsko-tolmiskega odreda v okolici in na planini Kuk kake 4 km severno od Hudajužne. Vseh teh ujetnikov se je nabralo okoli 120.

Mile Pavlin

Četrta noč in četrti dan boj ter kaj jima je sledilo

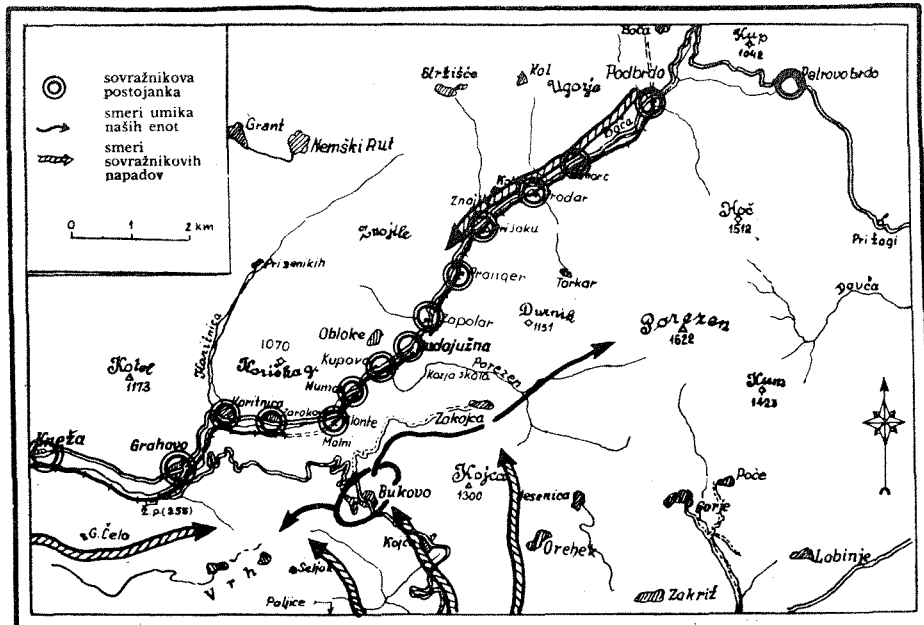
V noči na 2. julij je Gradnikova brigada znova napadla Hudajužno, steber sovražnikove obrambe med Podbrdom in Grahovim. Najprej ji je uspelo zavzeti poslopje železniške postaje, ki so ga partizani zažgali ter uničili vse postajne naprave, nato pa je poskušala pregnati sovražnika tudi iz vasi, toda pri tem je naletela na prehud odpor. V vasi so namreč ostali trije nemški tanki, ki so čez dan pripeljali v sovražnikovo kolono iz Podbrda. Čeprav se je med bojem precejšen del italijanske posadke razbežal po okolici, ni mogla do jutra zatreti odpora.

Precej vojakov, ki so se razbežali iz Hudajužne ali iz bunkerjev ob železnici proti Podbrdu, je polovil 2. bataljon Idrijsko-tolmiskega odreda v okolici in na planini Kuk kake 4 km severno od Hudajužne. Vseh teh ujetnikov se je nabralo okoli 120.

Boji okoli Hudajužne so se nadaljevali tudi dopoldne 2. julija, ko je Gradnikova dobila na pomoč protitankovski top.

Čez dan, 2. julija je štab Vojkove brigade razmišljal, da bi zvečer, spet s 1. bataljonom, napadel dva bunkerja pri železniškem mostu nedaleč od kmetije »pri Jaku« južno od Znojil, kjer je bilo kakih 15 italijanskih vojakov. Toda štab 31. divizije je sklenil, naj zvečer dva bataljona Gradnikove in bataljon Vojkove brigade ob podpori havbice in dveh protitankovskih topov znova napadejo Hudajužno in zajamejo ali uničijo tamkajšnjo sovražnikovo posadko.

Takšen načrt kaže, da štaboma korpusa in obeh divizij tedaj še ni bilo nič znanega o sovražnikovih nasprotnih ukrepih. Očitno je nemško poveljstvo že prejšnjega dne ugotovilo, da v Baški grapi ne gre za skupek diverzantskih akcij, ampak za široko zasnovan napad z dalekosežnim ciljem za dlje časa prekiniti ves železniški promet skozi njo,

Skica napada na železniško progo v Baški grapi

njegovo široko vključitev v delo narodnoosvobodilnega gibanja.

Nacisti ga izsledijo

Avgusta 1941 se je ing. Josip Hedžet zaposlil v premo-govniku v Murskem Središču. Občasno pa je še vedno obdržal stike z aktivisti OF na ljutomerskem območju. Ko so nacisti oktobra 1941 vdrl v mrežo OF na ljutomerskem območju in ko so ubili Štefana Kovača-Marka v Prekmurju, so sledile številne aretacije. Dne 22. oktobra 1941 so nacisti aretirali tudi Hedžetovo družino in to ing. Josipa, mater Terezijo in sestro Angelo. Odpeljali so jih v Mursko Soboto. Medtem, ko so mater in sestro izpustili so Jožeta odpeljali skupaj z drugimi zaporniki iz Prekmurja v Budimpešto, nato pa v zapore v Vac. Povsod so jih pretepali in mučili. Bili so vklenjeni v verige.

Obsojen pred vojaškim sodiščem

Decembra 1941 so Madžari izvedli sodni proces zoper nekatere sodelavce narodnoosvobodilnega gibanja. Med temi obsojenci je bil tudi ing. Josip Hedžet, ki ga je madžarski okupator obsodil na šest let težke ječe. Iz zapora je pisal materi: »Mi bomo padli, na naših kosteh pa bo zrastle svoboda!«. V zaporu Vac ga je obiskovala sestra Angela. Jože ji je dal načrt,

kako minirati premogovnik v Murskem Središču. Akcija je bila izvedena po njegovih načrtih, voda je vdrla in zalila rov. Nastala je precejšnja materialna škoda. Madžari so silno besneli.

Poslan na vzhodno fronto

Precej obsojencev iz Prekmurja in Medžimurja so Madžari poslali v kazenski bataljon na vzhodno fronto. Tu so morali pobirati mine in kopati vojaške rove v prvih bojnih vrstah. Delo je bilo silno nevarno. Med temi poslanimi je bil tudi ing. Josip Hedžet. Ob neki priložnosti je zbežal k Rdeči armadi. Sovjeti so pribegle poslali v taborišče Hrenovaja. Življenje v tem taborišču je bilo neznosno. Pomanjkanje hrane, razne bolezni so pripomogle, da so mnogi ostali tam za vedno. Med njimi je bil tudi ing. Josip Hedžet, ki je v tem taborišču umrl za tifusom. V tem taborišču je umrlo celo 14 prvoborcev iz Prekmurja in iz štrigovskega območja.

Prebivalci Slovenskih gor so se oddolžili spominu ing. Josipu Hedžetu. V Razkrižju je po njem poimenovana nova osnovna šola, na njegovi rojstni hiši pa je vzidana spominska plošča, ki bo spominjala mlade rodove na nepozabnega revolucionarja in vlogo te družine v narodnoosvobodilnem boju.

mag. Drago Novak

Obiskali smo Homovčevo mamo

Člani odbora skupnosti internirancev v Mauthausnu smo obiskali Frančiško Lazar-Homovčevo mamo iz Stare Oselice v Poljanski dolini, ki ima sedaj že 92 let in živi pri svoji hčerki na Hotavljah 47. Homovčeva mama je v zadnji vojni izgubila moža Jožeta, sinove Jožeta, dvojčka Jerneja in Janeza ter Feliksa. Ostali so ji le sin France in hčerka Pavla, Ivanka in Francka.

Družina Lazar, ki je živel v Stari Oselici št. 4 je bila zavedna in napredno usmerjena. Zato ni slučajno, da se je oče vključil že 18. decembra 1941 ob Poljanski vstaji v Cankarjev bataljon, vendar so ga zaradi starosti 25. decembra poslali domov. Na poziv organizatorjev vstaje sta odšla 22. decembra od doma tudi sinova-dvojčka Jernej in Janez. Zbrali so se na poziv Boštjana Jezerška v Hobovšah, nato odšli s skupino na Bukov vrh na Valterski vrh v Cankarjev bataljon, kjer je bila tudi partizanska zaprise-ga. Brata Lazar sta nato sodelovala v bojih tega bataljona 25. 26. in 27. decembra na sektorju Pasje ravni in Valterskega vrha. Avtor tega zapisa, ki se je tudi sam udeležil bojev na Valterskem vrhu se spominja teh dveh mladih fantov, ki ju je življenje še na pol kot otroka vrglo v naj-surovejši vrtnec dogajanj. Na Valterskem vrhu, kjer je bil nastanjen štab bataljona z Žagarjem, Gregorčičem in Brton-

ljem na čelu, so Nemci na vsak način hoteli prodreti, da bi uničili štab.

Po bojih v Poljanski dolini sta odšla Jernej in Janez s Cankarjevim bataljonom mimo Škofje Loke in preko Selške doline, Mohorja in Jamnika v Dražgoše. V bojih v Dražgošah je bil Janez lažje ranjen. Po bitki sta se skupno s skupino Jaka Bernarda in Vinka Oblaka prebijala mimo Škofje Loke nazaj v Poljansko dolino. Za borce je bil položaj po Dražgoški bitki naravnost obupen. Ostro zimo v januarju in februarju so spremljali stalni vdori nemške žandamerije in policije v vse vasi tega področja in neusmiljeno preganjali borce in sodelavce in izvajali nezasišlan teror nad vsem prebivalstvom. Iz-nad Škofje Loke so se borci prebijali proti Gabrški gori, Malenskem vrhu, Žetini in se

nato 21. 1. 1942 na Črnem Kalu razdelili v glavnem na tri manjše skupine, nekateri pa naj bi se pretolkli do pomladi tudi na ta način, da bi se poskrili po domovih. Šlo je namreč za golo preživetje do konca zime in tako je bilo dogovorjeno tudi, da Janez in Jernej ostaneta doma, orožje (2 mitraljeza in nekaj pušk) pa so poskrili v bližini Homovčeve domačije.

Ko so se Nemci opomogli od prvega šoka po Dražgoški bitki so se vrgli na intenzivno zbiranje podatkov o udeležencih Poljanske vstaje in Dražgoške bitke in izvajali obsežne aretacije in se-litve.

22. aprila je lokalna žandar-merija vdrla na Staro Oselico in aretirala očeta Jožeta Lazarja (rojen 2. 4. 1896) ter dvojčka Janeza in Jerneja. 24. aprila zjutraj so jih prepeljali v zapore v Škofji Loki, vendar so nasled-nji dan 25. aprila oba sinova izpustili, ker očitno gestapo še ni imel ustreznih podatkov o udeležbi obeh v Dražgošah.

Že čez dva dni 27. aprila pa so gestapovci ponovno pridrvili na Oselico in aretirali oba brata-dvojčka, poleg tega pa še Jožeta in Feliksa ter jih odpeljali zopet v Loško zaporo, od tam pa 12. maja 1942 premestili v zloglasne Begunje.

V drugi polovici marca 1942 so se začeli v bližini Homovčeve domačije zopet zbirati razkrop-ljeni borci v tedaj nastajajočo

Poljansko četo. Eden od dvojčkov je peljal skupino k Pavletu Gantarju in Antonu Peternelu-Klemenu, kjer so nato dvignili skrita puškomitraljeza in puške.

31. 5. 1942 so Nemci ponovno pridrvili v Oselico in odgnali mamo Frančiško, sina Fran-ceta in vse tri hčerke v Št. Vid nato pa izselili na Bavarsko, kjer so dočakali konec vojne.

1. junija 1942. so med talci v Žirovnici ustrelili najprej sina Feliksa. Ni jasno na kakšen na-čin je končal življenje sin Jože.

16. junija 1942 pa so iz zapo-rov v Begunjah odpeljali v Ma-uthausen skupino 17 talcev in jih 17. junija tam ustrelili. Med njimi so bili tudi oče Jože Lazar ter dvojčka Jernej in Janez. Kakšna usoda! Skupaj sta se rodila in skupaj umrla.

Spomladi leta 1987 je odbor internirancev iz Mauthausna uresničil, v okviru proslav ob obletnici osvoboditve taborišča, staro željo in odkril spominsko ploščo na taboriščem bunkerju, od koder so talce odpeljali na streljanje. Plošča je bila od-krita v spomin na vseh 65 talcev iz Begunj.

Odkritja plošče leta 1987 se je udeležila tudi Lazarjeva ma-ma. Takrat smo jo slikali pred ploščo in to povečano in uok-virjeno fotografijo smo ji 28. 6. 1989 izročili v spomin na njene najdražje in v priznanje njenega herojskega prispevka v NOB. Homovčeva mati je še pri 92 letih prava slovenska korenina. Želimo njej in njenim še obilo zdravja.

Svetko Kobal

PRED PETINŠTIRIDESETIMI LETI V BAŠKI GRAPU

»Partizanski dnevnik« je 18. julija 1944 objavil tri nadvse pohvalne ocene dejavnosti NOV in PO Slovenije na sovražnikove železnice. Te so podali generalmajor Dušan Kveder-Tomaž, načelnik glavnega štaba NOV in PO Slovenije, podpolkovnik Peter Moor, načelnik britansko-ameriškega vojaškega odposlanstva pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije ter britanski feldmaršal Henry Wilson, vrhovni poveljnik vseh zavezniških čet v Sredozemlju. Pohvale so se nanašale predvsem na dejavnost NOV in PO Slovenije, ki so 12. junija porušile Štampetov most na progi Trst-Ljubljana in na uničenje železnice v Baški grapi, ki je okupatorji niso mogli popraviti vse do konca novembra 1944. Ti uspehi NOV in POJ so precej prispevali k zavezniškemu priznanju Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije za edino zakonito vladu Jugoslavije.

zato je zbrala vse razpoložljive čete s širšega območja in jih poslala proti Baški grapi.

Tako sta poleg vseh prejš-njih okrepitev skozi železniški predor v Podbrdo prispeli še dve četi šolskega polka nemške divizije »Brandenburg« z Bohinjske Bele. Popoldne 2. julija je znova iz Podbrda proti Hudajuzni udarila močnejša nemška kolona s štirimi tanki in oklep-nim avtom, v enem osebnem pa se je peljal bržkone kak višji oficir. Prešernovci so ko-lono napadli ter najprej one-sposobili en tank in osebni avto, nato pa še oklepne-ga. Padla sta nemški policijski kapetan in en polist, partizani niso imeli izgub, kolona z dvema preostalima tanko-ma pa je drla dalje in dosegla Hudajuzno.

Že popoldne 2. julija, takoj zatem ko je štab korpusa zvedel za sovražnikove premike, je štab Prešernove prejel ukaz o prenehanju napadov in umiku. Drugi in 3. batal-jon, ki sta bila južno od že-leznice in ceste, sta odšla v Davčo ne da bi se srečala s sovražnikom. Bolj kočljiv je bil umik 1. bataljona, ki je bil severno od železnice in ceste, kjer je bilo vse polno Nem-cev, razen tega pa je neka

njihova enota iz Bohinja pro-drila na Črno prst. Zato je štab sklenil bataljon popeljati prek Rodice nad Bohinjsko jezero, kamor so partizani prispeli po celonočnem poho-du zjutraj 3. julija. Po nujno potrebnem in zasluženem po-čitku je zatem bataljon prek severnih pobočij Vogla in Črne prsti odšel na Jelovico in od tam v Davčo, kjer se je priključil brigadi.

Že zgodaj popoldne 2. juli-ja je iz Idrije odšel tudi »bata-ljon Heine« s 450 možmi, da bi udaril v hrbet Vojkovi in Gradnikovi brigadi. Ne da bi naletel na resnejši odpor je dosegel Reko, kjer se je raz-delil na čete, ki so zatem vzporedne udarile proti Baški grapi. Do srditejšega spopada je prišlo ponoči na 3. julij pri Kojci, kjer sta se z Nemci tri ure bojevali Gradnikova in Vojkova brigada, slednja brez 2. bataljona. Zjutraj 3. julija pa je »bataljon Heine« vzpostavil zvezo z neko nem-ško kolono, ki je prodrila iz Podbrda.

Drugi bataljon Vojkove je bil določen, da skupaj z dve-ma bataljonoma Gradnikove zvečer 2. julija napade Huda-južno. Pomaknil se je na iz-hodiščne položaje in tam ča-

kal na zvezo z obema bataljo-noma Gradnikove, ko pa je ni vzpostavil, je Hudajuzno ob 23. uri napadel kar sam. Seveda posadki kljub vsem prizadevanjem ni bil kos, zla-sti ne zaradi treh tankov, ki so jo podpirali. Poleg tega ni bilo slišati nikakršnega stre-ljanja v okolici tako kot prejš-nje dni in noči, kar je pome-nilo da se dogaja nekaj nena-vadnega. Res je okoli štirih zjutraj 3. julija bataljon našel kurir, ki ga je zaman iskal že od večera 2. julija, sporočil je štabu ukaz o takojšnjem umi-ku proti vzhodu. Toda tam so bili že Nemci iz »bataljona Heine«, ki so postavili števil-ne zasede ob poteh iz Baške grape. Drugi bataljon Vojko-ve je naletel na eno izmed njih, ki pa jo je pognal z juri-šem v beg, nato pa je odšel prek Porezna na Ritavčev nad Gorjami pri Cerknem, kjer je nekaj časa počival, na-to pa je štab poiskal zvezo z brigado.

Iz smeri Svete Lucije je so-vražnik napadel že zjutraj 2. julija, ko se je do Bače pri Modreju na tovrnjakih pri-peljalo okoli 1.500 nemških vojakov, bržkone iz 136. pol-ka 188. divizije. Potem ko so se izkrcali, so v dveh kolonah udarili proti vzhodu, ena pro-ti Logarščam, druga pa po dolini Idrije, zatem pa proti Pečinam in Ponikvam.

Glavnina Bazoviške briga-de je bila razporejena na obrambnih položajih okoli Ponikev, pri Logarščah je bri-gada imela močnejše zasede, dva bataljona Kosovelove pa sta držali položaje okoli Za-gomilce in nad Pušnikom. Že zgodaj dopoldne so se vneli hudi boji, ki niso prenehali vse do teme, ko se je sovraž-nik začel umikati v dolino Idrije. Bazoviška brigada je imela dva mrtva in enega ran-jenega. Sovražnikove izgu-be so cenili na 45 mrtvih in 95 ranjenih, kar je očitno precej pretirano. Potem ko se je znočilo, je Bazoviška z obe-

ma bataljonoma Kosolove brigade odšla proti Lokovcu na zaslužen počitek, tja so prispeli zjutraj 3. julija.

Gregorčičeva brigada je bi-la 2. julija še vedno severno od Bače v okolici Ljubinja z nalogo preprečiti sovražni-kove izpade iz Tolmina. Tam je bil tudi 3. bataljon Kosove-love, ki je imel nalogo v noči na 2. julij znova napasti Kne-žo, razen tega je bil v okolici Ljubinja tudi 2. bataljon Idrijske-tolminskega odreda. Ta se je 2. julija pri Ljubinu spopadel s skupino kakih 150 vojakov iz 162. nemške divi-zije »turkestanke« in jo po enournem boju zapodil nazaj v Tolmin.

Po več manjših spopadih, med katerimi je imela Gre-gorčičeva brigada dva mrtva in šest ranjenih, je 4. julija zvečer odšla čez Bačo in se naslednjega jutra v okolici Lokovca priključila diviziji. Tja je prispel tudi 3. bataljon Kosovelove, tudi »Triestina d'assalto« se je izvila iz nem-škega obroča brez večjih težav.

Takoj ko so prejeli obvesti-la, da je akcija končana, so topničarji 9. korpusa dva pro-titankovska topova, med nji-

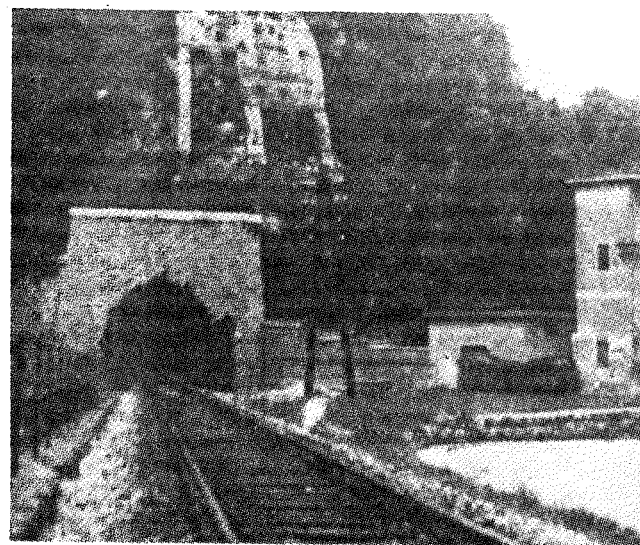
ma tudi zaplenjenega v Korit-nici, skrili v okolici Šentviške gore, saj so se zavedali, da ju ne morejo odpeljati kam dlje proč. Sovražnik jih pri tem še ni neposredno ogrožal, zato so imeli dovolj časa, da se ju temeljito pokrili z vejevjem. Na Bukove so pripeljali le protitankovski top, ki je bil namenjen podpori napada na Hudajuzno in pa havbice, tam so se vključili v kolono Gradnikove in Vojkove bri-gade. Kmalu so za jo prodrli Nemci in pri Orehku je prišlo do srditega spopada. Vprež-na živina, s katero so vlekli oba topova, kmalu ni bila več kos vedno hujšim strminam in brezpotju, kaj dosti tudi niso mogli pomagati partizani iz spremstva, ki so jih vedno pogostejše topničarji klicarli na pomoč. Vedno bolj očitno je postajalo, da so v zagati in da topov ne bodo mogli od-peljati, zato so nazadnje oba topova in vozove s strelivom v naglici odpeljali v neko močno zaraščene in skrito globel, na katere so naleteli povsem slučajno, komaj se vse skupaj še utegnili pokriti z vejevjem in uničiti sledi ko so bili že Nemci za njimi. Po kasnejših ugotovitvah so

Nemci ujeli več konj in jih postrelili, iz neznanega razlo-ga pa se niso spustili v globel. Slišati je bilo tudi, da so se, vendar iz neznanega razloga tooov in voz niso ne uničili in ne odpeljali, verjetno se jim je preveč mudilo kam drugam.

Potem ko so skrili oba to-pova in vozove, so se topnič-arji skupaj z drugimi partiza-ni povzpeli na Porezen in tam počakali, dokler se sovražnik ni umaknil. Takrat so se vrni-li, poiskali kar so poskrili ter vse skupaj prek Dolenje Tre-buše iz Cerknega odpeljali v okolico Lokovca, kjer se je zbral ves divizion.

Po partizanskem umiku je sovražnikovo vojaštvo pre-plavilo Baško grapo in bližnjo okolico, računajo, da ga je bilo nekaj nad 3.000 mož, v to število pa niso zajete po-sadke, ki so bile že prej v po-stojankah ob železnici. Voja-ki so vsepovsod ropali in stra-hovali domačine, vmes pa tu-di požigali, potem pa so se začeli vračati od koder so prišli. Prvi je odšel že 4. julija »bataljon Heine« in se na-slednjega dne vrnil v Idrijo, drugo vojaštvo pa je po večini odšlo šele 7. julija.

Brez dvoma je sovražnik poskušal z napadom iz štirih smeri, iz Podbrda, Idrije, Svete Lucije in Tolmina pre-senetiti enoto 9. korpusa v Baški grapi in ob dohodih vanjo, jim preprečiti umik in jih obkoliti, nato pa uničiti ali jim vsaj zadati hude izgube. Vendar se korpus po zaslugi uspešne obveščevalne službe ni pustil presenetiti, njegov štab je naglo ukrepal in uka-zal umik, čeprav enote še ni-so opravile vseh zastavljenih nalog. Večina se jih je skozi sovražnikov obroč izmuznila na znani in pri partizanih že dolgo uveljavljeni način, dru-ga pa so se odločno prebijale z bojem, pri tem pa so žal imele precej večje izgube kot prej med napadom. (konec)

Proga, ki pelje po Baški grapi, je bila za partizanske minerje izredno privlačen cilj predvsem zaradi številnih mostov in predorov.

S Krasa v Makedonijo

Letos avgusta bo minilo petinštirideset let od partizanskega boja z bolgarsko fašistično vojsko, na planini Lisec v gorah Plačkavice, v vzhodni Makedoniji, v katerem sta padla Stanko Pipan in Dušan Pregarc, borca Četrte makedonske narodnoosvobodilne brigade. Stanko je padel 14. avgusta 1944, kot mitraljezec, Dušan pa dva dni kasneje, 16. avgusta, kot borec.

Stanko Pipan je bil rojen 1919 v Svetem pri Sežani. Po domače se je reklo pri Silvestrovih, družina pa je imela pet otrok. Stanko je moral že kot šolar za pastirja v sosednjo vas. Leta 1929 je oče, sicer zaposlen v nabrežinskih

stični raznarodovalni politiki. To je doletelo tudi našega očeta, ki pa se je odločil, da se leta 1932 izselimo v Jugoslavijo, v vas Bistrenco pri Negotinu v Makedoniji. V novem kraju so se oprijeli kmetovanja, si uredili dom, se

veliko otrok. Tudi njegov oče se je navzel duha oktobrske revolucije; bil je zaveden in napreden mož in se ni mogel sprijazniti s surovo politiko oblasti do našega življa v Italiji. Tudi svoje otroke je vzgajal v zavedne Slovence, ved-

je, pomagal staršem pri kmetovanju, oba pa sta se tudi dobro živela v družabno življenje tih makedonske vasice. Bila sta glasbenika in rada sta pela slovenske, pa tudi makedonske narodne pesmi.

Za nas, Slovence, pa so po okupaciji nastale nove razmere. Nihče ni vedel, kakšne ukrepe bo sprejela nova oblast do priseljencev, zato se je nekaj družin v tistem času celo izselilo v druge kraje okupirane Jugoslavije. Večina družin pa je vendarle ostala in čakala razplet novonastalih okupacijskih razmer.

Toda, kmalu so začele prihajati novice, o oboroženi vstaji po vsej domovini. Tudi v Makedoniji so leta 1941 začele priprave za oboroženi upor. Z razvojem je tudi okupacijska oblast izvajala stroge povračilne ukrepe proti sodelavcem NOV. Tako je bolgarska vojska leta 1943 v vasi Bistrenco aretirala pet fantov, med njimi tudi Stanka, in jih odpeljala v posebne delovne enote »trudovake«. Ob prvi priložnosti je v prvi polovici junija 1944. leta pobegnil v partizane.

Dušan in njegov brat Peter pa sta se zaposlila v rudniku Dudica. Avgusta 1943 so ta rudnik napadli in uničili partizani. Tedaj sta se tej enoti pridružila oba, Dušan in Peter. Dušana je pokosila sovražna krogla le slabih 25 dni pred zlomom bolgarske soldateske.

Franc Pipan

O brigadi, v kateri sta se borila Stanko in Dušan, je napisal monografijo Rade Gogov-Crnorečki, tedanji pomočnik komisarja te partizanske enote, izšla pa je leta 1971 v Beogradu. Objavljamo prevod odlomka, kjer avtor opisuje slovenske fante, ki so se borili v tej makedonski partizanski enoti.

do Pegan, Pero in Dušan Pregarc, Bruno Kutin, Dušan Bajc, Ivan Vizintin, Stanko Kuzmin, Johan in drugi.

Korakali so eden ob drugem z vsemi borci v brigadi. Ob počitkih so se zbirali okrog ognja in peli slovenske pesmi. Dušan Pregarc je imel čudovit, prijeten in melodičen glas. Pel je še kot otrok v vasi. Pel je in igral na kitaro in tudi na violino. Pel je o dekletu Terezinki in o svojem rojstnem kraju. Oči so se mu polnile s solzami, ko je prepeval.

»Tam čez jezero, tam čez gmajnico, tam je moj dragi dom« ...

Peli smo tudi mi z njim. Peli smo skupaj, bratsko.

V hipu smo z mislimi prehajali v druge kraje Jugoslavije. Na druga bojišča. Na skrajni sever, v Slovenijo, kjer so se vodili boji ...

Zanimali so se o svojem starem rojstnem kraju v Slovenskem Primorju; o svoji domovini, Sloveniji. Z radijsko postajo na kratkih valovih smo kdaj pa kdaj poslušali poročila. Ulovili smo eno oddajo v slovenščini. Alojz, Anton in ostali so skorajda

Stanko Pipan

kamnomolih, prodal hišo in drugo imetje, ter se z družino preselil v Nabrežino. Tam naj bi si izboljšali življenjske razmere, toda začela se je kazati gospodarska kriza in življenje je postajalo vse slabše. Prvi so izgubili delo tisti Slovenci, ki se niso hoteli ukloniti faši-

prilagajali novim delovnim in podnebnim razmeram. Ob razpadu Jugoslavije je ta del makedonskega ozemlja zasedla bolgarska fašistična vojska.

Dušan Pregarc je bil rojen leta 1925 v Ricmanjih pri Trstu, tudi v družini, kjer je bilo

no slabše gnotne razmere pa so tudi njega prisilile, da se je z družino izselil v Jugoslavijo, v Bistrenco. To je bilo leta 1932. Starša sta s seboj vzela štiri otroke, med njimi tudi Dušana.

Tako kot Stanko, je tudi on, vse do bolgarske okupaci-

Na Negotinskem, na območju ob reki Vardar, je zaledne posle opravljal znan partizan iz Negotina Devro Ajgarovski — Mustafa. Za to delo ga je določil štab Druge makedonske brigade. Nprestano je pošiljal nove borce na Plačkovico. Iz vasi Korešnica, Pepelište, Džidimirci in Bistrenco je poslal skupino 70 borcev, ki jih je pripeljal Anton. Vse ženske iz vasi so prišle in pospremile svoje može.

V brigadi je bilo tudi petnajst Slovencev. V ničemer se nismo razločevali ...

Ko so Franc in Marija Pipan, s še približno trinajstimi družinami, leta 1932 zbežali iz Italije v Jugoslavijo, niso vedeli, da bo njihova pot dolga več kot tisoč kilometrov. Tudi ne, da jih bo pripeljal na jug, v negotinsko vas Bistrenco, v Makedonijo ...

V prvi svetovni vojni je območje Slovenskega Primorja, ki obsega Trst, Gorico in Tolmin, prešlo pod Italijo. Na tem območju so živeli Slovenci. Začel se je teror, ki so ga nad slovenskim prebivalstvom izvajale italijanske oblasti, ki so mu prepovedale uporabljati njihov materin jezik. Poskušali so zadušiti nacionalna čustva in jim niso zagotavljali pogoje za normalno življenje. Teror

se je še posebej okrepil v času fašistične vladavine v Italiji.

Edini izhod so slovenski prebivalci našli v izseljevanju v Jugoslavijo. V Slovenijo in celo na jug, v Makedonijo ...

V negotinskem, kot tudi v drugih predelih Makedonije, so bili begi, ki so imeli velika posestva. Ker so bili na tuji zemlji, so začeli prodajati ali zapuščati imetje in se odseljevati v Turčijo. Takšno imetje je ostalo v vasi Bistrenco, na levem bregu Vardarja, v Negotinski občini.

In odšli so Slovenci iz Slovenskega Primorja, z vsemi svojimi otroki in najnujnejšimi potrebščinami (hišnino) ter se naselili v vasi Bistrenco.

Imeli so po več otrok. Eden njih, Franc, jih je imel šest. Kmalu je umrl zaradi bolezni, posledic

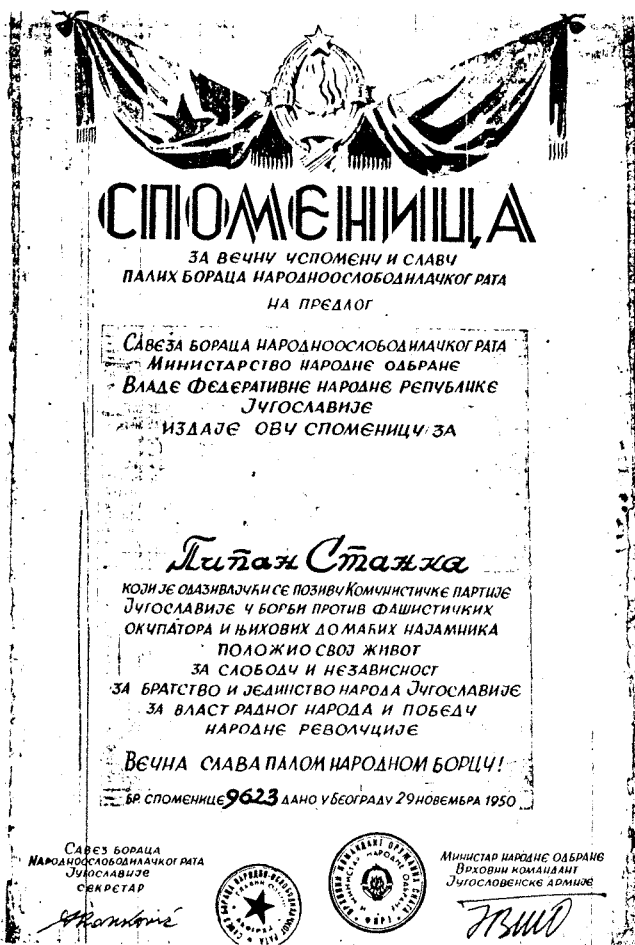
prve svetovne vojne. Delali so in garali tako kot domačini, kmalu so se združili s tukajšnjim narodom in Makedonija je postala njihova nova domovina. Naučili so se makedonsko. Njihovi otroci so rasli v novem okolju, rojevali so se novi, in nihče izmed njih ni mislil na povratek nazaj.

Potem je prišla bolgarska okupacija. Znova se je vselil strah za lasten obstoj v te mirne prebivalce slovenske narodnosti. Tokrat so izhod našli v skupnem boju proti zavojevalcem. V vasi so organizirali partijsko celico in jo povezali s komitejem v Negotinu ... Mladinci so se pripravljali za odhod v partizane.

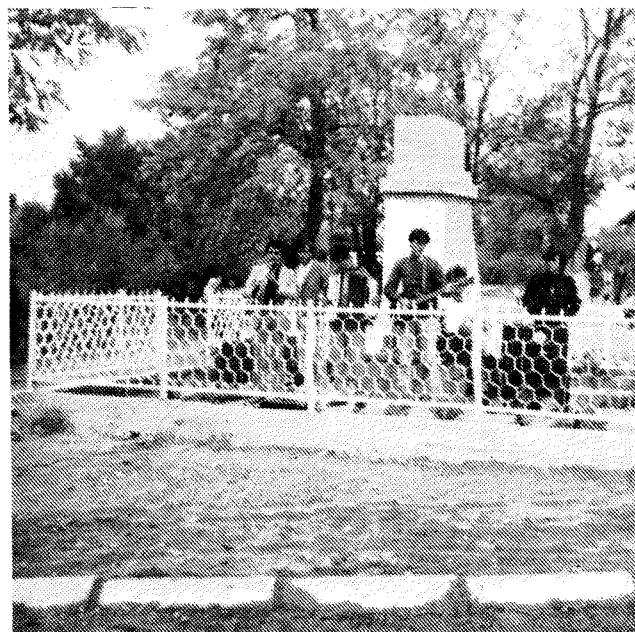
Pojdite, sinovi, pojdite z našimi brati Makedonci — so jim govorili očetje in matere. — To so vaši bratje. Enako usodo imamo ...

Kmalu so vsi mladinci zapustili vas in prišli v partizanske enote. V glavnem v Drugo makedonsko brigado, ki je delovala na Tikveškem.

V sestavi Četrte makedonske brigade so bili: brata Stanko in Alojz Pipan, Isidor, Anton in Vla-

Stanku Pipanu so leta 1950 podelili spomenico.

Leta 1986 so padlim Slovincem in drugim v vasi Bistrenco odkrili spomenik. Na njem sta izpisani tudi imeni obeh krajevskih borcev.

Ko so se začeli boji na Lisec, se je skupaj z drugimi zakadil proti vrhu, da bi izgnali bolgarske fašiste. V tem jurišu 16. avgusta leta 1944 ga je v vrat zadel sovražna krogla. V grlu je namesto prijetne pesmi, ki vliva življenje in radost, bilo slišati samo en »ah«. In samo toliko ...

Samo dva dni pred tem je v boju na Paruci padel Stanko Pipan ... Naš puškomitraljezec. Nekaj dni zatem, v Berovu, je bil ranjen tudi njegov brat Alojz.

Dušan Bajc je bil ranjen na Lisec, Stanko Kuzmin pa se je, nekaj dni zatem, v Berovu, komaj rešil z ranami na nogah ...

Pozneje je še nekaj njih padlo ali so bili ranjeni v bojih, ki jih je vodila brigada proti bolgarskim ali nemškim fašistom ...

Mnogi so bili politični komisarji ali komandanti. Dolgo zatem nam je v ušesih zvenela pesem o Terezinki ...

Tudi o Pregarčevem domu.

In tudi prijetni slovenski jezik, ki ga ti prijetni, modrooki fantje, niso nikoli pozabili ...

Iz makedonščine prevedel Boris Milenkovski

Dora in njeni »možgani« v rokah ameriške vojske

Odlomek iz zbornika Dora – KL MITTELBAU, ki bo izšel pri Založbi Borec

Zavezniki sicer niso nasedali Goebbelsovi propagandi o novih in skrivnostnih orožjih, s katerimi naj bi Nemčija na koncu zmaga, vendar je potek vojne pokazal, da je Nemčija na tem področju bolj domiselna, kakor bi si želeli, in da jih čaka še marsikatero presenečenje, če se bo vojna zavlekla. Leteča bomba V-1 in raketa V-2 sta bili med njimi in priznati je treba, da sta vzbujali pri zaveznikih različne občutke, zagotovo pa strah, zavist in občudovanje. Albert Einstein, fizikalni genij svojega časa, ki se je 1933 leta umaknil iz razklane Evrope v ZDA in začel poučevati na univerzi v Princetonu, je v začetku vojne ocenil položaj nemške znanosti z besedami: »Na vseh tehniških področjih so Nemci deset let pred nami!« In ni pozabil dodati, da jih ceni, čeprav »imajo črno vest in so zadržili v sebi sleherno vzpodbudbo razsodnost, s tem da služijo režimu v slepi pokorščini.« In dasiravno je bil Einstein prepričan pacifist, je v strahu pred nemško tehniko 2. avgusta 1939 skupno z nekaterimi drugimi ameriški znanstveniki poslal predsedniku Rooseveltu pismo, ki je bilo prva spodbuda za gradnjo atomske bombe.

Zaupna angleška spomenica z začetka leta 1945. o okrog 16.000 nacističnih tehničnih izumiteljih. Upoštevajoč tudi majhne izume se zdi ta angleška ocena še kar blizu resnici. Zato ni bilo nič čudnega, če so zavezniki, zbrani v protifašistični koaliciji, proučevali kako bi se »za kakršno koli ceno« polastili nemških znanstvenikov. S tem v zvezi je značilno pismo brigadnega generala Hughja Knerra (namestnika načelnika uprave ameriških letalskih sil v Evropi), ki ga je poslal 16. marca 1945 generalu Carlu Spatzu, poveljniku ameriškega strateškega letalstva:

»Pri zavzetju nemških znanstvenih in industrijskih naprav smo lahko ugotovili, da smo na raznih raziskovalnih področjih zelo zaostali, in to v vzmiljivi meri. Če ne bomo izrabili priložnosti, da bi se polastili tehničnih naprav in znanstvenikov, ki so jih zgradili in vodili, in če ne bomo takoj zaposlili prav teh nemških tehnikov, tvegamo, da bomo za nekaj let zaostali.«

General Knerr je vztrajal in ko je prišel 6. aprila v Pariz podsekretar letalstva v ameriškem vojnem ministrstvu Robert Lovett, je bil še bolj določen:

»Vi bi lahko dosegli, naprošam vas, da ujetih nemških znanstvenikov ne bi samo zaslišali, temveč da bi jih takoj prepeljali v Združene države, kjer bi nadaljevali svoje delo. Menim, da je izredno pomembno, da tudi družine znanstvenikov prepeljamo v Združene države. In ne samo zaradi tega, da bi bili ti ljudje mirni, vedoč, da so njihovi domači na varnem, temveč tudi zato, da bi preprečili, da bi te družine upo-

rabili kot talce Sovjeti, medtem ko bi možje in očetje delali v naši državi.«

Posebne skupine angleških in ameriških znanstvenikov, inženirjev in obveščevalcev so se že dalj časa ukvarjale z nalogo, da zasledijo »znanstveni plen«, in ga spravijo na varno. Ni šlo brez zapetljajev med Američani samimi, ker so bili v igri vsi trije rodovi vojske ZDA. Ni šlo tudi brez zapetljajev med Američani in Angleži, ker so eni in drugi mislili na svoje koristi. In končno so se Američani in Angleži kot zavezniki bali, da jim bo štrene zmešala Sovjetska zveza, ter se okoristila z nemško znanostjo. Po golem naključju je ameriška 3. oklepna divizija, ki je 9. mar-

niso nikoli slišali govoriti o znanstvenikih in podzemski Dori ali Mittelwarku. Nekaj so slišali o raketah V-2, toda aprila 1945 so se samo še spominjali, da so jeseni in pozimi padla na London in menda na Bruselj, kajti Nemci niso nikoli uporabili raket proti napadajočim sovražnikovim kopenskimi silam.

3. oklepni diviziji tudi niso neposredno sledili ameriški vojaški in civilni tehnični izvedenci, ko se je približevala Nordhausnu. Le-ti so se zadržali v ozadju in čakali na svoj trenutek. Bojna skupina polkovnika Welborna je v vasi Escherode naletela na oster odpor šestih izbranih esesovskih stotnij, ki jih je sovražnik nasproti poslal general

prtem in druga v barakah: »Na pol gola, z odprtimi usti v blatu in slani, so bila trupla nakopičena ali potisnjena v kote in pod stopnišče kot skladovalnice polen.« Ozračje je bilo prepojeno s smradom razpadajočih trupel. Nekaj preživeli se je dvignilo in šlo naproti Boudinotu in njegovim pribočnikom. Mogoče je bilo tisoč teh na pol ljudi, še več pa je bilo trupel v »različnih stadijih razkroja«. Beudinot še nikoli ni videl česa takega in tega ne bo nikoli pozabil.

Polkovnik Werlborn, ki je poveljeval predstražni diviziji, je med ljudsko množico na begu opazil ljudi v zebrih oblekah, ki so bile še najbolj podobne capam. Bili so jetni-

vrsta laboratorijev in delavnic z modernimi delovnimi obrati in napravami. Prizor je bil nekoliko neresničen; zdelo se je, da prihaja iz znanstvenofantastičnega romana. Sredi tega labirinta je bila velikanška dvorana s transportnimi trakovi za montažo raket. Stotine žarnic je razlivalo slepečo svetlobo. Vse je ostalo, kot so pustili Nemci. Zdelo se je, da je bilo delo prekinjeno za kratek premor. Kar je vzbujalo največji vtis, so bile seveda rakete, delno že sestavljene in delno v fazi montaže. Prvič v našem obstoju smo se znašli, začuden in polni občudovanja, pred raketi V-2, o katerih smo dotlej slišali samo govoriti.«

Na južni strani podzemlja so Castille, Welborn in Lovelady naleteli še na drugo strahotno odkritje – na taborišče Doro. »Na pol zblaznela in od lakote onemogla bitja so nas pozdravila s histeričnimi vzkliki veselja,« se spominja polkovnik Lovelady. »Pet jetnikov je skušalo dvigniti na ramena našega poročnika Herberta Gontarda. Vendar se jim ni posrečilo: bili so pre slabotni. General Boudinot je takoj odredil, naj pridejo v taborišče rešilni avtomobili.«

Na tisoče teh polmrtvih ljudi so odpeljali vasilno urejene poljske bolnišnice. V Nordhausnu in okoliških taboriščih je bilo na tisoče trupel, tako da je vojska uporabila svoje pionirje, da so z buldožerji izkopali ogromne grobnice, v katere so morali prebivalci znositi mrtvake, da so jih nato zasuli. Ameriški viri govorijo o več kot pet tisoč truplih, ki so že razpadala.

Nato je 3. oklepna divizija zapustila Nordhausen in se, pobesnena zaradi strahotnih doživetij, vrgla v zadnje boje. V mestu pa je ostal poklovnik John C. Welborn. Po odkritju Dore je takoj obvestil po svoji zvezi polkovnika Holgerja Toftoya, načelnika tehničnega oddelka za oborožitev pri obveščevalni službi ameriških čet v Evropi. Toftoy je bil tedaj v Parizu. On in njegov najtesnejši sodelavec James P. Hammil se bosta potrudila, da bosta izpolnila natančen ukaz in v Dori postavila sto raket V-2 ter jih odposlala v Združene države.

Vse to se je dogajalo v času, ko so nekateri evakuirani jetniki iz Dore pravkar prispeili v Bergen-Belsen in so bili drugi še na transportih smrti. V Dori so novi »gospodari« že odprli delovišče, ko je v šestih kilometrov oddaljenih bavorskih Alpah še čemelo 500 peenemündskih strokovnjakov s von Braunom in Dornbergerjem na čelu, ki so jih zasledovale številne obveščevalne službe. »Usoda« je hotela, da so Dora in strokovnjaki postali plen ameriških služb.

Za evakuacijo petsto Peenemündčanov, samih izbranih civilnih strokovnjakov, ki so morali zapustiti svoje družine v Harzu, je Kammler dal

na razpolago svoj posebni vlak.

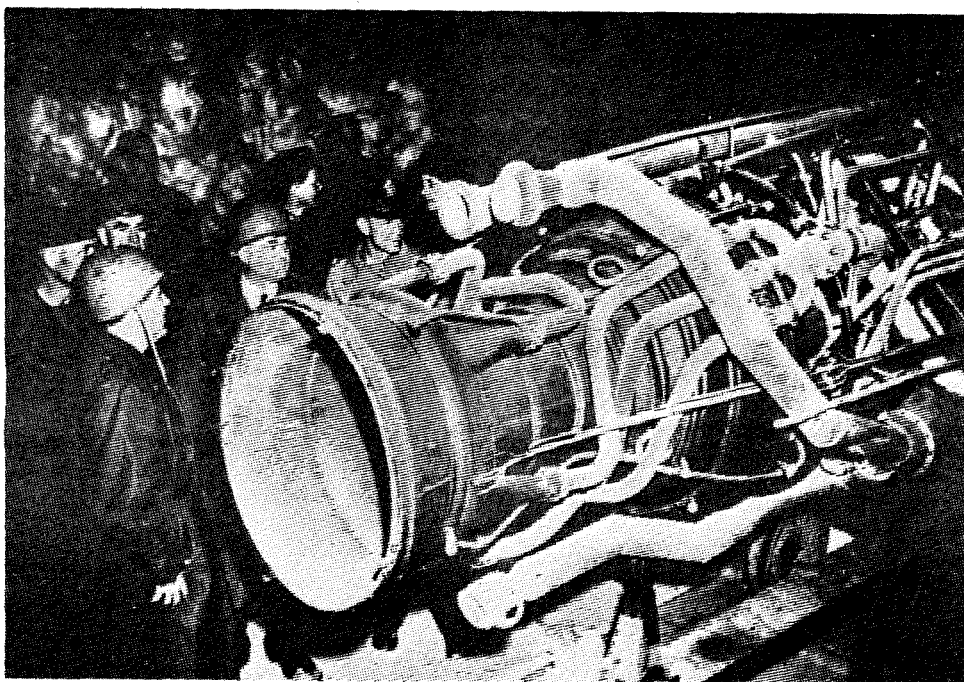
Odpravili so se na 600 kilometrov dolgo pot od Bleichrodeja do Oberammergaua, oddaljenega nekaj več kot 30 kilometrov zračne črte od Garmisch-Partenkirchna, vendar že na avstrijskih tleh. Evakuacija peenemündskih izbrancev je potekala natančno v tistih dneh kot evakuacija jetnikov iz Dore.

Kammler ni imel nobenega načrta z jetniki, imel pa ga je s strokovnjaki. Očitno so bili dragoceni »talci«, pravzaprav blago posebne vrste, zato jih je zavaroval z esesovsko stražo in bivališča-vojašnice z bodečo žico.

Ker se vojašnica gorskih lovcev v Oberammergauu ni zdela preveč varna pred bombami zavezniških letal, so se razselili po 30 bližnjih naseljih. Von Braun in Dornberger sta se naselila v Oberjochu. Morala sta čakati, kajti ameriška 7. armada je šele 30. aprila zavzela München in nekaj njenih na trde boje pripravljenih divizij se je usmerilo proti domnevni nacistični alpski trdnjavi-Tirolski.

Njuna edina zveza z zunanjim svetom je bil radio, ki je poročal o »junaški smrti« Hitlerja in nekaj dni potem, da je admiral Dönitz postal predsednik nove nemške vlade. V Oberjochu se ni prikazala nobena zavezniška vojska, zato sta poslala v izvidnico von Braunovega brata Magnusa, strokovnjaka za žiroskope, ki naj bi opravil posle parlamentarca. V dolini je naletel na vojaške ameriške pehote. Ker njegovi zgodbi o »izumiteljih« rakete V-2 niso preveč verjeli, se je moral vrniti ponje in jih pripeljati. Še istega dne, bilo je 12. maja, proti večeru, je v Reutte pripeljala majhna avtomobilska kolona Wehrmachta sedem »veteranov iz Peenemündeja«. To so bili Wernher von Braun, njegov brat Magnus, general Walter Dornberger, njegov načelnik štaba polkovnik Herbert Axter, inženir Hans Lindenberg, strokovnjak za gorilne komore, in inženir... Bernhard Tessmann in Dieter Huzel, ki sta v noči 4. aprila pred odhodom iz Harca na von Braunov ukaz skrila in zadržala v starem opuščenem rudniku blizu vasi Dörnten 14 ton dokumentov, celotno tehnično in konstrukcijsko dokumentacijo velike rakete V-2.

Šele zdaj so se otesli Kammlerjevega varuštva in nadzora. Ko so se zadnjič videli, se je od njih poslovil z besedami: »Čakajo me pomembne naloge. Kot opolnomočenec za reaktivne lovce moram zapustiti Oberammergau za nedoločen čas... Lahko še zmagamo! Zaupati moramo našemu orožju!« Odtlej je za njim izginila sleherna sled. Poročila, da naj bi ga 9. maja 1945 v Pragi na njegovo lastno zahtevo ustrelil njegov pribočnik, češkoslovaške oblasti niso mogle potrditi. Tudi izjava, da naj bi padel v zadnjih bojih na berlinskih ulicah, nimajo nobene trdne podlage. Preprosto je izginil in za njega ni nikdar nihče trdil, da bi se kje prikazal kot »leteči Holandec«. Na največjem procesu proti vojnim zločincem v Nürnbergu je njegov prostor na zatožni klopi ostal prazen.

Ameriški strokovnjaki si radovedno ogledujejo nemško raketo V-2 na tekočem traku.

ca 1945 zavzela Köln, našla med zavrženimi listinami »Osenbergov seznam«. W. Osenberg, profesor hanoverske politehnik, je z nemško natančnostjo sestavil popoln pregled vseh vojnih načrtov in tudi vseh inženirjev in znanstvenikov, ki so pri njih sodelovali; tako je zbrala 15.000 imen. Seznam je bil v začetku leta 1944 spravljen v arhivu bonnske univerze in nihče ne ve, kako se je znašel leto dni pozneje v Kölnu, kjer ga pri približevanju sovražnika niso uničili, čeprav je bil izdan ukaz vsem mestom, da morajo v takem primeru uničiti vse zaupne dokumente. Osenbergov seznam so našli med odpadki in na njem je bilo opsebej podčrtano pet imen. Med temi petimi »posebej pomembnimi osebnostmi« sta bila profesor dr. Wernher von Braun in general dr. honoris causa Walter Dornberger. Kazalo bi povedati, da so »lovci na pametne glave« zasledovali strokovnjake z vseh področij znanosti in tehnike, v našem primeru pa se moramo ukvarjati z lovom na raketne strokovnjake, ki so bili z Doro več kot tesno povezani.

Prav ista 3. oklepna divizija je 9. aprila 1945 prekorčila reko Weser in se začela približevati 70 kilometrov oddaljenemu Nordhausnu. Vojaški

Hans Kammler. Po štirih urah hudih bojov, v katere so posegli ameriški tanki in letala, je bil nemški odpor strin in v prvih jutranjih urah 11. aprila 1945 je bojna enota »B« generala Trumana Voudinota vkorakala v Nordhausen, kjer je naletela le na medel dpor. Divizija naj bi tu počakala na prihod še druge divizije, potem pa bi nadaljevali pohod v vasi Barby proti vzhodu. Cilj junskih tankovskih konic je bila Laba, kjer je kasneje prišlo do zgodovinskega srečanja s predstražami Rdeče armade v bližini Torgaua. Zdelo se je, da bo Nordhausen le vmesna in obrobna etapa na njenem bojnem pohodu. Vendar pa je obveščevalna služba že nekoč prej z dokumentom opozorila generala Bouzdinota in polkovnika Welborna in Loveladyja, naj bodo pripravljeni, ker bodo v »coni Nordhausna naleteli na nenavadne reči«. Opozorilo se jim je zdelo nenavadno, toda obveščevalna služba se je že tolikokrat zmotila, da so nanj pozabili. Tokrat pa opozorilo ni bilo nepotrebno. Komaj so vojaški vstopili med zgozene ruševine mesta, že so odkrili prve znake »nenavadnega«.

General Boudinot je naletel na koncentracijsko taborišče v vojašnici Boelke, kjer je ležalo na stotine trupel na od-

ki iz bližnjih koncentracijskih taborišč. Bili so tako oslabei, da so se komaj držali na nogah. Ko so zagledali ameriške vojaške, so začeli kriliti z ruskimi, kakor da bi jim radi odpovedali nekaj pretresljivega. General Boudinot se spominja: »Končno smo s pomočjo prevajalcev ugotovili, da nam hočejo ti okostnjaki pokazati nekaj zelo pomembnega in fantastičnega, kar se je skrivalo pod hribom Kohnstein.«

Presenečeni Američani so v četrte ure oddaljenem kraju našli največjo podzemsko tovarno na svetu. Major William Castille, divizijski častnik obveščevalne službe, se dogodka spominja takole: »Znašli smo se v notranjosti prave in resnične jamske zakladnice. Lahko bi verjeli, da smo v Ali Babini votlini. Vse je bilo jasno in osvetljeno kot predor Lincoln v New Yorku.« Ko je Castille zapustil podzemlje, je napisal poročilo o tem, kar je videl, glavnemu stanu obveščevalne službe vojske s sedežem v Parizu, in le-ta je posredoval novico službi, ki se je posebej zanimala za orožja V.

Polkovnik Welborn je svoje spomine dopolnil takole: »Prizor, ki se nam je prikazal pred očmi, je bil preprosto očarljiv. To je bila fantastična

Raziskovalni tabori

Prvi korak v svet znanosti

Takoj po zaključku letošnjega šolskega leta, proti koncu junija in v prvi polovici julija, je po različnih koncih Slovenije »zacvetela« drugačna šola – raziskovalni tabori. Šolarji, predvsem sposobnejši učenci sedmih in osmih razredov, so na teh taborih spoznavali raziskovalno delo na različnih področjih, naredili svoje prve korake v svet znanosti. Tako so se na pionirskem raziskovalnem taboru na Igu zbrali mladi biologi, gozdarji, naravovarstveniki, geografi, arheologi in etnologi. Tabor so organizirali Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana Občinska raziskovalna skupnost Ljubljana Vič-Rudnik, osnovna šola Ljubo Šerčer z Iga in Zavod za tehnično izobraževanje Ljubljana.

Organizatorji so na raziskovalni tabor povabili najprej učence z ljubljanskih osnovnih šol na drugi del tabora pa učence iz različnih, po naključju zbranih šol iz vse Slovenije. Sedež tabora je bil v Centru za obrambno usposabljanje. Večino časa pa so mladi raziskovalci preživeli na terenu. Spoznavali in raziskovali so zanimiv, bogat, še vedno malce skrivnosten in neukročen svet Ljubljanskega barja. Delali so v skupinah pod vodstvom strokovnjakov in študentov. Tako je skupina, ki je proučevala male sesalce spoznavala načine ulova in determinacije predvsem ogroženih vrst malih sesalcev. Mladi gozdarji so spoznavali naloge gozda, njegovo nastajanje, načine nege gozdnega mladovja in se seznanili z nekaterimi praktičnimi metodami dela v gozdarstvu. Botaniki so proučevali tipične ekosisteme barja, seznanili so se s herbariziranjem in determinacijo rastlin s pomočjo ključa. Mladi naravovarstveniki so pregledovali ohranjenosti naravne dediščine barja. Geografi so spoznavali Barje z naselji, ugotovljali funkcije naselij na podlagi opazovanja in kartiranja. Skupina za arheologijo je proučevala arheološko izredno bogato področje in najdbe na njem. Mladi etnologi pa so iskali in popisovali ljudske godce in ljudsko obrt na izanskem.

»To je pravzaprav že tretji pionirski raziskovalni tabor,« je povedala Sonja Kračman, strokovni vodja tabora. »Najprej je bil tabor namenjen sa-

mo učencem iz viške občine, potem so ga razširili na vse ljubljanske šole, letos pa smo povabili še udeležence iz vse Slovenije. Udeležujejo se ga predvsem boljši učenci, taki, ki jih zanima določeno področje, ki so se morda izkazali na kakšnem tekmovanju. Ponavadi taki učenci ne dobijo kakšne poseben nagrade. Udeležba in delo na taboru pa je zanje kar prijetno in koristno. Všeč jim je. Delo na terenu teče od ponedeljka do petka. Vsak dan pripravijo dnevna poročila, sobota pa je namenjena pripravi poročila za vse opravljeno delo. Udeleženci pripravijo tudi razstavo. Rezultate njihovega raziskovalnega dela in poročila bi radi seveda tudi objavili v posebni brošuri, a so na žalost težave s sredstvi. Bomo videli, kako bo letos.«

Poleg tega se organizatorji že tretje leto zapored srečujejo še z eno težavo: »Opazimo, da na marsikateri šoli ostanejo prijavnice verjetno kar v ravnateljevem predalu. V Ljubljani je 54 osnovnih šol. Letos je svoje prijavnice poslalo le 39. Zato smo že lani o taboru začeli obveščati preko medijev. Da bodo za raziskovalno šolo vedeli tudi starši.«

In kaj pravijo udeleženci? **Matija Gavrišnik**, študent gozdarstva, mentor:

»Ta teden so na taboru otroci iz vse Slovenije. So kar zagreti za delo. Pozna se jim, da niso naključni obiskovalci. Najprej je bilo delo v taboru zamišljeno tako, da bi glede na mentorjeve lastne izkušnje udeleženci naredili eno raz-

iskovalno nalogo. Ko smo se mentorji med sabo posvetovali, smo ugotovili, da bi bilo to mogoče vseeno preveč zahtevno, da se šolarjem eno samo, ozko področje ne bi zdelo tako zanimivo. Zato smo se zmenili, da bomo pripravili program, ki je pravzaprav pregled določenega področja. Učenci naj bi spoznali osnovne zakonitosti s tega področja.

No, prav pri tej skupini sem presenečen, da fantje že toliko vedo. Sodelovanje z njimi je zelo prijetno. Kar na poti vidimo, dopolnjujejo, sprašujejo in si tudi zapomnijo. Danes smo prišli v Iški Vintgar, na rob Barja. Okolje je tu čisto drugačno kot na samem Barju. Zaradi

Martina Vovk

konfiguracije terena se tu pojavlja čisto drugačno rastlinje. Tu so zelo strma pobočja, voda hitro odteka, sonce se v pobočja upira, tako da najdemo tu vrste, ki živijo bolj na suhih področjih. Tako bomo danes delali primerjavo med tistim, kar smo videli prej – med rastlinami značilnimi za mokra področja, ugotavljali bomo, kakšne so njihove podobnosti, ali pa kakšni so njihovi razlikovalni znaki.«

Ervin Dekleva, učenec 7. razreda, Sečovelje:

»Tovarišica v šoli me je vprašala, če bi šel na tabor. Se mi je zdelo kar zanimivo, zato sem rekel, da grem. Najprej sem mislil, da bom sodeloval v skupini, ki proučuje male sesalce, a ta v tem terminu ne dela. Zato sem šel k skupini mladih gozdarjev, ker hodijo veliko po terenu. Delo v taboru je seveda zanimivo, ker si več v naravi, nisi v zaprtih učilnicah. Vedno kaj najdeš in vidiš. Tudi take stvari, ki niso na programu. Tudi v šoli bi bilo lahko več takega dela. Tu sem se naučil razlikovati predvsem med različnimi drevesnimi vrstami. Od daleč se ti zdijo najprej vsa drevesa enaka. Potem se naučiš opazovati. Najprej so se mi zdele razlike med listi različnih dreves malenkostne. Zdaj vidim, da so kar precejšnje.

Peter Bastjančič, učenec 7. razreda, Sečovelje:

»Spoznali smo več drevesnih vrst, naučili smo se nabi-

Mladi gozdarji med pogovorom s svojim mentorjem

rati in pripravljati gobe. Tudi o tem smo se pogovarjali, kako lahko preživiš v naravi. Spoznavali smo razne sadeže in rastline, ki jih lahko ješ – od jagod in borovnic do smrdljivega regrata, ki diši pravzaprav po krompirju. Tudi delo z mikroskopom mi je všeč. Fino pa je tudi to, da na taboru dobiš nove prijatelje. Družba je dobra, prav ujamemo se.«

Ervin Dekleva

Martina Vovk, učenka 7. razreda, Koper:

»Sem v etnološki skupini. Raziskujemo ljudsko obrt. Bili smo že pri mnogih kovačih, mlinarjih čevljarjih... Poslušamo njihovo pripoved, jih sprašujemo. Na žalost pa ugotavljamo, da bodo čez kakšnih pet let številne obrti že izumrle.

Tako delo na raziskovalnem taboru je dosti boljše kot v šoli. Vse lahko praktično tudi vidimo. Čisto drugače je, če se v šoli učiš o tem, kako se na primer, podkuje konja

iz knjig, kot če to vidiš na svoje oči. Na teren smo šli vsak dan. V domu smo pa urejevali zapiske, pripravljali dnevna poročila, risali, kar smo videli.«

Lili Žunjan, učenka 7. razreda, Ljubljana:

Med vsemi področji se mi zdi na taboru najbolj zanimivo področje arheologije. Sploh se mi zdi raziskovanje

Peter Bastjančič

krasna stvar. že v šoli sem sodelovala pri raziskovalni nalogi s področja kemije. Ampak arheologija mi je zdaj tako všeč, da bi jo šla kar študirat, če me ne bi medicina vseeno bolj zanimala. Najprej smo določili mesto za izkop ob cerkvi sv. Mihaela. Potem smo previdno odstranili rušo, in potem previdno izkopavali ostanke. Nisem pričakovala, da bomo na tako majhnem prostoru dobili toliko odlomkov vrčev, posod, tudi kosti. Nekaj je iz rimskih časov, nekaj je tudi slovan-

skega. Vsako stvar, ki smo jo našli, smo morali najprej previdno očistiti, umiti, paziti je bilo treba, da se ne okruši. Potem smo dali v vrečke in jo poimenovali, zabeležili kje in kdaj je bila najdena itd.«

Vid Le Nord, učenec 8. razreda, Ljubljana:

»Spoznali smo veliko novega. Naučili smo se risati krokyje s pomočjo kompasov. Tako zdaj znamo za vsako točko, ki leži pred nami določiti, kje leži in koliko je oddaljena. Bili smo v geografskem muzeju v Ljubljani. Najbolj zanimivo pa je bilo merjenje rečnega profila, hitrosti in temperature vode reke Iške.

Geografi smo se tudi vozili od kraja do kraja in se seznanili z osnovnimi pojmi okolja. Videli smo šotišča, izvire reke Ljubljaničice in podpeški kamen. Kartirali smo vasi Ig in Stojce.

Raziskovalni tabor je bil tako zanimiv, da nam je bil bolj v zabavo kot pa dolžnost in obveznost.

Tako. Ta čas, ko to prebirate, se je raziskovalni tabor na Igu že zaključil. Mladi raziskovalci so se razpršili po domovih. Morda se namakajo v morju, se potijo na planinskih poteh ali pa kar tako malce lenarijo doma. Saj so počitnice. Mislim pa, da jim bo okus po raziskovanju vseeno ostal. Izkušnje, ki so jih dobili, jim bodo koristile tudi pri nadaljnjem šolanju. Še lepše pa bi bilo, seveda, če bi se kdo od njih enkrat kasneje zapisal pravemu raziskovalnemu delu.

Vladka Durjava
Fotografija: Mare Rudolf

Arheologi so najprej odstranili rušo nato so najdbišče izmerili...

...nato pa so vse najdene predmete pozorno očistili

Pišem o našem kraju

Senovo je kot vasica prvič zapisana v zgodovinskih aktih z letnico 1630.

Naš kraj, ki leži v dolini pod Bohorjem ob robu Kozjanskega gričevja, in se proti jugu odpira proti dolini spodnjega Posavja, je bil pred nedavnim izključno le rudarsko naselje. Rudarjenje se je na Senovem začelo že zelo zgodaj. Leta 1986 smo praznovali 190-letnico. To je za naš kraj častitljiv jubilej. Krajevna skupnost Senovo šteje 4000 prebivalcev, samo mesto Senovo pa 2300. Ima 13 sosesk. Poleg Rudnika Senovo, ki je najstarejša delovna organizacija in zaposluje okoli 450–500 delavcev, sta se na Senovem razvili še dve podjetji. To je Metalna Maribor, ki ima na Senovem dva tozda ter konfekcija »Lisca« Sevnica. Proti koncu 19. in v začetku 20. stoletja so, kot tudi drugje, glavno delavno silo predstavljali moški. Hodili so na delo v Rudnik, kjer so delali od 12 do 16 ur dnevno, da so lahko preživljali družino. Živelii niso ravno v mogočnih zgradbah z obzidjem, ampak v skromnih hišicah in barakah, ki so bile največ v Stari koloniji. Žene pa so bile doma in skrbele za družino. Stanje se po I. svet. vojni ni kaj bistveno spremenilo. V začetku II. svet. vojne, so mnogi fantje in moške odhajali v partizane, doma pa puščali žene in otroke same. Mnogo teh žena je ostalo vdov. Po vojni se je na Seno-

vem pojavil višek ženske delovne sile, zanje je bil zgrajen obrat »Lisca«, iz Sevnice. Ta tozdanes šteje okoli 360 delavk. Leta 1979 je bil zgrajen Dom XIV. divizije. Stoji zraven šole in je zelo velik. Ima športno dvorano, kulturno dvorano z okoli 400 sedeži, v kateri ob sobotah vrtijo filme. Obe dvorani pa ima na razpolago tudi šola. Mnoge znane skupine, ansambli, športniki ter mnogi drugi so že stali na naših odskih deskah ter se priklanjali naši bučni publiki. Na Senovem imamo tudi Delavsko kulturno društvo »Svoboda« Senovo. Ustanovljeno je bilo meseca septembra leta 1945. Najprej je delovala dramska sekcija, pihalni orkester ter pevska sekcija. Dejavnost se je odvijala na šolskem odru, kjer so kasneje zgradili še prizidek. Gradili so ga mladi člani s prostovoljnim delom. Značilnost tega društva je, da deluje brez prekinitev. Zlasti uspešna je sekcija pihalnega orkestra in pa dramska sekcija, ki v občinskem merilu edina deluje brez prekinitev.

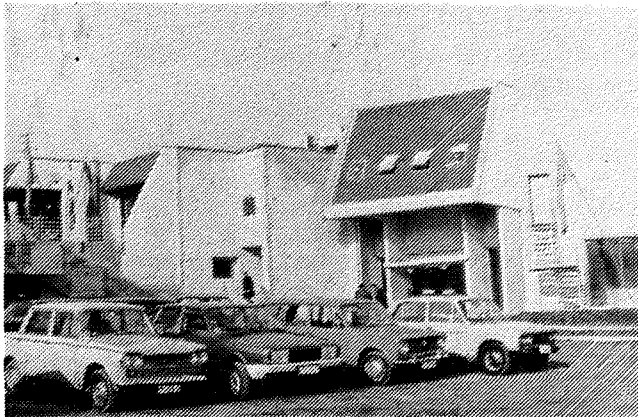
V društvo pa so vključene tudi kino sekcija, ki enkrat tedensko predvaja filmske predstave, deluje knjižnica, ki je sicer zaradi skromnega knjižnega fonda slabše obiskana. Kot samostojna sekcija je tudi šahovska. V pevski sekciji že preko 30 let deluje oktet, v glasbeni sekciji imamo tudi oddelek citrašev. Pred petimi leti pa je bila

ustanovljena tudi folklorna skupina, ki zelo aktivno deluje in dosega zelo lepe uspehe.

Naš Delavski pihalni orkester je letos praznoval 60. obletnico delovanja. Godba šteje 58 članov. Vodi jih dirigent, prof. glasbe, tovariš Janez Ceglar. Pod njegovo taktirko že več let uspešno nastopajo. So v samem vrhu slovenskih godb, saj so leta 1985, v Cankarjevem domu v Ljubljani osvojili ZLATO PLAKETO v I. A skupini. Bili pa so že tudi izven naših meja. V ZRN so pobrateni z godbo iz Burgaua. Prav tako so leta 1985 v Waldstettenu (ZRN), kjer je bilo tekmovanje pihalnih godb, osvojili I. mesto s posebnim priznanjem veliko pa nastopajo tudi doma.

Nekako na sredi Senovega
stoji spomenik žrtvam NOB.
Pot na Senovo vas pripelje po
cesti, ki je povezana; proti

vi strani Metalno če ne drugače, jo boste prepoznali po tem, da je pred samo tovarno polno železja. Ko pa se pripeljete v sam kraj, se boste najprej gotovo okrepcali. Na levi strani je namreč gostilna Senica, kjer vam bodo ponudili tudi kaj za pod zob. Če boste jedli: »Dober tek!« Peljali se boste verjetno po Titovi cesti. Tudi tu je podjetje tovarne »Lisca« iz Sevnice. Če se peljete samo naravnost, se boste povezali s cesto, ki vodi do Rudnika. Verjetno se nameravate tudi sprostiti, zato vam predlagam sprostitev na Bohorju. Iz Senovega je do Bohorja 10 km. Pot je vsekozi označena tako da ne boste imeli težav. Verjetno pa boste opazili tudi »mini kozolčke,« kar pomeni, da imamo na Senovem Turistično društvo. Torej; čimprej se odločite za obisk našega kraja, kajti na Senovem se je in

Senovo

jugu z mestom Krško ter naprej do Novega mesta, Ljubljane, Zagreba . . . , skozi Senovo pa pelje cesta naprej do Kozjega, podsrede, podčetrtna . . . Preden pa se pripelжете na Senovo, boste videli na le-

se še bo vedno ohranjala rudarska tradicija in »knapsuša« bo še naprej naš simbol. Kličem vam rudarski **SREČNO!**
LUCIJA BREZNIKAR,
8. r. OŠ Senovo

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Zdravo prijatelji

Na žalost čas neusmiljeno teče in julij se je prevesil v drugo polovico. Prepričan pa sem, da vas to ne moti preveč in še ne mislite na začetek novega šolskega leta. Prav je tako. Uživajte in delajte tisto, kar vas najbolj veseli in kar si najbolj želite. To je prav gotovo kopanje, sončenje, vožnja s kolesom, potapljanje. Veselilo pa bi me, če bi vsaj delček svojih počitniških, ne glede kakšne so, izkušenj in doživetij, popisali in nam jih poslali. Z veseljem jih bomo objavili. Naj tudi drugi vedo, da ste se dobro imeli na počitnicah in da ste uživali na njih.

Še posebej bi bil vesel vsakega pisma z opisom počitnic pri stari mami, teti, stricu ali katerem drugem sorodniku na deželi. Mislim, da je tam veliko takšnega, kar sicer človek ne more doživeti drugje.

Geslo za letošnje počitnice: Vi pišete, mi objavljamo, še vedno velja.

**Počitniški pozdrav
vam pošilja v imenu Žive in Bojane
Bojan**

Delo moje mame

Otrobota kelo moje mamce in baba tista.
Stano je bila dve leti. Zdelo se je čas druge svetovne vojne. Še sama
baba vojna, ki nalagja v nos stih, mam pravi, da je živeča že kot mrtva
deltete v kadih cavih.

Delaj kot pačje. Čas po leti. Imela je sed let. Stano se imi vrnepred.
Z vrnepredom je bilo veliko dela. Oci in mamca sta nujestano delala v
panovodu. Oci je opravljala lajna dela v hiši. Tati delala da oci in mati
mala bila zgor in baba. Vreda klavira zaba je opravljala dela za babica je bila
mamca se pravihina. Vlekstet je morala popraviti in mrtviga babica. Či so
živo in poln je imela le v nideko pranje, a se takrat na svet. Če je
bila doma kaj morala je morala ostati v hiši. Zastavila je postavila
križanje obiti.

Dela so hitro minevala in se ji je bilo kmalu let. Pa tak letih je
opravljala za veliko lajna dela, kot so zbiranje stano, mrtviga živi
in se mnoga druga. Delaj pri avstrijci in pri pravih gajci in hiši ni bilo
kaj zabe. Oci je postel morala živeča, mnoga tega pa je morala pri
svetosti, ki so bili peliki kumpe, mati in oče. Ob vsi vrnepredom opraviti
je odhajala z mamci in zgori in kitihi in kitihi. Kitihi bogostno zgori in
z klavirni mamci so opraviti postavila dela. Ali rada kitihi kitihi veda. Če je
kita. Pa vrnepredom odnosi v stih in stih imela kitihi maa je morala oca
vdeli v kitihi na postel in gajiti kitihi. Če ni bila zadovoljna s kitihi postom,
se tega ni delala.

To so bila tri leta hitro umarjati, v je mrtvilo in bila zadovoljna s mam,
kita je delala. Zastavila je odnosi mrtviga kitihi dela. Opravila je se na dela.
Vdeliti popraviti in baba zgori in kitihi. V delom kitihi, ki ga
je pravihina v kitihi, ni je bilo kitihi mrtviga odnosi. Osmala ni je
in mrtviga je pravihina kitihi. Zgori in kitihi in kitihi in kitihi kitihi.

Delaj je se vrnepred. Kitihi obiti si pri delu mrtviga in mam, da ni b-
mrtviga ma stano kitihi mrtviga odnosi na kitihi dela.

Tatjana Rikhter - 8.a
05 Drenčević Pevica

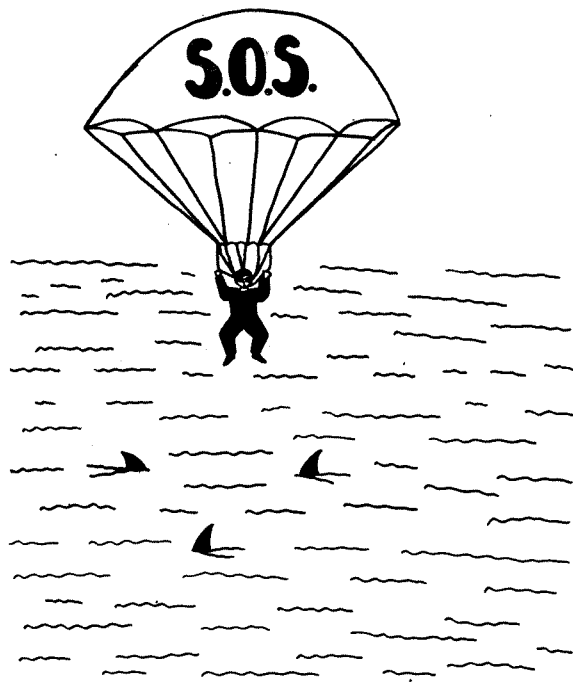
Kava za očeta

Maig eie ima nalo nadi kann. Per kavalu
mu jo maram nedno shuchati. Rad ima
sharles kann.

[illegible]

Ho bom reka, bom najbrže tudi jaz pil
kavo. Kukulci pa me jo bodo miši stali.

Primorje Gorish, S. b
OS Edward Kardelj
Glor. Komjaci

Svet, v katerem živimo

Nekoč, v davnini je bil svet veliko čistejši kot sedaj. Stalno se spopadamo z različnimi nesrečami in katastrofami. Pred tremi leti je nad nas prišla velika onesnaženost zaradi radioaktivnega žarčenja iz Černobila. Morali smo se zadrževati v zaprtih prostorih, zlasti nosečnice in otroci. Zrak je onesnažen tudi od tovarn, prometa in kurjave. Čist zrak je potreben, ker od zraka živimo. Ljudje smo zelo nespametni, ker v gozd in divja odlagališča vozimo odpadke.

MARTINA PERNUŠ

S svetom, ki nas obdaja nisem zadovoljen. Zakaj? Na vsako kratko razdaljo se vozimo z avtomobili namesto, da bi šli peš ali se peljali s kolesom. Včasih bi se lahko oblekli in ne bi kurili za vsako najmanjšo znižanje temperature. Najbolj nezadovoljna pa sem, ker posekajo toliko drevoja na dan. Tudi gnojili bi lahko z naravnimi gnojili.

ANA DRAKSLER

Jaz živim na Beli pod hribi, kjer je zrak še kar čist. Otroci se igramo na travnikih in po vrtovih okoli hiš.

Tudi živali imamo, ki se svobodno gibljejo in niso zaprte v stolpnica.

PRIMOŽ CUDERMAN

V nas živi grdi duh in nam govori: »Daj, vrzi to v potok, da bo stekla ta umazanija drugam! Vrzi tisto rjavečo peč v sosedov gozd! Nesi v gozd in na travnike vso ropotijo in šaro! Daj, nesi, kaj še čakaš!«

Te besede so nas pripravile, da odpadne stvari mečemo kjerkoli in onesnažujemo še poslednji košček neoskrunjene narave. Včasih se mi poraja misel, da bi se vse začelo znova in ne bi bilo avtomobilov, ampak konji. Tudi tovarn ne bi smelo biti. Preveč onesnažujejo zrak. Vsak dan je narava bolj onesnažena. Zakaj? To se sprašujemo tudi mi otroci, ki potrebujemo svež in čist zrak.

MAJA MARKUN

Učenci 5. b razreda OŠ Matija Valjavec, Preddvor

Sram me je bilo

Sobotnega jutra smo odšli na malo daljšo turo v hribe. Seveda sem zelo težko vstal in sem bil celo zaspan. Najprej sem se po tihem jezil, po poti pa sem ves čas nekaj godel. V mislih sem si predstavljal, kako bi bilo fino, če bi bil na igrišču s svojimi prijatelji.

Malo pod samim vrhom smo srečali starše, ki so imeli s seboj fanta mojih let. Imel je pa okvarjene noge in je zelo težko hodil. Ko sem ga pogledal, sem videl, kako je bil vesel, ker je prišel pod sam vrh. Tudi mami mi je dejala, naj bom vesel, ker sem zdrav in lahko hodim. Ob tej pridigi me je bilo sram in sem se zamislil sam nad seboj.

SEBASTJAN TIČAR, 5 b
OŠ Matija Valjavec, Preddvor

NAGRADNA KRIŽANKA

Nagradni razpis

Med reševalce s pravilnimi rešitvami bomo razdelili tri knjižne nagrade iz programa založbe Borec. Rešitve pošljite na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte pripišite še PRAZNIČNA NAGRADNA KRIZANKA. Pri žrebanju bomo upoštevali vse tiste rešitve, ki bodo v našem uredništvu najpozneje do ponedeljka, 7. avgusta 1989.

Nagradni kupon

Ime in priimek:

Naslov:.....

[illegible]

Marija Kosmač

Prve dni marca smo se na idrijskem pokopališču poslovili od Marije Kosmač. Rojena je bila v Čekovniku leta 1916. Mož Feliks je odšel v partizane februarja 1943. leta in bil borec Vojkove čete. Že pred kapitulacijo Italije je v neposredni bližini njenega doma organiziral partizansko bolnišnico in Marija je bila med prvimi terenci, ki so to bolnišnico, ki je kasneje prerasla v partizansko bolnišnico Pavla, oskrbovala z vsem potrebnim. Po vojni je bila aktivna predvsem v organizaciji Rdečega križa.

Viktor Kavčič

Prve dni marca smo se na cerkljanskem pokopališču poslovili od Viktorja Kavčiča iz Cerkna. Mobiliziran je bil v delavski bataljon. Po kapitulaciji Italije so ga zavezniki zajeli. Novembra 1944 se je priključil NOV, prispel v Jugoslavijo in bil dodeljen avtobataljonu. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Ivan Mali

Marca smo se poslovili od Ivana Malija iz Lok, rojenega leta 1925. Bil je duša in srce vsega, kar se je dogajalo na Lokah. Vojni dogodki so ga izoblikovali v moža, ki je za svojo družino, za svoj kraj, za Tuhinjsko dolino dal vse, kar je bilo v njegovi moči.

Janez Kunaver

V petinšestdesetem letu je marca umrl Janez Kunaver. Rodil se je v Ljubljani. V začetku leta 1942 se je vključil v OF in kot mladinski aktivist delal na terenu do septembra 1944, ko je bil aretiran in odpeljan v internacijo. Pokopan je na cerkljanskem pokopališču.

Karol Černe

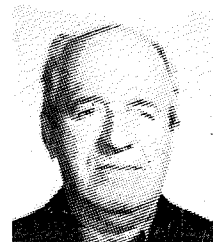
V 85. letu starosti je v Ljubljani umrl predvojni komunist in nosilec Partizanske spomenice 1941 Karol Černe-Žan.

Aprila 1941 se je aktivno vključil v delo OF na terenu Dobrunje, maja 1942 pa je vstopil v Zapadnodolenjski odred. Kasneje je bil v Tomšičevi brigadi ter komisar bataljona v 9. brigadi. Bil je tudi odpovedanec Kočevskega zboru.

Ignac Ostrožnik

Junija je umrl Ignac Ostrožnik. Bil je udeleženec NOB Kamniško-zasavskega odreda in 13. brigade Miloša Zidanška. Za NOG pa je z družino sodeloval že pred vstopom od leta 1942. Pokopan je na Šentlambertskem pokopališču.

Bernard Milost

V Idriji je maja umrl Bernard Milost. Rojen je bil leta 1915 v Grgarju. Z NOV je začel sodelovati novembra 1942. leta, maja 1943, pa je odšel v partizane. Bil je borec Gradnikove brigade in VDV. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Kristina Štremfelj

Na cerkljanskem pokopališču smo se marca poslovili od Kristine Štremfelj. Rodila se je leta 1912 v Zakojci. Med vojno je delala z OF kot terenska delavka.

Fani Herman

Rodila se je leta 1917 v rudarski družini v Kotredžu pri Zagorju. Med vojno se je aktivno in organizirano vključila v delo na terenu predvsem v Zagorju, kjer je opravljala posebne naloge obveščanja in prenosa pošte partizanom. Posebne naloge so ji bile zaupane leta 1944 ob množičnem odhodu rudarjev v NOB, saj je morala organizirati materialna in finančna sredstva za družine rudarjev, ki so ostali doma. Po vojni je bila sekretarka aktivna žena, organizirala in opravljala je vrsto udarniških del, aktivno pa je sodelovala pri volitvah. Pokopana je na zagorskem pokopališču.

Štefanija Rudolf

V Žilciah pri Cerknici smo se januarja poslovili od Štefanije Rudolf, rojene leta 1915 na kmetiji v vasi Korošče. Oba z možem sta bila od začetka naklonjena OF in po svojih močeh pomagala NOB. Njena hiša je bila vedno odprta prenekatemu borcu in aktivistu. Zaradi tega so Italijani med roško ofenzivo leta 1942 odpeljali na Rab njenega moža, kjer je umrl. Kljub temu je ostala zvesta ciljem OF do konca vojne.

Marija in Matija Cimperman

Marca smo se v Velikih Laščah poslovili od Marije Cimperman iz Stop. Rojena je bila leta 1906 v vasi Sekirče. Z NOB je začela aktivno sodelovati leta 1941. Bila je članica odbora AFŽ v Karlovcu. V NOV je vstopila leta 1944 na notranjsko področje. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod.

Leta 1985 ji je umrl mož Matija Cimperman, ki je bil rojen leta 1907 v Gornjih Kališčah. Spomladi leta 1942 se je pridružil partizanom na Kožleku. Med roško ofenzivo je bil odpeljan na Rab, po kapitulaciji Italije je bil v Rabski brigadi in enotah 18. divizije. Po vojni je bil komandir ljudske milice v Velikih Laščah. Imel le čin rezervnega kapetana in bil večkrat odlikovan.

Andrej Vidmajer

Borci in krajan Polzele smo se junija poslovili od Andreja Vidmarerja iz Založ pri Polzeli. Bil je borec VDV brigade in nosilec medalje za hrabrost. Umrl je v štirinšestdesetem letu.

Slavko Barlič

Letošnjega maja je umrl Slavko Barlič, ki je bil rojen leta 1913 v Kotredžu pri Zagorju. Junija 1944. leta sta odšla skupaj v partizane. Bil je borec Cankarjeve brigade. Januarja 1945 je bil ranjen v okolici Žužemberka in se zdravi v Gornjem Hrastrniku v Rogu in pozneje v Zadru. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod. Pokopan je na zagorskem pokopališču.

Franc Kunič

Konec marca smo se na pokopališču v Dragatušu poslovili od Franca Kuniča iz Belčjega vrha. Rodil se je leta 1922 v Mali Lahinji. Že maja 1942. leta se je povezal z NOG in bil avgusta istega leta interniran na Rab, kjer je vstopil v Rabsko brigado. Zaradi izčrpanosti je bil odpuščen domov, kjer se je ponovno aktivno vključil v NOG. Postal je član rajonskega odbora OF in bil sprejet v partijo. Leta 1944 je bil izvoljen v okrajni NOO Vinica, novembra pa je vstopil v 12. brigado. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Štefan Vozelj

Zadnje dni lanskega decembra smo se na Zasavski gori poslovili od Štefana Vozlja, upokojenega rudarja iz partizanske vasi Golče pri Zagorju. Udeleženec NOB je bil od leta 1944, pred tem pa je bil član vaškega odbora OF v vasi.

Občinski odbor ZZB NOV Izola sporoča, da so v letu 1989 umrli njeni člani:

Milan Kunc, rojen leta 1907 v Lokvah pri Novi Gorici. Udeleženec NOB je bil od septembra 1943. leta v Gradnikovi brigadi in v štabu 9. korpusa. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Jakov Trušnovec, rojen leta 1917 v Dolenji Trebuši, udeleženec NOB od februarja 1942 in sicer v 9. korpusu 7. brigade.

Fausta Kikelj, rojena leta 1925 v Strmcu pri Tolminu. Od jeseni 1943. leta je delala kot terenska aktivistka, nato pa je bila internirana.

Marija Kogovšek, rojena leta 1927 v Kranju. Od aprila 1942 pa do konca vojne je bila skojevka. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod.

Julij Rupnik, rojen leta 1919 v Idriji. Od septembra 1943. leta je bil udeleženec NOV. V Dolomitskem

odredu je bil komandant bataljona, nato pa je bil v štabu 9. korpusa in bil štirikrat odlikovan.

Rozina Lovrečič, rojena leta 1899 v Borštu pri Kopru. Bila je mati padlega borca.

Dušan Glavina, rojen leta 1915 v Lonjerju pri Trstu. Od septembra 1943. je delal za NOV. Bil je terenski aktivist. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod 3. stopnje.

Emil Brenko, rojen leta 1927 v Markočih pri Pazinu. Udeleženec NOV je bil od februarja 1943. leta. Nekaj časa je bil terenski aktivist, borec Pulskega odreda. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Miran Pevc, rojen leta 1922 v Ljubljani. Od novembra 1942 je bil borec Kranjske čete in Škofjeloškega odreda.

KOVINOPLASTIKA LOŽ

POŠTA: 61386 STARI TRG PRI LOŽU TELEFON: (061) 707-422
TELEGRAM: KOVINOPLASTIKA LOŽ
TELEX: 31-588 YU LOŽ
TELEFAX: (061) 708-466
ŽEL. POSTAJA/ŽEL. STANICA RAKEK

PREDSTAVNIŠTVA

LJUBLJANA – ČRNUČE. ŽORGOVA 80
TELEFON: (061) 374-235
– ZAGREB – PRILAZ JA 23, TELEFON:
(041) 428-338
TELEX: 22649, TELEX: 22649 LOZ ZGB
YU,
– BEOGRAD – ZRMANJSKA 2,
TELEFON: (011) 556-782
– SARAJEVO – M. ĐURAŠKOVIĆA 32/
D, TELEFON: (071) 640-444, 610-328
TELEX: 41592
– SKOPJE – ŽELEVO 1 ULAZ 3/II.
STAN 7, TELEFON: (091) 258-652
– SPLIT – AVNOJ-a 7, TELEFON: (058)
514-024

ŽELEZNIŠKO
GOSPODARSTVO
– CENTRALNE
DELAVNICE
LJUBLJANA,
O.SOL.O.

TOZD ZA VZDRŽEVANJE VOZ DOBOVA o. sol. o.

68257 DOBOVA, ULICA 15. APRILA
23, TELEFON (068) 67-015, 67-042

Jutranjka Sevnica

Vsem delovnim
ljudem in
uporabnikom naših
kakovostnih
izdelkov čestitamo
za dan vstaje
– praznik
slovenskega naroda

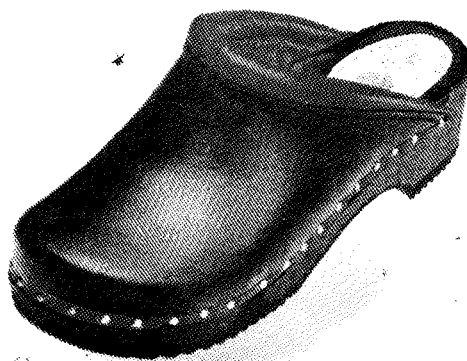
INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA P.O.
DOBRUŠKA VAS
Posta 68275 Dobruška, telefon: 068 79-230, telefax: 35027 YU STIGM

PROIZVODNI PROGRAM

– BARVNI BETONSKI STREŠNIK
– BETONSKE GARAŽE
– BÉTONSKI BLOKI
– DIMNIŠKE KAPE
– TRGOVINA Z GRADBENIM MATE-
RIALOM
Garancija 20 let

KOPITARNA SEVNICA

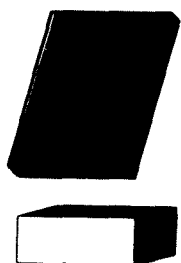
68290 SEVNICA,
PRVOMAJSKA 8

TELEFON: (068) 81-160, 81-161,
81-164
TELEX: 35-734 YU KOPSEV
TELEGRAM: KOPITARNA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA SEVNICA
ŽIRO RAČUN: 51610-601-10147
SDK KRŠKO EKSP. SEVNICA

KOPITARNA
Mercator - Kopitarna Sevnica

OPEKARNA – RUDNIK BREŽICE

Šentlenart 71
68250 BREŽICE

**Cepljena silikatna
opeka**

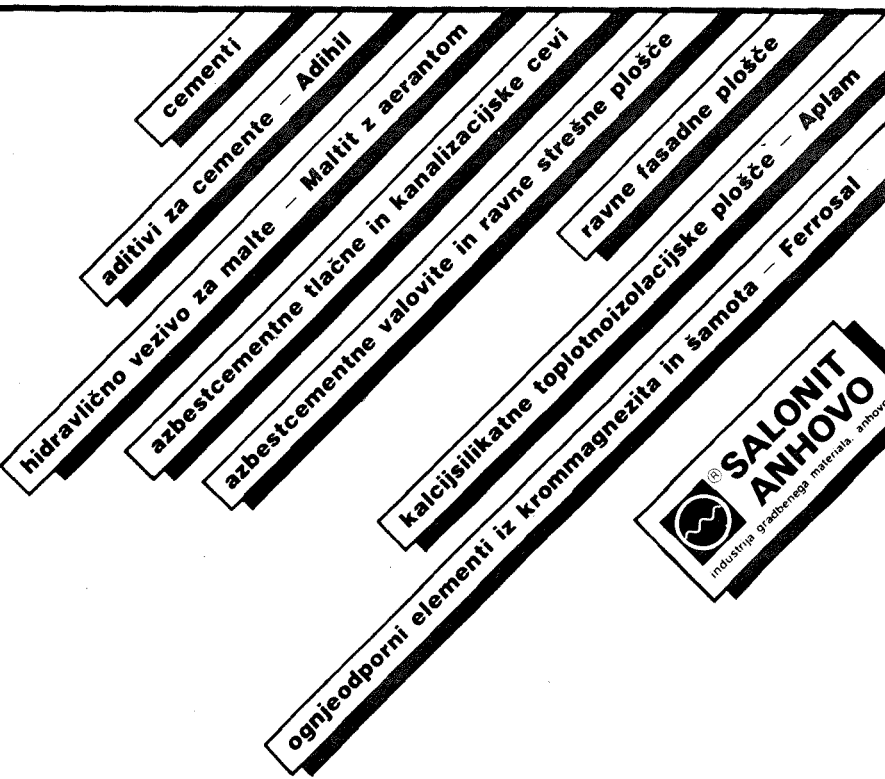
novolit

**NOVA VAS p.o.
PODJETJE ZA
PROIZVODNJO
IZLOLACIJSKIH
IZDELKOV**

NOVA VAS 56
61385 NOVA VAS

TELEFON: (061) 798-008
KOMERCIALA: 798-060
BRZOJAV: NOVOLIT NOVA VAS
TELEFAX: 798-011

*Čestitamo za Dan vstaje
vsem delovnim ljudem in
občanom*

*Čestitamo vsem delovnim ljudem, borcem
in občanom za dan vstaje slovenskega
naroda*

ETIKETA ŽIRI

PROIZVODNJA ETIKET IN TISKARSKE
STORITVE, P.O.
64226 ŽIRI, INDUSTRIJSKA UL. 6
TELEFON N.C. (064) 69-260, 69-270, 69-285
● DIREKTOR: 69-304 ● PREDSTAVNIK SA-
RAJEVO (071) 24-775 ● POŠTA: 64226 ŽIRI
● TELEGRAM: ETIKETA ŽIRI ● TELEX: 34-
610 YU ETIKET ● TEKOČI RAČUN SDK
ŠKOFJA LOKA 51-510-601-10820 ● ŽELEZ-
NIŠKA POSTAJA ŠKOFJA LOKA

KOMUNALNO STAVBENO PODJETJE p.o.

68270 KRŠKO. LESKOVŠKA CESTA – ŽLA-
POVEC
TELEFON: (0608), TAJNIŠTVO 31-244, DI-
REKTOR DO 32-308, SPLOŠNA KADROV-
SKA SLUŽBA 31-260, RAČUNOVODSTVO
31-959, SKLADIŠČE 31-169, TOZD KOMU-
NALNE STORITVE 31-515, TOZD GRADBE-
NE IN OBRTNE STORITVE 31-517, DE KA-
NALIZACIJA, POKOPALIŠČE, TRŽNICA, DE
SNAGA 31-516, DE ČISTILNICA 31-184,
SEKTOR NIZKE GRADNJE IN AVTO-STROJ-
NI PARK 31-928, ČRPALIŠČE DRNOVO 31-
149
TEKOČI RAČUN ŠT 51600-601-10633

Tudi v četrto naj bo srečno!

Mnogi, ki se pripravljate na pot proti Rudnemu polju, kjer je start za borce NOV – udeležence letošnjega spominskega pohoda na Triglav, boste gotovo prebrali še ta prispevek, ki vsebuje predvsem program spremljajočih prireditvev, napotkov in navodil. Trije dosednji pohodi so se končali srečno, zato si vsi skupaj želimo, da bi se tudi tokratni pohod končal srečno, zato naj ne bodo odveč tale navodila:

Ne odpravljajte se na pohod, če dvomite o svoji telesni vzdržljivosti in zdravstvenem stanju. Primerna obutev in planinska oprema za visokogorje je obvezna. V nahrbtniku imejte rezervno perilo, vetrovko, kapo, topli pullover, rokavice, sadje, osvežilno pijačo (brezalkoholno) in rezervno hrano in pa seveda vrhano mero samodiscipline med pohodom.

In kako bo s prevozom? V petek, 21. julija ne bo izrednega prevoza do Rudnega polja, pač pa vam bo avtobus

na voljo v četrtek, 20. julija ob 18.00 na avtobusni in železniški postaji na Bledu. Od tam bo odpeljal na Rudno polje, kjer je v tamkajšnji vojašnici poskrbljeno za prenočišče. V soboto, 22. julija bo pravtako iz blejske avtobusne postaje (ob 14.40 uri) peljal avtobus na Rudno polje. To velja predvsem za tiste, ki se bodo udeležili sklepne slovesnosti ob zaključku pohoda in dnevu vstaje slovenskega naroda. Na Bled pa se bo vračal ob 18.00. in 20.30. uri.

Torej, da ne bo pomote. Na dan pričetka pohoda, to je 21. julija avtobusa za Rudno polje ne bo. Zato si prihod na startno mesto organizirajte tako, da prisedete k tistim, ki se bodo tega dne odpravili na Rudno polje z lastnim prevoznim sredstvom. Če te možnosti nimate, vam je na voljo avtobus z Bleda v četrtek, 20. julija ob 18. uri, za Rudno polje, kjer boste lahko v tamkajšnji vojašnici tudi prespali. Hrana iz nahrbtnika!

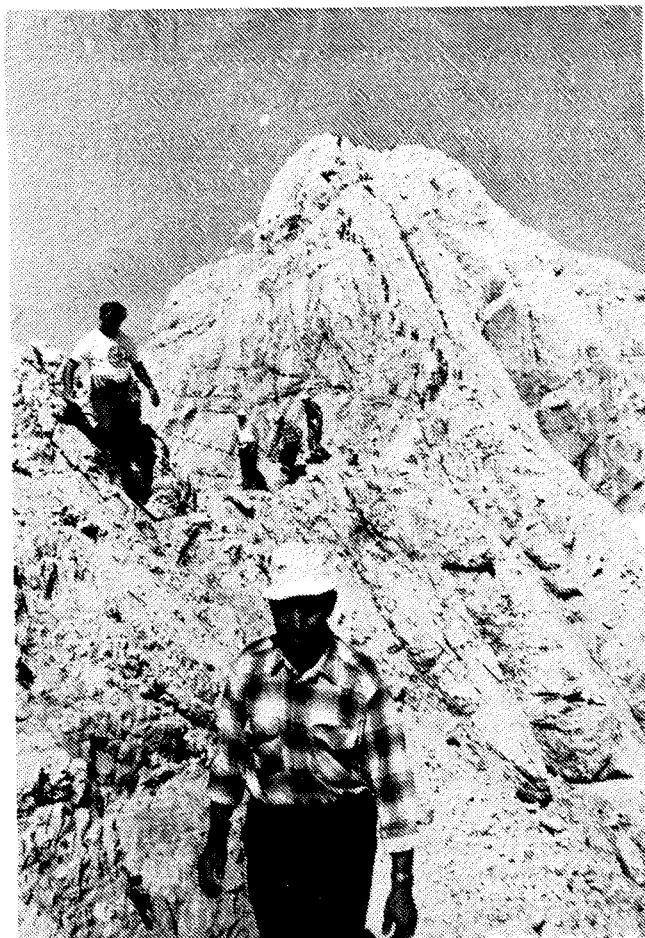
In sedaj nekaj besed o programu pohoda:

21. julij: ob 6. uri odhod pohodnikov proti Kredarici. Na Velo polje pridemo ob 8.30, kjer bo krajši počitek in namestitev pohodnikov II. variante. Ta skupina pohodnikov ostane na Velem polju, kar je novost letošnjega pohoda, in počakajo do naslednjega dne glavino, ki se bo vračala s Triglava. Ob 9. uri odhod pohodnikov I. variante na Kredarico. Na Kredarico se bomo povzpeli med 12. in 15. uro. Po namestitvi bo kulturni program in tovariško srečanje. Cena nočitve na Kredarici v sobi je 60.000, na skupnih ležiščih pa 40.000 dinarjev. Petek, 22. julija: ob 6.30 uri pričetek vzpona na vrh Triglava, kjer bo ob 8.30 srečanje z ostalimi pohodniki podtriglavskih občin. Sledil bo program, nato skupni povratek na Rudno polje, kamor naj bi se vrnili približno ob 14. uri. Ob 14.30 pa se bo pričela osrednja sklepna slovesnost

na kateri bo govoril predsednik ZSMS in pa predsednik SO Tolmin. Kulturni program pa bodo izvajali: pevci tržaškega Partizanskega pevskega zbora, člani folklorne skupine Razor iz Tolmina, pevci okteta Simon Gregorčič iz Kobarida in pa harmonikar. Ker bo tega dne potekalo tekmovanje tabornikov podtriglavskih občin, bo tudi razglasitev rezultatov. Po proslavi bo ples za staro in mlado ter družabno srečanje ob tabornem ognju.

Letošnji spominski pohod partizanov in mladih na Triglav, katerega je organizator OK SZDL Tolmin in pokroviteljica Zavarovalnica Triglav v sodelovanju še z nekaterimi organizacijami, naj bo tudi tokrat v znamenju prijetnega doživetja, združenega s proslavljanjem slovenskega praznika – dneva vstaje. Zato, pohodniki, srečno pot in varno vrnitev!

Borci – pohodniki na Triglav, prinesite s seboj osebne dokumente!
Jože Čurin

Na Šentviško planoto se vračajo rojaki

Razveseljiva ugotovitev ob odkritju plošče VOS OF za Baško okrožje

»Obeležje tu, na Šentviški gori, odkrivamo v vratolomnih in niti malo enostavnih časih. V nas je nemalo jeze, razočaranja, nerazumevanja, nezaupanja.« – je začel slavnostni govor Stanko Bačar, sekretar medobčinske konference ZKS za Severno Primorsko in med drugim še dejal: »Verjemite mi, najhujše mi je, ko vidim razočaranega borca, ki je kdovekolikokrat tvegall življenje – za ideale boljšega življenja, za svobodo, enakopravnost. Težko je danes odgovorjati na premnoga vprašanja – hudo pa je, ker živimo v družbeni klimi, vzdušju medsebojnega očitjanja in nezaupanja... Če bi se vi borci med vojno tako dogovarjali pred sleherno akcijo, napadom, jurišem, bi NOB najbrž trajala še danes. Vzpodbuditi moramo ustvarjalne sile in prenehati s tarnanjem in materialna sredstva pravilno in gospodarno izrabiti ter se z optimizmom zazreti naprej, ne pa, da se do onemoglosti nekateri ukvarjajo samo z vprašanji: kje je kdo in kdaj naredil napako...«

Veselo in prešerno je bilo v nedeljo 9. julija letos seveda na Prapetnem brdu pri Šentviški planoti. Poleg nekdanjih pripadnikov VOS OF, VDV in drugih udeležencev NOB so se pri obnovljeni zbiralnici mleka zbrali tudi številni prebivalci Šentviške planote, med njimi precej mladih. »Od oktobra 1943 do aprila 1944 je v teh krajih delovala okrožna komisija VOS OF za Baško.« To je napisano na plošči, ki je vžidana na steno obnovljene zbiralnice mleka, v zgornjih prostorih pa si krajani s prostovoljnimi delom urejujejo družbene prostore za potrebe KS Šentviška gora. Ploščo sta odkrila Franc Mervič-Igor predstavnik Skupnosti borcev VOS OF in VDV ter Miro Bičič, predsednik mladinske organizacije v KS Šentviška gora.

Potem, ko so odnesli venec k vaškemu spo-

meniku padlim in žrtvam fašističnega nasilja, smo bili vsi udeleženci slovesnosti prijetno presenečeni. Nad izvajalci kulturnega programa namreč. Poleg domačih pionirjev je nastopil še moški pevski zbor »France Prešeren, iz Zirovnice na Gorenjskem. Eden izmed rojakov poje v njem in je pripeljal pevske prijatelje. Najbolj pa je navdušil nastop mladinske folklorne skupine Šentviška gora, ki je po večletnem premoru spet obnovljena oziroma pomlajena nastopila pod vodstvom rojakinje, sicer študentke ekonomije iz Ljubljane Melite Črv.

»Veste, kako sem zadovoljen, ne samo zaradi prireditve in nastopa mladih, temveč zaradi novih hiš« – je dejal eden izmed borcev, ki je po desetletjih spet prišel na planoto.

»Vrstniki so me pomilovali, ko sem sklenil in začel graditi hišo tu gori, zdaj se mnogi vračajo in so si in si gradijo hiše. Prijatelji smo si, seveda,« je dejal Tomaž Poljak, sicer avtoličar, ki je bil v tistih težkih časih odseljevanja predsednik KS, ki ni obupal. »Poglejte: cesta na Šentviško planoto je asfaltirana, seveda jo bo treba izboljšati, v prostorih zadrúžnega doma je Metalfex iz Tolmina odprl obrat, sprva za deset, zdaj pa v novem objektu dela 150 ljudi.«

Življenje se vrača na planoto. »Telefon tudi imamo, seveda bo treba izboljšati zvezo in seveda še marsikaj postoriti« – je dejal Janez Kenda, predsednik KO SZDL Šentviška gora, potem ko je prevzel spominsko ploščo v varstvo. »Po desetih letih življenja v dolini, delam še kot šofer v »Kredi Srpenica«, sva z ženo zgradila hišo v domačem kraju. Poglejte, samo od tukaj je videti deset novih hiš. Starši so navajeni in nočejo iz starih hiš, mladi smo v novih, skupaj pa si prizadevamo, da bi iz zemlje izvabili čimveč. Mislimi bi treba tudi na novo šolo...«

Besedilo in foto:
Stane Škrabar ml.

Srečanja borcev in vojakov

Ob obletnicah ustanovitve slovenskih partizanskih enot, ki so tudi dnevi enot JLA, ki ohranjajo njihova izročila je bilo v minulih dneh nekaj slovesnosti.

Tako je bilo slovesno v kranjski vojašnici »Stane Žagar« v sredo 12. julija, prav na 46. rojstni dan 7. SNOUB France Prešeren. Najmlajša generacija Prešernovcev je izrekla slovesno zaobljubo. Čestitali pa so jim poleg njihovega poveljnika Živka Juroša generalmajor Ivo Tominc iz poveljstva zagrebškega vojaškega območja, polkovnik Marijan Vidmar v imenu poveljstva ljubljanskega korpusa in Ivan Javor Igor prvi poveljnik Prešernove brigada in seveda starši in prijatelji mladih vojakov. Po slovesnosti v vojašnici se je nadaljevalo tovariško srečanje v prostorih Gorenjskega sejma.

V soboto 15. julija so v vojašnico »Boris Kidrič« v Šentvidu v Ljubljani prišli borci Prve slovenske narodnoosvobodilne proletarske udarne brigade »Tone Tomšič«. Skupaj z vojniki in starešinami so se spomnili ustanovitve pred 47 leti. Slavnostni govornik je bil generalmajor Branko Stanković iz poveljstva 5. vojaškega območja. Najboljšim vojakom in starešinam so podelili nagrade in odličja.

Ob tej priložnosti je bil tudi zbor skupnosti borcev Tomšičeve brigade. Po razpravi o programskih usmeritvah, med drugim si bodo prizadevali za izid še 4. knjige izpod peresa Francja Strleta, so izvolili precej novih članov v odbor, vodstvo pa spet zaupali Mihi Petriču.

V nedeljo pa je bila v vojašnici »Ivan Cankar« na Vrhniki slovesnost ob 45-letnici ustanovitve 1. tankovske brigade NOVJ in dnevu oklepno mehaniziranih enot JLA. Slavnostni govornik je bil načelnik poveljstva štaba 5. vojaškega območja generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, naslednike pa je pozdravil tudi prvi komisar 1. tankovske brigade dr. France Hočevar. Predsednik vrhniške občine Herman Bole je izrazil zadovoljstvo in priznanje nad rezvornim sodelovanjem in življenjem vojakov in občanov. Najbolj prizadevnim vojakom in starešinam so podelili nagrade in odličja. Najboljšim vojakom je predsednik skupnosti borcev 1. TB Nace Golob podelil značke »Vzoren vojak.«

Staš

Obvestila

Jetnice iz italijanskih kaznilnic (1941–44) vabljene na 11. srečanje v Beograd

Nashe nekdanje sojetnice, ki živijo v Beogradu, in predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Voždovac pripravljajo 11. srečanje 9. oktobra 1989. v Beogradu.

Predviden je naslednji program:

8. Oktobra 1989 – prihod v Beograd

9. oktobra – izlet v Djerdap in Lepenski vir (izlet financirajo družbenopolitične organizacije in nekatera podjetja)

10. oktobra – obisk »Hiše cvetja«, sprejem pri predsedniku mesta Beograd in občine

Voždovac; zvečer kulturno-zabavni program

11. oktobra – obisk »Sremske fronte«, kjer bi žene občine Voždovac organizirala skupno kosilo; zvečer odhod domov.

Za bivanje v Beogradu obljublajo najugodnejše možne cene. Seveda pa moramo računati tudi s stroški prevoza do Beograda in nazaj.

Vabljeni so vse, ki so bile v letih 1941–44 zaprte v petih italijanskih kaznilnicah. Tiste, ki se pogosto udeležujejo naših srečanj, so dobile osebna obvestila.

Prijave pošljite do 15. avgusta 1989 na naslov:

RO ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance,

Odbor za italijanske ženske kaznilnice. Odbor

Vse občane, zlasti pa borce in aktiviste, vabimo na tovariško srečanje na Razorsko dolino v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda. 22. julija dopoldne prično lovci program s streljanjem za Kraguljev memorial. Popoldne se bo srečanje nadaljevalo z zabavnim programom.
OO ZZB NOV Vrhnika

TV-15

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/I, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Zvone Kržišnik** (glavni urednik), **Viktor Konjar** (odgovorni urednik), **Živa Drole**, **Bojana Žokalič-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Miranda Mrčela** (lektorica-redaktorica), **Drago Setničar** (tehnični urednik-oblikovalec), **Mara Okorn** (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Mira Svetina**.

Žiro račun: 50101-603-45772.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

Letalsko krilo – spominsko obeležje

Pred desetletjem izražena pobuda ilirskobistriških planincev, da bi na Jarmovcu pod Snežnikom, na mestu, kjer je v letalski nesreči umrl primorski rojak in pilot Josip Križaj, postavili spominsko obeležje, bo v teh dneh vendarle doživela svojo uresničitev.

Pri občinskem odboru ZZB NOV Ilirska Bistrica so ustanovili iniciativni odbor, v katerega so vključeni domačini, člani pododbora letalcev prekomorcev, planinci pa tudi predstavniki poveljstva jugoslovanskega vojnega letalstva.

Odbor je s pomočjo nekaterih

ilirskobistriških delovnih organizacij zbral denar in narejeno je vse, da bodo v soboto, 22. julija, to je na dan vstaje slovenskega naroda, obeležje tudi odkrili in tako označili kraj, kjer je nesrečno umrl Josip Križaj.

Spominsko obeležje predstav-

Josip Križaj je bil doma iz Koprive na Krasu. Bojeval se je kot pilot v španski državljanski vojni, sodeloval je v NOB in postal pilot jugoslovanskega vojnega letalstva. Umrl je v letalski nesreči 8. oktobra 1948 pod Snežnikom.

Ija sedem metrov visoko letalsko krilo z oznako jugoslovanskega vojnega letalstva, kakršnega je imelo letalo jak-3, s katerim je 8. oktobra 1948 poletel Josip Križaj na svoj zadnji polet iz Ljubljane proti Reki in nesrečno končal svoje življenje v skalah Jarmovca sredi snežniških gozdov.

Slovesnost z odkritjem spominskega obeležja bo ob 10.30 Zbor udeležencev pa bo že ob 9.00 v gozdarskem naselju Gomanci, odkoder se bodo skupaj odpeljali do Jarmovca.

Člani šolske planinske skupine OŠ Podgora bodo spominsko obeležje sprejeli v varstvo in tako ohranjali spomin na tega primorskega rojaka.

Odkritje spominskega krila Jo-

sipu Križaju bo obenem tudi osrednje dejanje ob letošnjem poletnem pohodu na snežniško območje, ki ga že vrsto let pripravlja ZTKO in PD Snežnik iz Ilirske Bistrice. Udeleženci se bodo lahko povzpeli tudi na 1.299 metrov visoko Orlovico in se vrnili na Gomance, kjer bo tovariško srečanje z najrazličnejšimi družabnimi igrami.

Ilirskobistriški planinci so v goste povabili člane Slovenskega planinskega društva iz Trsta, člane PD Platak z Reke in še nekaterih drugih reških planinskih društev, zato pričakujejo, da se bo na Jarmovcu pod Snežnikom zbralo kar lepo število udeležencev.

Vojko Čeligoj